

DOCTISSIMI VIRI GUILIELMI ROSSEI,
ADVERSUS LUTHERI
CALUMNIAS LIBER
SECUNDUS.

322

Page and line numbers refer to *Responsio ad Lutherum*, volume 5 of *The Complete Works of St. Thomas More* (© Yale UP, 1969). This text edited by Mary Taneyhill, © 2019 CTMS. For a complete concordance, see http://thomasmorestudies.org/Response_to_Luther_Concordance/framconc.htm

5 QUUM REX, UT IPSIUS Liber ostendit, nihil sibi aliud in indulgentiis,
et papatu proposuerit: quam insanam Lutheri levitatem
perstringere, qui quum utrobique desipuisset: potius quam resipisceret,
optavit furere: quumque haec transeunter attigisset rex, non
aliud destinans, quam sacramenta tractare:
10 tamen ea ipsa quae dixit obiter ita
prostravere Lutherum: ut ne tantulum
quidem, quod responderet, invenerit, praeter insulsos risus in
ridiculum ipsius caput redituros.

15 Veniamus nunc ad particularia Henrici
nostri, et videamus, quam feliciter aptet
principia sua, conclusionibus.

Et postea.

20 Primum, indulgentias apprehendit rex defensor, quas ego asserueram
esse imposturas Romanae nequitiae. Has
defendit, hoc modo. Si indulgentiae sunt
imposturae, impostores erunt, non solum praecedentes pontifices, sed
et ipse Leo decimus, quem tamen Lutherus eximie laudat. O regium,
et Thomisticum acumen.

Et paulo post.

25 Itaque nihil mihi respondet rex Thomisticus, indulgentias damnanti,
praeter hoc verbum, Indulgentiae non sunt imposturae, quia
Leo est bonus vir: ergo oportet sic esse: non potest aliter esse.

30 HOC loco, nihil est opus respondere lector: sed ipsa regis verba
subicere: quae tu quum leges: et ab isto nebulone depravata comperies:
et illud oportet sic esse: non potest aliter esse: apud regem
nusquam invenies: sed tam saepe quam stulte fictum ab Luthero, ut

haberet de suo in quod videretur festive ludere: tum vere oportet sic esse: et non potest aliter esse: quin si quis Lutherum dicat esse bipedem, stultiorem quadrupede responsurus sis: oportet sic esse: non potest aliter esse. Hunc igitur in modum ait princeps.

- 5 “QUEMADMODUM animal omne
 potissimum ex facie dignoscitur: ita ex hac
 quoque prima propositione, clarescit: quam suppuratum is habeat
 cor: cuius os amaritudine plenum, tali exundat sanie. Nam quae de
 indulgentiis olim disseruit: ea plerisque multum videbantur adimere,
 10 non modo de potestate pontificis, verum etiam de bona spe, ac sancta
 consolatione fidelium: hominesque vehementer animare, ut in
 paenitentiae suae confisi divitiis, ecclesiae
 thesaurum, et ultroneam dei benignitatem
 contemnerent. Et tamen ea, quae scripsit,
 15 omnia idcirco mitius accepta sunt: quia pleraque disserebat dumtaxat:
 non asserebat. Subinde etiam petens doceri, seseque pollicens
 meliora docenti, pariturum. Verum istud quam simplici scripsit
 animo, homo sanctulus, et omnia referens ad spiritum: qui fictum
 effugit: hinc facile deprehenditur: quod simul atque a quoquam
 20 salubriter est admonitus: ilicet pro benefacto regessit maledictum,
 conviciis et contumeliis insaniens: quibus operae pretium est
 videre: quo vaesaniae tandem provectus est. Ante fassus est, indulgentias
 hactenus saltem valere: ut praeter culpam etiam a poenis
 absolverent: quascumque videlicet, vel ecclesia statuerat: vel suos
 25 cuique sacerdos iniunxerat. Nunc vero, non eruditione (ut ipse
 inquit) sed malitia tantum profecit: ut sibi ipsi contrarius, indulgentias
 in universum condemnet. Ac nihil aliud eas dicat esse, quam
 meras imposturas, ac nihil omnino valere, praeterquam ad perdendum
 hominum pecuniam, ac dei fidem. Qua
 30 in re, quam non scelerate modo, verum
 etiam furiose bacchetur: nemo est qui
 non videt. Nam si nihil omnino valent indulgentiae: sed merae sunt
 (ut Lutherus ait) imposturae: tunc necesse est: impostores fuerint,
 non hic tantum Leo pontifex decimus
 35 (cuius innocens, et inculcata vita,

moresque sanctissimi, ab ineunte aetate, per orbem totum, satis explorati sunt: quemadmodum in epistola quadam ad pontificem, Lutherus etiam ipse fatetur) verum etiam tot retro saeculis, omnes Romanos pontifices:

5 qui (quod Lutherus ipse commemorat) indulgere solebant, alius remissionem annuam, alius triennem, quidam aliquot condonare quadragesimas, nonnulli certam totius paenitentiae partem, tertiam puta, vel dimidiam: aliqui demum remissionem indulserunt et poenae et

10 culpa plenariam. Omnes ergo (si vera dicit Lutherus) fuerunt impostores. At quanta magis cum ratione creditur, hunc unum fraterculum, morbidam esse ovem, quam tot olim pontifices, perfidos fuisse pastores.”

15 Et paulo post.
 “QUI, quum eo usque progreditur: ut neget indulgentias quicquam valere in terris: frustra cum eo disputem: quantum valeant in purgatorio. Praeterea, quid profuerit cum illo loqui: quibus subsidiis liberemur a purgatorio: qui

20 totum ferme tollit purgatorium? Unde quum pati non possit: ut pontifex quenquam eximat: ipse sibi tantum sumit: ut neminem ibi relinquat. Quid attinet, cum eo pugnare: qui pugnat ipse secum? Quid argumentis promoveam: si cum eo agam: ut donet: quod negavit: qui

25 nunc id ipsum negat: quod ante donaverat? Verum quantumvis disputentur indulgentiae pontificis: necesse est, inconcussa maneant verba Christi: quibus Petro commisit claves ecclesiae: quum dixit. Quicquid ligaveris super terram: erit ligatum et in caelo: et quicquid solveris super terram: erit solutum et in caelo. Item quorum remiseritis

30 peccata: remittentur: et quorum retinueritis: retinebuntur. Quibus verbis, si satis constat sacerdotem quemlibet, habere potestatem a mortalibus absolvendi criminibus, et aeternitatem poenae tollendi: cui non videatur absurdum, sacerdotum omnium principem, nihil habere iuris in poenam temporariam? Verum aliquis

35 fortasse dicet: Lutherus ista non admittet, sacerdotem ullum quicquam ligare, vel solvere, aut pontificem summum plus

habere potestatis, quam alium quemvis episcopum, immo quemlibet sacerdotem. At quid id mea, quid admittat: aut quid non admittat is: qui quorum nihil admittat nunc, eorum pleraque paulo prius admisit: quique omnia nunc reicit solus: quae tota tot saeculis admisit ecclesia.

5 Nam (ut cetera taceam: quae novus iste Momus reprehendit) certe indulgentias, si pontifices peccavere, qui concesserunt: immunis a peccato non fuit tota congregatio fidelium: qui eas tam diu, tanto consensu, susceperunt. Quorum ego iudicio, et observatae sanctorum consuetudini,

10 non dubito potius acquiescendum: quam Luthero soli: qui totam ecclesiam tam furiose condemnat.”

ECCE lector, quam scite regem tetigit Lutherus: quum rex et evangelio probarit, et ratione, successorem Petri condonare posse poenam purgatorii: quum rex praeterea dicat: Non solum Leonem

15 decimum (quem laudat ipse Lutherus) sed omnes retro pontifices fuisse impostores: si indulgentiae nihil sunt aliud, quam imposturae: et totum fuisse Christianum populum, tot aetatibus obnoxium culpae: et se meliori cum ratione, crediturum, unum Lutherum vel stolidum esse vel impium, quam aut omnes pontifices fuisse deceptores, aut

20 totum tot aetates populum fuisse deceptum. Lutherus contra, ad evangelium tacet: rationes dissimulat silentio, de ceteris tot saeculorum pontificibus nihil respondet omnino: nihil respondet de populo: quem tot aetatibus defunctum, cum episcopis et clero, communi damnatione devolvit ad inferos. Quid ergo

25 respondet? nihil respondet omnino. Tantum cachinnos tollit homo lepidus: et Sardonio risu, risit regem: quasi nihil aliud dicat: quam, Indulgentiae non sunt imposturae: quia Leo decimus est vir bonus. Et tamen hoc ipsum, sic ab illo recitatum de industria, ut posset depravatum

30 vincere: quum omnibus viribus oppugnari: expugnare non potuit.

Si Lutherus, inquit, tantum habet auctoritatis, ut tantus rex ei credat,

Hui, quam argute nobis arguit reverendus
frater. Si negemus hoc lemma: sic nimirum
5 probabit a simili. Si rex mihi credit
vera dicenti: cur non itidem credit aperte mentienti? Nam, quod ait
se, quum diceret, indulgentias nihil omnino valere, sed esse meram
imposturam, munivisse sententiam suam scripturis, et rationibus:
10 reverendus pater aperte mentitur. Nam in illis libris, quibus egit serio
de indulgentiis: nihil dixit ultra, quam eas valere dumtaxat, ad
tollendas poenas: quas aut lex inflixisset, aut homo. At nihil omnino
valere, et meras imposturas esse, id demum, primum in captivitate
Babylonica, sine scripturis, aut ratione, ex pectoris sui sentina, solo
15 furore deprompsit. Illud quoque non minus praeclarum, quod sic
ait.

Hoc argumento regio, et Thomistico
usus, potes dicere, Romae in curia nihil
agitur mali, quia Leo decimus est bonus vir, et sic iustificabis omnem
illam abominationem, Romanae perditionis.

20 EN quam pulchre, quam similia connectat. Quasi, aut in Romana
curia fierent omnia: quae bonus iste pater
mentitur: aut quae facerent omnes: omnia
sciret pontifex: aut si quaedam nesciret
illorum: ideo nescire posset: quod ullas
25 concedat indulgentias: aut non esset
impostor: si sciens faceret imposturas: aut bonus esset: qui impostor
esset: aut sibi non pugnaret stolidissime, prudentissimus pater: qui
dicit: Leo decimus est impostor: sed tamen est bonus vir.

Obiter pulchre tractat Lutherum, stolide argutantem
adversus Aristotelem, quod nemo sit bonus
vir nisi qui possit esse bonus
princeps. Cap. 11.

334

5 NAM QUID obtusius est illa argutia: qua sibi videtur argute
refellere, Aristotelis (ut ipse vocat) argutiam.

Si hoc loco, inquit, argutiam illam
tractem: quod aliud sit, esse bonum
virum, et aliud bonum principem (ut Aristoteles eorum docet) frustra
10 tractavero, coram tam stupidis et crassis truncis: quanto minus caperent,
si secundum divinas literas, hac de
re disputarem. Nam re vera bonus vir
non est, qui bonus princeps esse non
potest. Spiritus enim Christi (quo solo boni sumus) reddit hominem
15 perfectum, ad omne opus bonum instructum, ut Paulus ad Timotheum
docet. Id quod et historiae probant scripturarum. Coram hominibus
locum habet argutia ista: aliud est, esse bonum virum, nempe in
speciem: et aliud bonum principem, aequè in speciem. At Saul, ut
desiit esse bonus vir, simul desiit esse bonus princeps.

20 ANNON dum legis haec: tecum lector cogitas illud Horatii:
Quorsum haec tam putida tendunt? Nam Leo decimus, si fuit impostor:
neque bonus papa fuit: neque bonus vir: Quem Lutherus
bonum virum fuisse confirmabat: donec se declaravit Leo mali viri
non esse fautorem. Quamobrem extra locum suum prorsus, hanc
25 argutatur argutiam: nec in aliud, quam ut suam declaret stultitiam.
Quis enim praeter Lutherum tam stupidus est, et crassus truncus: ut
id non videat esse verum, vel negante Aristotele, non modo non
admonente, non idem esse bonum virum, quod bonum principem:
quantumvis id neget bipedum stultissimus
30 Lutherus? Qui ex illo Pauli: Spiritus
Christi reddit hominem perfectum, ad omne opus bonum instructum:
Concludit, neminem in hoc mortali statu bonum virum esse: qui non
sic habeat spiritum Christi: ut sit instructus ad gubernandum

regnum. Et nisi quis ita sit bonus: quomodo nemo bonus est, nisi
 solus deus: alioqui bonus vir vocari non possit: nec bonus vir sit: qui
 bene credit: et bene facit, pro ingenii sui captu: si sit aliquanto
 simplicior: quam ut sit idoneus gubernando populo. Docet ergo nos
 5 stupidos et crassos truncos, huius patris ingenium subtile, et tenui
 festuca tenuius, illud Pauli: Spiritus Christi reddit hominem perfectum:
 sic intellegi, quod nemo sit bonus: nisi idem sit optimus. Et
 quia spiritus Christi, reddit hominem instructum ad omne opus
 bonum: ideo quemlibet, cui se aliquo modo infundit: instructum
 10 reddit ad quodlibet: ut nisi quis omnia omnium dona gratiarum
 receperit: nullius omnino receperit: nimirum iuxta illud eiusdem
 Pauli: Divisiones gratiarum multae sunt: et unusquisque proprium
 donum habet a deo, alius quidem sic, alius autem sic: sed idem nobis
 egregie probat historiis scripturarum. Nam coram hominibus locum
 15 habet, inquit, argutia ista: aliud esse bonum virum, nempe in
 speciem: aliud bonum principem, nempe in speciem. At Saul, ut
 desiit esse bonus vir: desiit simul esse bonus
 princeps.

O PRAECLARUM argumentum. Sic accidit in Saule: ergo sic
 20 accidere necesse est in omnibus hominibus: velut si quis ita colligat:
 iste homo stultus est: ergo omnis homo stultus est. Quid impedit: quominus
 is, qui privatim aliquo laborat vitio: tamen utilior esse possit
 in publicum: quam quispiam nullo laborans vitio: sed minus callens
 earum artium: quibus instructum oportet
 25 esse principem. Neque enim deus omnia
 impertit omnibus. Quod si maxime
 verum esset, neminem esse bonum principem: nisi qui sit bonus vir:
 tamen altera parte non commearet ratio, neminem esse bonum
 virum: nisi qui sit bonus princeps: nisi nobis persuadeat reverendus
 30 pater, hoc argumentum bonum esse: Omnis rex est homo: ergo
 omnis homo est rex. Et item istud. Omnis asinus est animal: ergo
 omne animal est asinus. Et hic vides lector:
 quam belle procedat huic reverendo patri:
 id quod ille extra necessitatem, extra

occasionem, extra locum omnem protulit: non in aliud omnino,
quam ut iactaret istud bellum inventum suum, et triumphum adversus
Aristotelem, idem esse bonum virum, et bonum regem.

338

5 Pergit retessere, et festiviter refellere nugas Lutheri,
circa Leonem decimum. Cap. III.

RURSUS ad id redit, quo sua se stultitia dolet urgeri.

Itaque nihil, inquit, contra me facit
hoc, quod Leonis decimi personam
laudavi, et indulgentias damnavi, Duplex
10 est hic iudicium, Hominem non licet iudicare, etiam si pessimus sit,
coram deo donec foris sine crimine vivit. Hoc enim iudicium ad eum
pertinet, qui scrutator est cordis et renum. Aliud est de indulgentiis
iudicare, quod ad doctrinam pertinet, in qua ut errare possunt, tam
boni quam mali, sive sint vere aut
15 ficte boni, immo et electi, ita pertinaces
in errore non sunt, nisi manifeste impii. Hoc iudicium ad omnes
et singulos pertinet, ut vocem pastoris, et alienorum discernamus. De
Leone autem ipso, adhuc hodie incertus sum, quid senserit apud sese,
et an sit pertinax in errore. Sed quid
20 ista spiritualia, et pretiosa, ante porcos
proicio? Quid capiat harum rerum, qui hunc syllogismum non capit,
longe insulsissimum esse? Leo bonus est vir: ergo indulgentiae sunt
verae.

25 QUID ais lector? num se pulchre expeditur reverendus pater, hac
bella distinctione: qua videlicet effecit: ut recte laudavit Leonem:
etiamsi vocet impostorem? Nam ut se excuset a repugnantia: sic
excusat pontificem: ut quamquam pontifex non solum concesserit
indulgentias: sed etiam excommunicavit illum: qui reprehendit indulgentias:
tamen dubitat: quid ille pontifex apud se senserit de
30 indulgentiis. De quibus si senserit idem, quod Lutherus: hoc est, si

contra sensit, quam scripsit: fuit bonus vir.
 Et haec est acuta responsio reverendi patris
 de indulgentiis: Ego certus sum: quod
 sunt merae pontificis Romani imposturae: sed quia de occultis non
 5 debeo iudicare: et occultum est mihi: an Leo decimus fuit pertinax in
 contraria opinione: an et ipse quoque crediderit, eas esse meras
 imposturas: et eas credens nihil omnino valere: tamen velut multum
 valituras concesserit: et me, quod contra pertinaciter senserim:
 excommunicaverit: atque ita verus impostor
 10 fuit. Ideo absque repugnantia et
 indulgentias, ut imposturas eius reprehendi, et ipsum tamen imposturarum
 factorem, ut bonum virum laudavi: quia idem est bonus
 vir, et bonus princeps. Et hoc est lector
 ingenii Lutherani praeclarum specimen:
 15 quod rationibus regis omnibus omissis, frustum unum descerpserit
 sibi: et pro suo depravavit commodo: quo facilius posset vincere. Et
 tamen quum id depravasset maxime: tam stolidus est: ut non posset
 solvere.

20 Refellit deliramenta Lutheri: quibus respondit
 de papatu. Cap. III.

Veniamus nunc, inquit, ad aliud de
 papatu: quem ego potentibus scripturis
 convulsi. Defensor autem eius ad scripturas magis mutus quam piscis,
 25 regia fiducia praesumit, Lutherum ad solum eius nutum scripturas
 deserturum, et suis mendaciis accessurum. Probat autem papatum
 hoc modo. Oportet sic esse, quia audivi
 etiam Indiam sese Romano pontifici
 subdere. Item Graeciam. Item Sanctus
 Hieronymus agnoscit Romanam ecclesiam pro matre. Quid hic
 30 Lutherus dicere audebit adversus tam egregia, et tam Thomistica.

ECCE lector ubique similem sui Lutherum, hoc est, nebulonem
 improbe impudenterque mendacem. Nam quum adhuc extent libri:
 ex quibus eius vanitas arguitur: tamen, tanquam homines prorsus

essent caeci: audet scurra vanissimus ea dicere: quae nemo nescit eum improbe stulteque mentiri. Quod quo tibi faciam clarius: ipsa regis verba, quatenus ad hanc rem faciunt: adiungam.

- 5 “QUIS NON hic quoque, nisi qui
malitiam norit: miretur inconstantiam?
Nam prius negaverat papatum esse divini
iuris: sed humani iuris esse concesserat. Nunc vero secum dissidens,
neutrius iuris esse confirmat: sed pontificem sibi mera vi sumpsisse,
atque usurpasse tyrannidem. Sentiebat ergo pridem, humano saltem
10 concensu, propter bonum publicum, Romano pontifici, super ecclesiam
catholicam, delatam esse potestatem. Idque usque adeo sentiebat:
ut Boemorum quoque schisma detestaretur, pronuntians eos peccare
damnabiliter: quicumque papae non obtemperarent. Haec quum haud
15 ita pridem scripserit: nunc in idem, quod tunc detestabatur:
incidit. Quin istud quoque similis est constantiae: quod quum in
contione quadam ad populum, excommunicationem doceat esse
medicinam: et oboedienter patienterque ferendam. Paulo post excommunicatus
ipse, idque meritissimo iure, sententiam tamen tam
20 impotenter tulit: ut rabie quadam furibundus,
in contumelias, convicia, blasphemias,
supra quam ullae possent aures ferre:
proruperit: sic, ut suo furore plane perspicuum fecerit, eos, qui
pelluntur e gremio matris ecclesiae: statim furiis corripit, atque agitari
daemonibus. Sed istud rogo, qui illa tam nuper vidit: unde nunc
25 subito videt, nihil se tunc vidisse? Quos novos oculos induit? An
acutiore cernit obtutu: postquam ad superbiam solitam, ira quoque
supervenit, et odium: et longius videlicet prospicit, usus tam praeclaris
conspiciliis? NON tam iniurius ero pontifici: ut anxie ac
solicite, de eius iure disceptem: tanquam res haberetur pro dubia:
30 satis est ad praesens negotium: quod
inimicus eius ita furore provehitur: ut sibi
fidem deroget ipse: ac dilucide se ostendat
prae malitia, neque constare secum, neque videre quid dicat.

Nam negare non potest: quin omnis ecclesia fidelium, sacrosanctam
 sedem Romanam velut matrem primatemque cognoscat, ac veneretur:
 quaecumque saltem neque locorum distantia, neque periculis
 intercentibus prohibetur accessu. Quamquam si vera dicunt: qui ex
 5 India quoque veniunt huc: Indi etiam ipsi tot terrarum, tot marium,
 tot solitudinum, plagis disiuncti, Romano tamen se pontifici summittunt.
 Ergo si tantam ac tam late fusam potestatem, neque dei iussu
 pontifex, neque hominum voluntate consecutus est: sed sua sibi
 vi vendicavit: dicat velim Lutherus:
 10 quando in tantae dicionis irruerit possessionem.
 Non potest obscurum esse initium tam immensae potentiae:
 praesertim si intra memoriam hominum nata sit. Quod si rem dixerit
 unam fortassis, aut duas aetates superare: in memoriam rem nobis
 redigat ex historiis. Alioqui, si tam vetusta sit: ut rei etiam tantae
 15 oblitterata sit origo: legibus omnibus cautum esse novit: ut cuius ius
 omnem hominum memoriam ita supergreditur: ut sciri non possit:
 cuiusmodi habuerit initium: censeatur habuisse legitimum: vetitum
 esse constat, omnium consensu gentium:
 ne, quae diu manserunt immota: moveantur.
 20 Certe si quis rerum gestarum monumenta
 revolvat: inveniet iam olim, protinus post pacatum orbem,
 plerasque omnes christiani orbis ecclesias, obtemperasse Romanae.
 Quin Graeciam ipsam, quamquam ad ipsos commigrasset imperium:
 reperiemus tamen: quod ad ecclesiae primatum pertinebat: praeterquam
 25 dum schismate laborabat, ecclesiae Romanae cecidisse. Beatus
 vero Hieronymus quantum Romanae sedi censeat deferendum: vel
 inde luculenter ostendit: quod quum romanus ipse non esset: tamen
 aperte fatetur, sibi satis esse: si suam fidem, quibusvis improbantibus
 aliis, comprobaret papa Romanus. Cui
 30 quum tam impudenter Lutherus pronuntiet,
 idque contra suam pridem sententiam, nihil omnino iuris in
 ecclesiam catholicam, ne humano quidem iure competere: sed
 papam mera vi, meram occupasse tyrannidem: vehementer admiror:
 quod tam faciles, aut tam stupidos speret esse lectores: ut sacerdotem

credant inermem, solum, nullo saeptum satellitio (qualem necesse est eum fuisse, priusquam eo potiretur: quod eum Lutherus ait invasisse) vel in spem venire umquam potuisse: ut nullo iure fultus, nullo fretus titulo, in tot ubique pares episcopos, apud tam diversas, 5 tam procul disiectas gentes, tantum obtineret imperium: ne dum ut credat populos omnes quisquam, urbes, regna, provincias, suarum rerum, libertatis, iuris, fuisse tam prodigos: ut externo sacerdoti, cui nil deberent: tantum in sese potestatis darent: quantum ipse vix esset ausus optare. Sed quid refert: quid in hac re Lutherus sentiat: 10 qui prae ira atque invidia, non sentit ipse: quid sentiat.”

VIDES hic regem lector, non id agere: quod mentitur iste: ut tanquam res esset dubia: probet papatum. Immo ex professo, abstinere ab ea quaestione, ne videatur habere potestatem pontificis pro controversa. Tantummodo reprehendit insanam levitatem nebulonis: 15 qui quod paulo ante sic asseruerat esse legitimum: ut damnabiliter eos peccare fateretur: quicumque contradicerent: paulo post contradixit ipse: atque sua ipsius sententia in eandem damnationem incidit: affirmans papatum, nullo iure quicquam habere ponderis: neque aliud esse 20 quicquam, nisi meram tyrannidem: quam pontifex invadens per vim atque iniuriam occupavit. Quod quam verisimile sit: pulcherrime tetigit princeps. Quaesivit enim, quando, quibus invaserit viribus: quam verisimile sit, tot nationes adduci potuisse: ut tantum in se 25 esse omnes gentes populi christiani, qui locorum distantia non prohibentur: neque vi distinentur, agnoscere papam Romanum, pro generali vicario Christi. Ad haec omnia, nihil respondet Lutherus. Quid enim posset in tam aperta re: sed quod rex adiecit ex abundantia, de 30 Graecia et India: id vero vir disertus arripit avide: in quod caninam facundiam suam exercent.

Respondeo, inquit, si ideo stabit papatus: quia rex Angliae audivit, Indiam et Graeciam sese subdidisse, eadem ratione non stabit. quia Lutherus

certus est, neque Indiam, neque Graeciam,
sub romano pontifice umquam fuisse,
aut esse voluisse.

348

5 PRIMUM si quis ab hoc reverendo fratre quaereret: quomodo
certus sit, neque Indiam, neque Graeciam, sub romano pontifice
umquam fuisse: aut esse voluisse: Respondebit, sat scio, nobis, eadem
certitudine se certum esse: qua certus est,
ut scribit, dogmata sua se habere de caelo.
Ergo, si ideo certus est, reverendus pater se verum dicere: quia
10 certus est, dogmata sua se habere de caelo: Ego ideo certus sum,
reverendum patrem falso mentiri: quia certus sum, dogmata illum
sua habere de tartaro. Et haec est forma,
formalis consequentiae, secundum renulam
patris Lutheri, fratris extra regulam beati Augustini. Quam
15 regulam Augustini, et divi Benedicti, et item dominici, ac Francisci,
repperunt et Indi et Graeci, approbatam videlicet, auctoritate sedis
Romanae. Per quod, et alia multa ex annalibus, et synodis, et
Graecorum patrum commentariis, et epistolis evidenter constare
posset, utriusque gentis ecclesiam, agnovisse sedis Romanae praecellentiam.
20 Si aut hoc probandum sibi sumpsisset rex: aut nobis aliud
esset propositum: quam ut ostendamus: quam stolide Lutherus respondeat
regi. Quod si ideo negat papatum Lutherus: quia id quod
etiam rex fatetur, longius absunt Indi: quam ut possint, ob
quodvis negotiolum Romam currere: negabit humano generi dominium
25 tributum, in cetera animalia: quod in illis desertis degunt
multa: quae hominibus sunt inaccessa. Quod si Graeci perpetuo
repugnassent ecclesiae Romanae: tamen ne sic quidem quicquam
sustulisset argumentum regis: cuius robur
consistit consensu ecclesiae catholicae:
30 quae plane fuisset in reliquis nationibus:
etiam si perpetuo fecisset Graecia: quod nunc faciunt quaedam rura
Boemica. Nisi neget Lutherus Carolum esse regem, totius Hispaniae:
propterea quod aliquot oppida rebellarunt. Iam ex India, et Graecia,
tandem pervenit ad Hieronymum.

Deinde, inquit, gloriosus dominus rex,
 pro suo more, satis fortiter mentitur:
 dum Hieronymum facit assertorem papatus,
 quum vir ille ecclesiam Romanam, suam dumtaxat, non nobis
 5 matrem appellasset.

QUAESO lector iudica, quam sincere pater potator hunc locum
 Hieronymi tractet: quum ille dicat, satis esse sibi, si suam fidem comprobaret
 papa Romanus: nimirum aperte significans, non dubitandum
 esse illum recte sentire de fide, qui cum illa sede consentiat: quo
 10 quid potuisset dicere magnificentius? istud adeo dissimulat pater
 potator Lutherus: ut etiam tenebras lectori
 conetur offundere: et animos hominum
 verbis alio, ne quid recordentur abducere. Sed istud est impudentissimum:
 quod quum papatum, nec humano saltem consensu robur
 15 accepisse contendat, sed meram vim esse pontificis, occupantis
 tyrannidem: insectatur principem scommatis: quod amentiam eius
 taxans ac intemperantiam, ad potentes (ut ait) scripturas, quibus
 ipse videlicet rem probaverit: magis mutus quam piscis fuerit. Quis
 non hunc impudentem nebulonem rideat? quando nemo nesciat,
 20 tantum abesse: ut aut scripturis, aut ratione probarit istud: ut ne
 conatus id quidem umquam sit: sed iactarit dumtaxat furiosus per
 convicium: atque nec id quidem ante
 fecerit: quam excommunicatus e coetu
 fidelium, correptus a coetu daemonum, ira
 25 atque invidia frendens, nec amplius sui potens, sibi fidem sustulit.

De communicatione laicorum, sub utraque specie,
profert ea: quae scripsit rex: et eadem comparat
in genere, cum his: quae scribit
Lutherus. Cap. V.

352

5 POSTQUAM dimidium libelli sui, aliis consumpsit nugis: incipit
homo nugacissimus, nugari tandem, in ipsis sacramentis: et post
deliramentorum et insanae scurrilitatis abyssum, producit aciem
argutiarum, si quis ipsi credat, invictam.

10 Age, inquit, revelemus sceleratam hanc
et regiam nequitiam in prima tyrannide,
scilicet una parte sacramenti. Ego, alteram partem esse impie
Christiano populo ablatam, septem argumentis probavi: quae et tum
me vincebant: nunc autem et triumphant:
15 postquam assertor papistarum
gloriosissimus, regia fortitudine illa transit intacta.

AUDIN lector, Thrasonis huius magna verba: et celebres ab se
sibi decretos, atque adornatos triumphos? ut argumenta sua septem,
velut reformidantem, regem reliquisse iactat intacta? Nos ergo lector,
argumenta ista Lutheri strenua statim producemus tibi, eademque
20 misere (ut videbis) affecta. Sed interim, quia videri vult, non
ausum ea regem tangere: nos tibi primum e regis libro, quaedam
recensebimus: quibus abs te perpensis, fiet perspicuum: quum
Lutheri septem illos duces sigillatim videbis, a me produci mortuos,
eos olim omnes, invictum principem uno semel ictu, mactasse.
25 Princeps igitur hac de re scribit, hunc in modum.

“INTERIM vero, libet excutere: quam
fraudulenter per speciem favoris in laicos,
conetur eorum odium concitare in sacerdotes. Nam quum decrevisset,
ecclesiae fidem suspectam reddere: ne quid ponderis eius haberet
30 auctoritas: atque ita facta via, praecipua quaeque Christianae
religionis evertere: ab ea re sumpsit initium: cui populum sperabat
alacriter applausurum. Tetigit enim vetus ulcus: quo pridem ulcerata

est Boemia: quod laici sub utraque specie non recipiant eucharistiam. Eam rem quum prius ita tractasset: ut dumtaxat diceret, recte facturum pontificem: si curaret, communi consilio statuendum: ut sub utraque specie laici communicarent: Post, ubi nescio quis, illud
5 ei negavit: non contentus in eo manere: quod dixerat: sic profecit in peius: ut totum clerum condemnet impietatis: quod istud non faciant, non exspectato concilio. Ego de primo non disputo. Ceterum, etiam si causas non viderem: cur non decernat ecclesia: ut utraque species ministretur laicis: tamen dubitare non possem: quin sint idoneae:
10 quae et olim fecerunt: ut id ommitteretur: et nunc quoque faciant: ne redintegretur. Nec plane assentior, totum clerum, per tot saecula fuisse tam stolidum: ut se obstrinxerit aeterno supplicio, propter eam rem: unde nihil reportaret commodi temporalis: immo vero, quam nihil sit talis periculi: vel hoc evidenter ostendit: quod eos, qui non
15 tantum istud fecerunt: verum etiam qui scripserunt esse faciendum: deus non modo suscepit in caelum: verum etiam voluit esse venerandos in terris, et ab hominibus honorari: a quibus honoratur ipse. Inter quos fuit (ut de aliis interim taceam) vir eruditissimus, et idem sanctissimus, divus Thomas Aquinas: quem ideo libentius commemoro:
20 quoniam eius viri sanctitatem, Lutheri ferre non potest impietas: sed quem omnes Christiani venerantur: pollutis labiis ubique blasphemant. Quamquam sunt permulti: qui etiamsi pro sanctis recepti non sunt: tamen sive doctrina, sive pietate spectentur: tales sunt: ut Lutherus eis comparari non possit: qui hac in re contrarium
25 Lutherus sentiunt. Inter quos sunt magister Sententiarum, et Nicholaus de Lira, et complures alii: quorum cuilibet magis expedit christianos omnes, quam Lutherus credere. At vide quaeso, quam vacillat: ac sibi repugnat Lutherus: uno loco dicit: Christum in cena omnibus omnino fidelibus, non permittendo, sed praecipiendo
30 dixisse: Bibite ex eo omnes. Postea vero, timens ne laicos, quibus in sacerdotum odium adulatur: offenderet: haec verba subiungit. Non quod peccent in Christum: qui una specie utuntur: quum Christus

non praeceperit ulla uti: sed arbitrio cuiuslibet reliquerit: dicens:
 Quotiescumque haec feceritis: in mei memoriam facietis: Sed quod
 illi peccant: qui hoc arbitrio volentibus uti, prohibent utramque dari.
 Culpa non est in laicis, sed in sacerdotibus. Videtis aperte, quod
 5 primo dixit esse praeceptum: hic dicit non esse praeceptum: sed
 cuiuslibet arbitrio relictum. Quid opus est ergo, nos illi contradicere:
 qui sibi toties contradicit ipse? Et tamen quum dixit omnia: laicos
 non satis defendit: si quis rem urgeret: et in sacerdotibus, quos tam
 atrociter accusat: nihil probat esse peccati. Nam in eo dicit totum
 10 esse peccatum: quod sacerdotes alterius speciei laicis invitis adimerent
 libertatem. Hic igitur, si quis eum percunctetur: qui sciat, istum
 ritum inolevisse, renitente populo: non potest (opinor) docere. Cur
 ergo totum condemnat clerum: quod laicis invitis, ademerit suum ius:
 15 quum id invitis esse factum, nullo possit documento probare? Quanto
 fuit aequius: si, nisi volentibus illis, recte nequivit institui pronuntiare,
 pro tot saeculorum consuetudine, plebis intervenisse consensum.
 Ego certe, qui video, quas res a plebe clerus obtinere non potest: ne
 tantum quidem, quin ferme, sub ipso altari suorum condant cadavera:
 20 non facile credo, populum fuisse passurum: ut inviti per
 contumeliam, in tanta re, ab ulla iuris sui parte pellerentur, sed causis
 aliquot idoneis, e laicorum voluntate constitutum. At istud miror,
 tam vehementer indignari Lutherum, laicis ademptam alteram, quum
 illum nihil permoveat: quod utraque species adimatur infantibus:
 nam illos olim communicasse, nec ipse
 25 negare potest. Qui mos si recte fuit omissus:
 quamquam Christus dicat: Bibite ex hoc omnes: Nec quisquam dubitat:
 quin causae fuerunt magnae: etiam si nunc earum nemo
 meminisset: cur non etiam cogitemus, bonis iustisque rationibus,
 quantumvis nunc ignoratis, abolitam esse consuetudinem: qua

laici olim, nec id fortasse diu, sub utraque specie solebant recipere
 sacramentum? Praeterea si eam rem, ad exactam evangelicae
 narrationis formam revocet: neque quicquam prorsus permittit
 ecclesiae: cur eucharistiam non iubet semper in cena recipi, immo
 5 vero post cenam? Denique non minus incommodi fuerit, in hoc
 sacramento facere: si quid fecisse non debeas: quam si quid non
 facias: quod fecisse debueras. Ergo si totius ecclesiae consuetudo,
 rectum non facit: ut in laicis omittatur species vini: qua ratione
 aquam in vinum audet Lutherus infundere? Neque enim tam
 10 audacem puto: ut sine aqua consecret: quam tamen ut admisceret,
 neque exemplum habet ex cena dominica, neque ex apostoli
 traditione compertum: sed sola ecclesiae consuetudine didicit: cui si
 putat hac in parte parendum: cur eam in altera tam arroganter
 oppugnat? Qua de re, quicquid Lutherus obgannit: ego certe tutius
 15 opinor credere, laicos recte sub altera tantum specie communicatos,
 quam per tot saecula totum clerum (quod iste disputat) hac una de
 causa fuisse damnatum. Nam omnes appellat impios, et tales: ut in
 crimen inciderint laesae maiestatis evangelicae. Quod si utri sint
 (inquit) haeretici et schismatici nominandi, non Boemi, non Graeci:
 20 quia evangelii nituntur: sed vos Romani estis haeretici, et impii
 schismatici: qui solo figmento praesumitis contra evidentes dei
 scripturas. Si Lutherus nihil admittit aliud, quam evidentes dei
 scripturas: cur non iubet eucharistiam (uti dixi) sumi a cenantibus?
 Nam sic factum a Christo, scriptura commemorat. Quanto
 25 melius crederet Lutherus, non humano figmento, sed eodem auctore
 deo, factum in ecclesia: ne laici sub utraque specie reciperent eucharistiam:
 quo auctore factum est: ut reciperetur a ieiunis? Placuit, ut
 ait beatus Augustinus, spiritui sancto: ut corpus domini, quod post
 alios cibos ab apostolis in cena receptum est: ante alios cibos, a
 30 ieiunis reciperetur in ecclesia. Videtur ergo verisimile: quod spiritus
 sanctus, qui Christi regit ecclesiam: sicut eucharistiae sacramentum

mutavit a cenantibus ad ieiunos: ita laicos, ab utraque specie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit: cur non alterare potuerit et alterum?"

VIDES carissime lector, hac in parte, quam modeste se gerat princeps, adversus nebulonis istius immodestiam. Nam et modice reprehendit eius malitiam, et in una atque eadem re, duplicem inconstantiam, semper se in deteriora mutantem. Arguit eius impietatem: qui totam tot saeculorum damnet ecclesiam: et id dicat factum malitia sacerdotum: quod factum est bonitate spiritus sancti. Nam si stetisset in eo Lutherus: ut diceret ecclesiam benefacturam: si communi consilio, laicis utramque speciem permetteret: rex ea de re se disputaturum negat. Quamquam ego non dubito: quin istud, quod per tot aetates iam factum est: dei consilio factum sit: id quod luculenter ostendit rex: et nisi deo rursus idem placeat immutari: non passurum alioqui ecclesiam, istud humano demutare consilio: nec in sacramentis alio gubernari spiritu, quam sancto spiritu suo. Sed rex modeste se negat hac de re disserturum. At quod iam discordiam Lutherus commovet: et hortatur: ut sua quisque auctoritate audeat, tot aetatum totius ecclesiae consensum contemnere: et Christianos omnes, per tot saecula defunctos, mittit ad inferos: quasi non spiritus dei sanctus gubernaret ecclesiam: sed spiritus ille diaboli: qui per os Lutheri spurcissimum, sanctam blasphematur ecclesiam, et ecclesiae sponsum Christum: id vero ferre pius princeps non potuit: et tamen absque conviciis et contumeliis disputat, adversum hominem conviciantissimum, et omnibus conviciis et contumeliis dignissimum: atque ostendit, neque causam esse: cur sacerdotes tollere voluerint laicis alteram sacramenti speciem, et animas suas perdere, propter id: unde nihil prorsus essent lucraturi: neque laicos id umquam fuisse passuros: ut alteram speciem inique praeiperent sacerdotes: quibus interdum aequa et iusta petentibus, unde nec ipsi lucrifacerent clerici: neque perderent quicquam laici: populus tamen, velut pro titulo sui iuris obsistit. Ostendit

multa princeps: quae circa hoc sacramentum, iam multis saeculis
 ecclesia tota fidelium, ab exemplo Christi sacramentum instituentis,
 evariat: quorum nullum Lutherus ante reprehenderat. Quaedam, ne
 nunc quidem, quae tamen aut male fieri necesse sit, et damnabiliter:
 5 aut fieri, quod plane verum est, auctore deo. Ostendit igitur princeps,
 eius generis omnia consilio spiritus sancti, ecclesiam gubernantis esse
 mutata. Adversus hoc tam pium, tam verum, ac modestum regis
 responsum, improbus atque impius nebulo, conviciis et stultitiis
 insanit.

10 Ego, inquit, alteram partem sacramenti,
 esse impie christiano populo ablatam,
 septem argumentis probavi.

REX sufficienter ostendit, non ablatam per sacerdotes. Ergo si per
 homines factum est: per ipsos factum est laicos. Atque ita Lutherus,
 15 hanc impietatem a sacerdotibus, in quos cupit trudere, depellit homo
 sapiens, in ipsos, quibus adulari studet, laicos. Et depellit inexcusabiliter,
 suo ipsius dogmate. Nam si verum est: quod omnes laici sunt ita
 sacerdotes: ut habeant aequalem potestatem, super quodcumque
 sacramentum: Postquam ad hoc dumtaxat electi sunt, et elegi
 20 poterunt per alios laicos (ut ait) Lutherus in Sacramento ordinis, adeo
 non defendit laicos, stolidissimus iste patronus: ut etiam vehementer
 involvat damnatione: quod suae salutis incuria, neglexerint eligere
 sibi sacerdotes: qui sibi ministrarent utramque speciem. Nisi laicos
 dicat, hactenus ignorasse mysterium. Nunc vero, missum de caelo se:
 25 qui tam sacrum dogma revelaret hominibus: ut deus, qui solet
 abscondere a sapientibus, et revelare parvulis: iam contra credatur,
 a parvulis abscondisse: quod revelaret superbissimo nebuloni. An
 ideo dicet, per sacerdotes ademptam laicis: quia de ea re cautum est in
 conciliis? At si perpendas lector, ea ipsa concilia: facile videbis hanc
 30 rem, non ex illis natam esse conciliis: sed adversus eos esse statutum:

qui, quod iste nunc facit, auderent mutare: quod iam tum diu ante,
per omnem populum catholicum fuerat observatum, nimirum
spiritus sancti, per totam ecclesiam sese diffundente consilio. Quomodo
enim in idem totus Christianus populus, per tam diversas
5 gentes in ea re consensisset: quum verba evangelii videantur in
alteram potius partem vergere: nisi illo id agente, qui facit unanimes
in domo: qui ducit ecclesiam suam in omnem veritatem:
qui cum ea semper est, usque ad consummationem saeculi. Qui
scripturarum, ut auctor est dignissimus: sic est interpret verissimus.
10 Quamobrem quum id, quod Lutherus ablatum queritur, hoc est nihil
rei: nam et sanguis Christi est in corpore Christi: sed altera species,
non id per sacerdotes ablatum sit, non omnino per homines, sed per
spiritum dei: Qui quod rex, ut priore libro supra declaratum est:
apertissime docuit: suo flatu in rebus fidei regit et gubernat ecclesiam,
15 Lutherus dum dicit istud impie ablatum esse: non conviciator est in
regem: sed blasphemator in deum: per quem factum est: quod impie
factum, homo ter impius asserit. Neque iam contra regem pugnat iste
bellus bellator, cum suis septem argumentis: sed velut draco ille cum
septem capitibus, insurgit adversus deum: et quod Satan ausus est
20 olim in deserto: scripturis pugnat adversus scripturarum dominum.

Speciatim recitat ac refellit septem
argumenta Lutheri. Cap. VI.

AGE ERGO, producamus istos nunc Lutheri septem duces claros,
septem (puto) victores olympiacos, immo gladiatorum septem putrida,
25 et foetoribus abominanda cadavera.

Primum, inquit, argumentum meum erat
auctoritas evangelistarum, narrantium
constanti et uno sermone. Christum
instituisse utramque speciem, his qui memoriam sui erant facturi, et
30 signanter ad calicem adiecit: Bibite ex eo omnes. Ad hoc nihil
dicit rex defensor ecclesiae.

EN simium in purpura, Thersitem in Achillis panoplia. Non est
 argumentum tuum auctoritas evangelistarum Luthere: neque enim
 evangelista quisquam, aut haeresis auctor est, aut schismatis: sed
 sensus adulterinus, quem tu ex evangelio confingis, et quicquid ipse
 5 pestilenter assuis evangelistarum verbis: illud est argumentum tuum.
 Nam ex eo, quod illi narrant Christum consecrasse sub utraque specie
 in cena: tu interpretamento capitis tui concludis, ministrandum
 esse laicis: quum id neque exemplum
 Christi probet: nec ullum verbum Christi,
 10 vel evangelistae cogat. Nam licet tibi non
 libeat illud intellegere: nemo tamen est: qui nesciat, in cena Christum
 instituisse formam sacrificii: quod solum et unicum, loco sacrificiorum
 omnium legis Mosaicae, sacerdos evangelicae legis offerret,
 in memoriam passionis suae. Atque idem sacrificium (quemadmodum
 15 vere scripsit rex) quod offerendo consummavit in cruce: consecrando
 incohavit in cena. Instituit item convivium: quo in
 memoriam eius imposterum epularetur populus: ut de eodem sacramento
 comederet: ac pane propositionis vesceretur, utique si mundus
 esset. Hoc institutum, Christus (quatenus ad sacrificii formam pertinet)
 20 perpetuo servari fecit in sacerdotibus: ut simul et panis et vini
 speciem offerret: ut figurae respondeat res: quae olim adumbrata est
 in oblatione Melchisedech: qui panem et vinum obtulit Abrahae.
 Populi vero convivium, alias apparavit aliter, non sacerdos, non
 populus, sed convivor ipse Christus. Nam alias populum pavit, non
 25 corpore solum et sanguine, verum etiam sub utraque specie
 panis et vini. Alias vini speciem sustulit: rem tamen ipsam, suum
 videlicet sanguinem, eis reliquit in carne. Nec utrobique eadem ratio
 est. Nam duae illae species, non unum tantum conficiunt sacramentum,
 sed duo. Verum illa sacramenta duo,
 30 non duo faciunt integra sacrificia, sed
 unum. Integrum est ergo sacramentum
 sub alterutra specie: sed utramque requirit integritas sacrificii. Sed
 unde probas, inquit, alteram speciem, laicis ab ipso sublatam Christo:

quam ego prius contendi, sublatam populo, malitia sacerdotum. Immo tibi Luthere, prius probandum fuit: quod ipse per malitiam finxisti, per vim, et tyrannidem sustulisse vini speciem sacerdotes. Quod mendacium tuum impudens, et vipereum retexit, ac revicit princeps.

5 Sed id tu tuo more dissimulas. Verum probavit id rex, a solo factum deo: cuius unius spiritu, in sacramentis et articulis fidei gubernari probavit, ecclesiam catholicam: per quam universam, observatur id, quod reprehendis. Et probavit illud princeps, non ratione solum, et sanctorum patrum omnium sententiis, sed apertissimis etiam scripturis.

10 Denique (quod tibi turpissimum est) probavit ex verbis tuis: ad quae omnia, ne verbum quidem respondisti tu: sed omnino surdus ad ea, quae respondentur tibi: pulchre te litigare censes: si coccygis in morem perpetuo recinas, quod coepisti semel occinere.

15 NAM quod videri vis, ex illo mire causam fulciri tuam: quod Christus ad calicem signanter (ut ais) adiecerit: Bibite ex eo omnes: quasi neminem prorsus excipi voluerit a bibendo sanguine, sub specie vini: quid habes ex evangelio: quo possis ad alios illa verba trahere: quam ad tum praesentes apostolos: praesertim quum alius

20 evangelista commemoret idem: ac velut interpretetur aliis verbis: nempe his, Accipite et dividite inter vos? Quos, quaeso, dixit: quum dixit inter vos? alios ne, quam inter praesentes apostolos? An non satis aperte declarat: quos omnes iubeat bibere: quum illud, quod bibi iussit, ostendat: inter quos iubeat dividi? An adhuc Luthere

25 postulas: ut doceare clarius: quos omnes dixerit: quum dixit: Bibite ex eo omnes? Ecce, potes istud ex illo saltem discere: quod evangelista subiungit: Et biberunt ex eo omnes. Dubitas adhuc bone vir, quibus omnibus dixerit: quum id quod omnes facere iussit, ab omnibus vides esse completum? Quin istud Luthere libenter abs te quaererem: Quid

30 tibi vis, in eo quod ais, Christum signanter adiecisse ad calicem: Bibite ex eo omnes? Non opinor id sentire te, quod plures voluerit Christus recipere speciem vini, quam panis. Quantumvis ergo

signanter, omnes adiecit ad calicem: noluit tamen ad plures pertinere,
 quam illud, quod ante dixit de corpore: Accipite et comedite:
 ut utrumque dictum perinde valeat: ac si aut ibi dixisset: Bibite ex
 eo: nec adiecisset omnes: aut hic dixisset: Accipite, et comedite
 5 omnes. At nec istud puto negaturum te, non aliis illud dixisse
 Christum: Accipite et comedite: aut, Bibite ex eo omnes: quam dixit
 istud: Hoc facite in meam commemorationem. Ergo si illud, Accipite
 et comedite, et illud item, Bibite ex hoc omnes, non dixit apostolis,
 sed christianis praesentibus et futuris, citra ullam prorsus exceptionem,
 10 universis: sequetur nimirum: quod universis dixit et illud:
 Hoc facite in meam commemorationem. Recordare iam, quod ipse
 sic interpretaris haec verba Christi: Hoc facite, id est, hoc
 totum facite: quod ego nunc facio, hoc est, consecrate corpus et
 sanguinem meum: et comedite, et bibite. Vides ergo bone vir, eo rem
 15 deduxisse te: ut necesse habeas: aut illud, omnes bibite, restringere,
 ad praesentes dumtaxat apostolos: aut illud, Hoc facite, dilatare
 prorsus ad universos. E quorum altero,
 sequetur interitus argumenti tui fortissimi:
 ex altero sequetur illud absurdissimum:
 20 quod nemo prorsus erit, neque sacerdos, neque laicus, neque vir,
 neque puer, neque mas, neque femina: quin illi demandatum sit: ut
 Christi corpus et sanguinem non recipiat solum: sed etiam consecret.
 Quam rem omnium absurdissimam, quamquam te tam absurdum
 video, ut pro absurda non habeas: tamen quando non dubito, neminem
 25 fore tam insanum: ut hac in parte dignetur furori tuo subscribere:
 mihi satis erit, eo traxisse te: ut aut necesse habeas fateri: id quod ex
 argumento tuo sequitur, perquam absurdum
 esse: aut eam rem neges esse absurdam:
 quam nemo plane nescit esse furiosam. Et hoc est lector
 30 argumentum primum: quod tanquam fortissimum, dominus doctor
 collocavit in fronte: ad quod ait, regem nihil dixisse: qui tamen uno
 responso, et illud, et reliqua sex, perfodit penitissime: quum probavit:
 quod licet in cena sacramentum istud primo sit institutum, et

sacrificium ineptum: tamen oblatum est, et consummatum in cruce:
 nec tam certam sacramenti formam, in illa cena praescriptam esse
 fidelibus: quin et illius sacrosancti sacramenti, sicut et ceterorum
 omnium observatio legitima, perpetuo petenda sit ab ecclesia: quam
 5 et post illam cenam docuit Christus, per spiritum sanctum: et per
 eundem spiritum, quando vult in ecclesia sua quaedam, prout
 ipsi placet, immutat: causasque mutandi, ut solus deus mutat: ita
 solus deus novit. Hoc dumtaxat nemo non novit: quicquid circa
 sacramenta, per totam mutatur ecclesiam, mutari illud non alio
 10 mutante, quam deo: qui, ne in rebus eiusmodi tota possit errare:
 promisit suum spiritum, illam ducturum in omnem veritatem: et secum
 illa futurum usque ad consummationem saeculi.

Secundum erat hoc: si solis presbyteris
 dedisset Christus in cena sacramentum,
 15 non licere ullam partem dare laicis, quia non licet institutum et
 exemplum Christi mutare. Hic tacet gloriosus defensor rex Angliae.

IMMO hic, non tacuit rex: sed ostendit tibi Luthere multa mutata:
 sed ea mutata per illum, qui potestatem habet mutandi omnia:
 nempe per ipsum deum, sine cuius instinctu probavit, ecclesiam
 20 nihil in sacramentis mutasse.
 Nam argumentum istud tuum quam praeclare procedit: Deus dedit
 sacramentum solis sacerdotibus: ergo non licet dare laicis? Eadem
 ratione dicas licet: Christus dedit tantum viris: ergo non licet dare
 mulieribus. Quod si dicas, nihil in Christo differre mares a feminis:
 25 et contra Paulum, permittas mulierem contionari: dicemus tibi, nec
 laicum per te differre a sacerdote: ut adhuc contra te procedat
 similitudo: ut si dari possit mulieribus: quod Christus legitur, solis
 dedisse viris: possit et dari laicis: quod Christus legitur, solis dedisse
 sacerdotibus. Praeterea, quaero abs te Luthere: an quisquam in
 30 cena sacramentum receperit, praeter solos apostolos? Si dicas alios:
 quaero, qua scriptura probes id? Nam
 tu nihil admitti vis, absque manifesta

scriptura. Sin concedas, solos apostolos: id quod concedere tibi
 necesse est: tunc quaero, utrum, quando recipiebant sacramentum,
 laicos fuisse illos dicas, an sacerdotes? nam nec erat alius aliud, nec
 quisquam utrumque simul. Elige ergo utrum libet: si vis, fuisse
 5 laicos: iam ex ista praeclara argumentandi forma, quam affers tu:
 liceret dicere: Dedit tantum laicis: ergo non licet dare sacerdotibus:
 quia non licet institutum et exemplum Christi mutare. Sin fateare
 fuisse sacerdotes: iam ex argumento tuo, laicis, quibus utramque
 speciem deberi disputas, utramque sustulisti: nisi falsa sit tua collectio:
 10 quod non licet dare laicis: quod Christus in cena dedit tantum
 sacerdotibus. Sed est omnino falsa ista, et furiosa collectio: nisi valeat
 haec quoque: Christus hoc modo fecit in cena: ergo instituit: ut idem
 eodem modo perpetuo fieret in ecclesia. Et item haec: Christus ita
 fecit in cena: ergo non licet ecclesiae, ipso iubente Christo, quicquam
 15 mutare. Christus dedit cenantibus: ergo non licet ecclesiae,
 iubente Christo, dare ieiunantibus. Christus in cena legitur, in
 calice consecrasse solum vinum: ergo non licet Christo iubere: ut in
 ecclesia sua sacerdos immisceat aquam. Et hoc est lector secundum
 argumentum Domini doctoris: quod voluit videri tam validum.

20 Tertium est. Si potest una pars laicis tolli
 huius sacramenti, poterit et baptismi, et
 paenitentiae, eadem auctoritate tolli, et quicquid Christus umquam
 statuit, potest partim tolli, et particulatim totum tolli. Si totum tolli
 non potest, nec ulla pars tolli potest. Ad hoc obmutescit gloriosus
 25 assertor sacramentorum.

REX ad istud respondit Luthere, alteram sacramenti speciem
 ablatam esse laicis, dispensatione dei: et illud tibi probavit evidenter.
 Nec veretur asserere, deum, qui unam speciem sustulit laicis,
 auferre, si velit, utramque posse: Ecclesiam vero, nisi deo sic volente,
 30 non posse: sed neque in id consentire posse: quod in sacramentis fieri

- deo nolente non liceat. Nam deus ecclesiae suae, talibus in rebus dirigit corda: et per spiritum sanctum, ducit in omnem veritatem: ut eam reddat columnam, et firmamentum veritatis et fidei. At tibi contra, rex ostendit pectus inspirare diabolum: per quem ausus es et
- 5 baptismi Sacramento gratiam tollere: et fidem eius, malorum operum securitate polluere: Paenitentiae vero duas partes tollere: tertiam stultissimis dogmatibus inficere. Eucharistiae sacramentum, non aliis modo substantiis miscere, sed omnium caeremoniarum honore spoliare: et (quod omnium sceleratissimum est) in conscientiam
- 10 conspurcatam, quibuslibet inquinamentis immergere. Denique matrimonii sacramentum, et confirmationis, et ordinis, et unctionis extremae, nec auctoritate, nec ratione fretus abnegare. Et non pudet te ecclesiam totam conviciis, et sycophantiis
- 15 incessere? quasi laicis tollat unius sacramenti partem alteram: quum tu nebulo miserrimus et quatuor tollas integra: et reliqua tria foedissimis haeresibus contamines. Et quum haec omnia tibi rex sacramentorum defensor, et vera dignus gloria, responderit: tu ad haec omnia sacramentorum furiosus impugnator, obsurdescis.
- 20 Quartum est, inquit, quod Christus dicit, sanguinem suum fundi pro remissione peccatorum nostrorum, eis non posse negari signum remissionis, quod illis Christus dedit. Ad hoc, inquit, mutus est larvatus Thomista Anglorum.
- 25 PRINCEPS ad hoc Luthere non erat mutus: sed tu larvate potista, surdus, qui semper nihil audis: quod non libenter audis. Alioqui recordare nebulo, quod probavit princeps vini speciem non per homines ablatam laicis, sed per ipsum Christum: et iam propone rursus istud argumentum tuum. Christus pro laicis fudit sanguinem,
- 30 in remissionem peccatorum: et hoc pacto concludas: Ergo Christus (quamquam sub specie panis, remissionis integrum signum relinquens in corpore) non potuit auferre laicis speciem vini: quod est signum remissionis in sanguine. Nam sic necesse est inferas: si quicquam velis

inferre: quod tangat rem. Alioqui si concludas hoc pacto: Ergo
 homines non potuerunt auferre speciem vini: quod est signum
 remissionis: quid potest concludi stolidius adversus principem: qui
 tam aperte probavit, non ablatam esse per homines, sed per deum?
 5 Ecce domine doctor, quam belle vobis procedat istud argumentum
 quartum.

10 Quintum est, inquit, si potuit vinum
 tollere, potuit et panem, ac per hoc totum
 institutum Christi penitus evacuare: si totum non potest, nec partem
 potest. Et invictus rex, forte recordatus proverbii, Silentio respondetur
 multis, et ipse mihi silendo omnia respondet.

15 TU potator invicte, neque meminisse potes: quid tibi responderit
 rex: neque quid ipse in proximo paene versu dixeris. Nam, quid est
 aliud stolidum istud argumentum quintum, quam frustulum marcidum,
 ex furfuracea massa tertii argumenti decerptum. Nam quod hic
 colligis de uno sacramento: ibi colligebas de omnibus: nec interim
 verbum facis ullum de eo: quod princeps
 adversus te probavit: istud, quod tu impugnas,
 non ab homine factum esse, sed a
 20 deo. Atqui Luthere, oportebat te, ad id respondere primum.
 Interea stolide facis: si dissimules illud: et dicas nobis: Homo non
 potest vini speciem tollere: sin fateris illud: et stolide facis, et impie:
 si dicas: Deus non potest mutare: quod potuit non instituere. En
 quali silentio tibi respondetur ad quintum.

25 QUID mirum si partem tertii ponas pro quinto: qui sextum
 omisisti totum, tam bellus arithmeticus, ut ita numeres, primum,
 secundum, tertium, quartum, quintum, septimum? Sed ne quid tibi
 queraris interceptum: fugitivus ille servus, in captivitate Babylonica
 repertus est, atque extractus huc: ut cadaver istud exsanguis, vel ex
 30 stigmate possis agnoscere.

Obsecro, inquis, quae necessitas, quae
 religio, quae utilitas laicis negare
 utramque speciem, id est signum visibile, quando omnes concedunt

eis rem sacramenti sine signo, si rem concedunt, quae maior est, cur
signum, quod minus est, non concedunt?

380

5 OBSECRO te Luthere per stultitiam tuam, non sentis istud ipsum,
quod tu torques in clericos, regem in te retorsisse? Nam quum tu nihil
aliud clames, ob malitiam, quam alteram speciem impie sustulisse
sacerdotes: rex, declarans eam rem, non esse imputandam sacerdotibus,
ostendit, non solum laicos tantam iniuriam non fuisse passuros:
sed illud etiam, quod ipse quoque perquam prudenter fateris: nullam
fuisse causam, cur sacerdotes illud per iniuriam facere voluerint.
10 Quod enim commodum inde consequerentur ipsi? aut quae fuisset
invidia: quum nemini negent rem ipsam totam? nemini negent
signum totius in corpore, signum etiam cuius utrumque concedere?
Aut, quamobrem voluissent, eo concesso, quod est ultra modum
omnem maius, id subtrahere,
15 quod omnes sciant incomparabiliter esse
minutius?

O prudentem virum, quam scite disputas adversus regem. Ille dicit,
id non fecisse sacerdotes: tu probaturus eos fecisse, contendis, nullam
fuisse causam, cur facerent. Rex probat id fecisse deum: et, quod ipsi
20 placitum est, non solum sacerdotibus, sed populis insuper inspirasse
fidelibus: qui ecclesiam suam catholicam (cum qua se futurum
promisit, usque ad consummationem saeculi) non patitur in sacramentis
errare. An tu adhuc quaeres: quare fecit? Et non desines
impugnare: quod deus fecit: nisi tibi reddatur ratio, quare fecerit.
25 An nobis respondere non licet: quis consiliarius eius fuit? Scio
multas, magnasque causas allegari posse, et prudentissimos quosdam
viros allegasse permultas: quae populum permovere potuerint:
verum ego divinare non dignabor de
causa: quum certus sim, neque populum
30 dei sine deo, neque in populo deum sine
causa fecisse. Nam quod tu garris, hoc a deo permissum: ut esset
ocasio schismatis: nempe sic est permissum a deo: ut a deo
permissum est, evangelium scribi: ex quo suscitaverunt haeretici,
multa schismata. Nam boni viri nullam ex communione coeperunt

occasionem schismatis: sed ecclesia concors erat et unanims. Neque
 quisquam fere fuit e populo: qui vel peteret speciem vini: vel tam
 rebellis esset spiritui: ut vel oblatam foret accepturus: donec unus aut
 alter similis tui, faex inferni, in segetem domini immisit ignem: qui
 5 angulum aliquem depopularetur agri dominici.

PORRO, quod ais his verbis, nos re sacramenti iam dudum
 amissa, iam contra rem maximam propter signum pugnare recte sane
 et vere, nos illud, dicis. Nam catholici re ipsa contenti, de signo
 solliciti non sunt: sed vos schismatici et haeretici, contra rem vere
 10 maximam, hoc est voluntatem dei pugnantes, pro signo solo totam
 sacramenti rem, fructumque eius omnem perdidistis. Postremo, quod
 ais istam ablationem alterius speciei tunc temporis incepisse, quo
 tempore pro divitiis mundi, coepimus contra christianam caritatem
 insanire: quam frigidum est. Nam quid habet haec res affine cum
 15 divitiis? an sacerdotes, ut laicis non ministrent utramque speciem:
 conducuntur divitiis. O rerum solidarum inopem, verborum stolidorum
 divitem Lutherum.

Septimum est, inquit, Paulus omnium
 obstruens ora, qui ad Corinth. undecimo,
 20 non presbyteris, sed ecclesiae et omnibus fidelibus tradidit totum
 sacramentum. Hoc, inquit, argumentum dixit assertori sacramentorum,
 Noli me tangere.

AN IDEO Luthere non tangeris: quia tam stupidus es: ut non
 sentias, quando tangeris? Certe stupidissimus es: si non sentis: quam
 25 parum causam tuam probet apostolus. Nam primum, etiam si locus
 ille nihil haberet ambigui: tamen vix aequum esset postulare te: ut
 ora omnibus obstruat apostolus: quum apud te nullius apostoli tanta
 sit auctoritas: ut os obstruat tibi: ut qui linguam maledicam exsertare
 non solum sis ausus in apostolum Iacobum: et illi de auctoritate sua
 30 movere controversiam: sed in ipsum quoque debacchari Paulum:
 qui quum te offendit, ad Ephesios quinto: quod ausus est matrimonium
 vocare sacramentum: non dubitas in dubium vocare: utrum id

ex deo sit locutus: an ex sensu suo. Verum
 quoniam satis certum est, neminem
 tam impium esse, quam te: perge nihil
 veritus, ceteris christianis omnibus Paulum
 5 allegare. sed vide tamen quatenus suffragetur tibi. Si quis aut
 negasset laicos olim utramque speciem recepisse: aut id factum
 reprehendisset in Corinthiis: recte Paulum citasses quum et factum
 probaret illic tantus testis: et recte factum tantus probaret apostolus.
 Nunc vero quum concedant omnes, et illud olim factum volente deo:
 10 et nunc illud ipsum deo dispensante mutatum, tu stolide nunc allegas
 apostolum: ex quo probas illud: quod nemo negat: illud, quod obstat
 tibi: non attingis: nisi te forte putas pulchre colligere: si rem hoc
 pacto concludas: Paulus utramque speciem dedit laicis olim: quando
 deus ita voluit: ergo perpetuo sic facere debet ecclesia: sive velit
 15 deus, sive nolit. An non Paulus quaedam tradidit Corinthiis: quae
 neque tum licebat negligere: neque nunc obligatur quisquam servare?
 nisi tu, qui libertatem praetendas, multis damnationibus involvas
 universum orbem. Paulus circumcidit Timotheum: nec dubito: quin
 id recte riteque fecerit: et tamen idem paulo post interminatur aliis:
 20 Si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit. Olim ad baptismum
 tantum admittebantur adulti: et Christus, non antequam adolevit,
 baptizatus est. Infantes baptizasse non leguntur apostoli. Cur ergo
 non clamas institutum esse: ne baptizentur
 25 pueri: ut hac quoque parte calumniam
 struas ecclesiae. Olim contra, postquam baptizari coeperunt infantes,
 etiam communicari consueverant. Nunc illud videmus abolitum. Cur
 utramque speciem non redarguis, tot saecula iam subtractam pueris:
 qui alteram tantum damnes ablatam laicis? Iam istud ipsum de
 vini specie, an non Christus ipse praetermisit aliquando: nisi contra
 30 sanctos omnes Cleopham neges, et socium eius recepisse corpus in
 specie panis: quum in fractione panis cognoverunt eum: aut qui nihil

admittis absque scriptura: nobis probes absque scriptura: simul
 praebitam speciem vini: quum testetur evangelista, protinus a
 porrectione panis, evanuisse Christum. An non Paulum ipsum legis,
 in actis panem consecrasse, porrexisset discipulis, nec interim de vino
 5 verbum ullum? Quod si pergas quaerere, qui sciam, quae mutantur
 in ecclesia, circa sacramentorum formam, ea mutari placito et consilio
 dei: quaeram abs te vicissim: qui scias ipse, lotionem pedum
 licuisse praetermittere? nec eam sic institutam a deo, sive sacramentum
 fidei, sive sacramentorum saltem ritum, talem qui nusquam
 10 licite posset aboleri: quum Christus lotionis illius exemplum praebuisse
 non minus accurate videatur, quam eucharistiae: Immo hoc
 etiam magis accurate, quod non dixit illis, hoc facite: sed meo
 exemplo hoc debetis facere. Quae verba nullo modo suadere, sed
 necessitatem videntur imponere: praesertim quum modestiae causa
 15 recusanti Petro, tam humile ac prope sordidum erga se officium
 domini, sit interminatus, non habiturum eum ullam partem cum ipso:
 nisi perageretur lotionis illius mysterium.
 Dic ergo Luthere: qui scis istam lotionem,
 aut non institutam pro sacramento, aut
 20 tantum fuisse ritum temporarium? Qua scriptura discernes istud? alia
 ne quam hac, qua Christus promisit ecclesiae: Spiritus paracletus,
 quem mittet pater in nomine meo, ipse vos ducet in omnem veritatem?
 Et, Ego vobiscum sum, usque ad consummationem saeculi:
 et si qua sit alia eiusmodi? Qui scis, licite paulo post esse mutata,
 25 quae per epistolam olim constituerunt
 apostoli? nisi putas apostolorum quoque
 concilio, quod communiter habuerunt
 Hierosolymis, defuisse spiritum dei. Qui scis, apostolos absque
 peccato mutasse baptismi formam, ab ipso praescriptam Christo:
 30 idque in re momenti (quicquid tu garrias) maximi? Neque enim
 tantum refert: an quisquam baptizetur aqua: quantum refert, in
 cuius baptizetur nomine. Potest et martyr suo baptizari sanguine.

Potest aliquis et spiritu: sed in alio nomine nemo potest: quam in quo
 praescribit deus. Quod si contendas, satis fuisse nomen Christi: ego
 Luthere, ut ista fateor esse vera: sic ista vere video contra te facere
 omnia. Nam quum Christus institueret tria nomina, patris, et filii, et
 5 spiritus sancti: in quibus per lavacrum, populus regeneraretur in
 fidem: nulla prorsus humana ratio potuit apostolis esse sufficiens: ut
 deflecterent a praescripto Christi: neque potuerunt contra Christi
 tam aperta verba credere, magis referre: ut solius Christi nomen
 redderetur illustre: quam ut tota trinitas inclaresceret orbi: et consuesceret
 10 populus in ipsis Christianismi foribus cognoscere, et colere
 patrem, filium, et spiritum sanctum: quorum nominibus baptisma
 recepissent. Quod si respondeas: ut respondent quidam: Christi
 nomen, quum significet unctum, et patrem unctorem implicare, et
 15 unctionem spiritum: retorquebimus in te carnem: qui subest speciei
 panis, non implicare tantum, sed et vere continere sanguinem: qui
 seorsum consecratur in specie vini: sed tamen, ut tu non concedis
 id, satis esse causae: cur ecclesia relinquat in laicis, vini speciem: ita
 nos non concedemus tibi, illud alterum satis fuisse causae: cur apostoli
 20 potuissent, in baptismo nomina patris, et sancti spiritus praetermittere:
 nec illud eadem ratione, quod Christus deus erat, et idem deus
 cum patre et sancto spiritu. Nam ut tu Christum dicis, duas instituisse
 species in eucharistia: ita nos Christum dicimus: et evangelio teste
 dicimus, in baptismo tria statuuisse nomina, nec illud obiter aut otiose,
 sed maxima de causa statuuisse: ut protinus
 25 in baptismo personarum trinitas innotesceret.
 Vides ergo Luthere nullam rationem
 apostolos permovere potuisse: ut ex baptismi forma, patris aut spiritus
 nomen expungerent: quam formam non minus expressam vides in
 evangelio, quam utramque speciem in eucharistia. Quid affers igitur,
 30 cuius dum accusas ecclesiam, non accuses apostolos? An hoc videlicet
 interesse dices, inter hanc causam et illam? quod illorum factum

scriptura sacra complectitur: cui tu standum esse fateris: Ecclesiae
factum, nulla scriptura nititur, sed mera consuetudine: quam tu et
male inolevisse, et propere censes abolendam. At hic vide, quam nihil
dicis: nam in actis apostolorum, nihil aliud legis, quam apostolos in
5 solius Christi nomine baptizasse: sicut hic vides, laicos sub altera
tantum specie per tot aetates communicasse: et in evangelio vides
magis aperta verba Christi: quibus iussi sunt, patris et spiritus sancti
nomen adiungere: quam sunt omnia, ex quibus contendis ecclesiae
praeceptum a deo: ut utramque speciem daret populo. Rursus
10 ergo te rogo: quomodo non oppugnas
apostolos, eisdem machinis: quibus
oppugnas ecclesiam? Qui nunc maledicis
ecclesiae, quomodo non blasphemias apostolos? quos, quid aliud
habes: quo defendas: quam quod in solo Christi nomine baptizarunt,
15 eius ipsius dispensatione: cuius ore prius aliam baptizandi formam
susceperant. Istud igitur idem rex tibi respondit de ecclesia, videlicet
eam, quod hac in re facit, Christi spiritu gubernatam facere. Sed ubi
legit, inquis, istud rex, ecclesiam istud immutasse per spiritum dei?
Ubi legis tu Luthere, apostolis aliud postea mandasse Christum:
20 quam quod ante mandaverat? An apostolos in sacramentis non
patietur errare: quos delegit propter ecclesiam? et ecclesiam ipsam
patietur errare: propter quam ipsos delegit apostolos? An ad solos
pertinet apostolos illud Christi: Spiritus sanctus, quum venerit: ille
vos ducet in omnem veritatem? ut illud ad eosdem quoque tantum
25 pertinere disputes: Ego vobiscum sum, usque ad consummationem
saeculi?

Epilogus eorum, quibus rex refellerat
argumenta Lutheri: et simul quam
incerta redderentur omnia: si
cuique liceat e quovis
5 scripturae verbo convellere
fidem publicam. Ca. VII.

392

NUNC igitur vides lector: quam imbecillum sit istud robur, omnium
illorum septem argumentorum: quibus
iste Satan conatur expugnare Christum:
10 quam stulte nobis arguit: qui dicit:
homines non possunt istud facere: quum princeps, et clarissime
dixerit: et non uno tantum loco clarissime probaverit, non
homines hoc fecisse, sed deum. Si deum fecisse Lutherus non fatetur:
cur id non negavit? Cur id a rege toties dictum, tot libri sui locis
15 incultatum, tam saepe tam aperte probatum, silentio dissimulat? Sin
deum fecisse fatetur (fatetur autem, qui contra nihil respondet) quam
stolida nunc atque impia sunt omnia septem argumenta: quae nihil
prorsus aliud valent: quam si diceret: Hoc deus instituit: ergo peccat,
quisquis aliter, ipso iubente deo, fecerit. Aut si sic diceret: Hoc sonat
20 scripturae litera: ergo impii sunt: qui obsequuntur spiritui sancto,
contra speciem literae: quam spiritus ille sanctus melius intellegit,
quam septem millia spirituum nequam: qui Lutheri ministrant sua
septem argumenta. Quamobrem lector
carissime, quum istud, quod Lutherus
25 reprehendit, velut sacerdotum factum: rex
probavit esse factum spiritus sancti: cuius occulto spiraculo gubernari
probavit ecclesiam: cui rei, Lutherus nihil adhuc invenire potuit:
quod responderet: Vides iam, quam stolide bacchetur in regem:
quasi non responderit ad argumenta sua, tam fortia videlicet ac
30 robusta: ut uno verbo veritatis prostrata sint omnia. Et tamen quum
rex sustulit omnia clarissime, probans videlicet, id quod Lutherus
velut a sacerdotibus factum, reprehendit: non ab illis esse factum, sed
a spiritu sancto: recurrit adhuc stipes tam stupidus: ut plagam, qua ad
cor usque vulneratus est: non sentiat: ac rursus in regem torquet sua

septem, septies redarguta, argumenta:
 quae sua septem tela tam pulchre dirigit
 ut septem millibus nunc aberrent a scopo. Nam quum res facta
 probatur a deo: ille disputat in sacerdotes. An postquam constat
 5 de auctore spiritu dei: tamen resistet spiritui, propter corticem
 literae. Cuperem ergo scire: quid sentiat de salute martyrum: quos
 proprio sanguine baptizatos credit ecclesia. Quibus antea contigit
 occidi, pro fide Christi: quam sacramentum possent baptismi recipere.
 Non dicet (opinor) sanctissimos illos
 10 martyres, omnes esse damnatos. Nec video
 tamen, quomodo possit eorum salutem
 asserere: si nihil recipiat praeter evidentes
 scripturas. Quarum si quas reperias: quae videantur illis promittere
 regnum dei: non facile tamen inveniet ullam: quae promittat
 15 apertius: quam haec aperte videtur denegare: Nisi quis renatus fuerit
 ex aqua et spiritu sancto: non potest introire in regnum dei. Verum,
 quoniam haud multum est curae martyrum Lutheri: ut quorum
 imagines, et cultum omnem contendat tollendum: cupio saltem scire
 ex eo: si nihil admittat omnino praeter evidentes scripturas: quidnam
 20 satis evidenter esset responsurus: si quis illi tam facilem ex sola fide
 pollicenti remissionem peccatorum omnium, idque subitanea, et
 qualicumque unius momenti paenitentia, obiceret illud de peccato in
 spiritum sanctum: quod Christus aperte dicit, neque in hoc saeculo,
 neque in futuro remittendum? Quid hic faciet Lutherus? Obiciet
 25 videlicet illud Prophetarum. Quaecumque hora ingemuerit peccator, etc.
 Quid ergo dicet: si is, qui proposuit, dicat illud peccatum exceptionem
 esse, et aliquod saltem esse peccatum: quod quale sit: nemo adhuc
 satis explicuit: quod nulla deleri paenitentia possit? Quis erit
 disputandi finis? Immo si quis obiciat illud
 30 apostoli, voluntarie enim peccantibus
 nobis, post acceptam notitiam veritatis: iam non relinquitur pro
 peccatis hostia. Terribilis autem quaedam exspectatio iudicii, et ignis
 aemulatio: quae consumptura est adversarios. Et illud item eiusdem:

Irritam quis faciens legem Mosi, sine ulla miseratione, duobus vel
 tribus testibus moritur. Quanto magis putatis, deteriora mereri
 supplicia: qui filium dei conculcaverit: et sanguinem testamenti
 pollutum dixerit: in quo sanctificatus est: et spiritui gratiae contumeliam
 5 fecerit? Et item illud. Impossibile est enim, eos, qui semel
 sunt illuminati: et gustaverunt etiam donum caeleste: et participes
 facti sunt spiritus sancti: gustaverunt nihilo minus bonum dei verbum:
 virtutesque saeculi venturi: et prolapsi, sunt rursus revocati ad
 paenitentiam: rursus crucifigentes sibimet ipsis filium dei et ostentui
 10 habentes? Has, inquam, scripturas si quis producat: et iam illud
 Christi: Quacumque hora ingemuerit peccator: salvus erit: dicat
 intellegendum esse: quacumque parte aetatis, peccatorem infidelem
 posse per paenitentiam recipi, ad baptismi gratiam: ceterum post
 15 baptismum, rursus peccanti, denuo salutis locum non esse, quis erit
 hic Luthero finis: qui nihil admittit, praeter evidentes scripturas?
 Quando faciet scripturas tam evidenter concordēs: ut non remaneant
 argumenta plus septem, Lutheri adversario: quae numquam poterit
 evidenter tollere: nisi recurrat ad ecclesiae
 20 fidem, dei digitis scriptam in cordibus
 fidelium: neque minus veram, neque minus certam, quocumque libro
 scripturarum: per quam fidem, certi sumus de fidei articulo: etiam
 quum de scripturae sensu saepe simus incerti: e cuius scripturae textu,
 argumentis plus septem Christum oppugnabat Arrius. Argumentis
 plus septem, Christi matrem sanctam impius oppugnabat
 25 Helvidius. Utriusque perfidiam expugnavit ecclesia, sita nimirum
 super solidam petram fidei, qua docuit eam spiritus sanctus adversus
 Arrium, concordare scripturas adversus Helvidium, et ab ipso
 declarare productas, et citra ullum scripturae testimonium: perpetuam
 virginis integritatem credere. Quum igitur et ecclesiae
 30 catholicae publica fide, et consentiente scriptura certissimum sit,
 ecclesiam in fidei rebus, regi spiritu Christi: non dubitamus id verum
 esse rectumque: quod spiritus dicit ecclesiae: etiam si qua litera

scripturae sit, in speciem contraria, scientes, aut de illa dispensasse
 deum, aut certe non esse contrariam, sed videri, sicut duos interdum
 scripturae textus: qui pugnare videntur: nihil dubitamus, inter se
 concordare esse: etiamsi nobis discordare videantur. Quamobrem, aut
 5 illud Lutherus tollere debuit regi, mutationem, quam velut factam
 per sacerdotes incessit factam esse per spiritum sanctum. Et item
 illud. Ecclesiam in fidei rebus eodem gubernari spiritu. Ad quae duo,
 nihil omnino respondet: aut salva est ecclesia Christi, non solum
 10 adversus argumenta septem Lutheri, sed etiam adversus septuagesies
 septies septena millia cacodaemonum:
 qui Luthero, velut aptissimo
 daemonum organo, tam stolidas argutias adversus ecclesiam, et
 Christum sponsum eius inspirant. Igitur quum omnia Lutheri
 argumenta, princeps aperte solverit: Lutherus contra, suo more,
 15 quaedam excerpens, cum quibus pugnet: validissima quaeque
 dissimulat. Nam neque ad hoc respondet quicquam: quod rex
 ostendit, rem, quam ille reprehendit, per eos factam non esse: quos
 reprehendit. Nihil ad illud respondet: quod rex ostendit, eum laicos
 non excusare: quos ille vult excusatos. Nihil ad illud respondet: quod
 20 utraque species nunc aufertur infantibus: de quo nihil queritur
 Lutherus. Nihil respondet ad illud: quod
 rex ait rem, quam ille redarguit: non ab
 hominibus esse factam, sed a deo: qui in
 fidei rebus regit ecclesiam: qua in re, summa totius rei consistit.
 25 Quum haec ita se utrinque habeant: tu nunc lector aequus, inter
 utrumque iudica: quam impudens nebulo sit Lutherus: qui tam
 magnifice scurratur: et scurriliter gloriatur, regem ei nihil respondere:
 se vero respondere ad omnia: quum uno verbo rex, illius argumenta
 vere solvat atque evertat omnia: ille regis contra fere dissimulet ac
 30 praetereat omnia.

5 NAM ILLA, quae velut firmissima delegit: cum quibus luctaretur:
sic tractavit egregius palestrita: ut perspicuum fecerit illa ipsa, quae
videri vult infirma: infirmis ipsius viribus esse firmiora.

Elinguis, inquit, defensor in rebus necessariis,
videamus quam linguax sit in suis
nugis, ventrem distende lector, ut magnalia
ista Thomistica capere possis,
10 probaturus licuisse alteram partem tollere
quam regaliter incedit, quasi esset rex. Ecclesia, inquit, mane communicat
sacramento, quod Christus fecit vesperi, deinde nos
aquam vino miscemus, de quo nihil meminit scriptura. Quare si
ecclesia hic potuit aliud facere, aut instituere, potuit et partem
15 sacramenti tollere.

ECCE lector, quam nebulonice procedat nebulo. Nam si rex
locutus de ecclesiae, vel institutione vel consuetudine, nihil eo loco
prorsus adiecisset aliud: tamen quum tot libri sui locis, et ratione
probaverit, et scripturis, ecclesiam in sacramentis gubernari spiritu
20 sancto: quis ita sine sensu viveret: ut non sentiret: quid sentiret rex?
aut quis tam improbe faveret Lutheri: ut non damnaret in re tam
aperta, tam stolidam Lutheri calumniam? At nunc, ut vanissimum
videas sycophantam: audi quaeso lector: princeps, illo ipso in loco,
quid dicat.

25 "SI Lutherus, inquit, nihil admittit
aliud, quam evidentes dei scripturas: cur
non iubet eucharistiam (ut dixi) a cenantibus sumi? Nam sic
factum scriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus,
non humano figmento, sed eodem auctore deo factum in ecclesia: ne
30 laici sub utraque specie reciperent eucharistiam: quo auctore factum

est: ut reciperetur a ieiunis. Placuit enim
 (ut inquit Augustinus) spiritui sancto: ut
 corpus domini, quod post alios cibos ab apostolis in cena receptum
 est: ante alios cibos, a ieiunis reciperetur in ecclesia.” Et protinus ita
 5 rem concludit rex: “Spiritus sanctus, qui Christi regit ecclesiam:
 sicut eucharistiae sacramentum mutavit a cenantibus ad ieiunos:
 ita laicos ab utraque specie deduxit ad alteram.”

QUID hic ais lector? Per quem dicit rex haec esse mutata? per
 homines, an per deum? An non manifeste dicit mutata per
 10 deum? Quo ergo nomine dignus est frater scurra Lutherus: qui
 nusquam non mentitur, principem disputare, haec esse mutata per
 homines? Nam haec est istius nebulonis perpetua forma, non disputandi,
 sed calumniandi scurriliter. Et nunc, quasi scirent omnes,
 regem id dicere: quod sciunt omnes Lutherum mentiri: pergit
 15 scurrari strenue.

Sic rotari debet, inquit, ac ferri, praeceps
 et insana libido mentiendi, adversus
 dominum gloriae.

IMMO Luthere, sic rotari debet et praeceps ferri, furiosus fraterculus,
 20 et insana mentiendi libido, adversus agnitam veritatem, desiderio
 despuendae gloriolae. Nam id ridiculum
 est: quod videri vis regem, loqui adversus
 dominum gloriae. An hoc quicquam est contra dominum gloriae:
 quod rex ait, deum posse sacramenta sua, prout ipsi libet, dispensare:
 25 et parendum esse deo, sive per scriptum quicquam iubeat, sive sine
 scripto? Nam quod tu imputas regi, quasi dicat homines posse
 mutare: quod statuit deus: illud certe, tam impudenter et improbe
 mentiri convictus es: ut oculos posthac, si quis pudor esset: numquam
 auderes attollere.

30 Quam vellem, inquit, modo possent asini
 et porci loqui, ut inter me et Henricum
 iudicarent.

HOC saltem recte facis Luthere, et in causam tuam commode:
 quam quoniam deo et hominibus vides esse damnatam: ad porcos

appellas et asinos: si forte tam spurcum aut
 stolidum ullum brutum possis invenire: ut
 tibi vel aggrunnire velit, vel adrudere. Quamquam ego profecto non
 dubitem: si vel asini possent vel porci loqui: quin facile iudicarent,
 5 te et spurciorem esse porco, et stolidiorem asino: qui tam foede
 mentiaris: et orbi te speres imponere, tam perspicuo et tam patenti
 mendacio.

Sed accipiam, inquis, alios asinos et porcos:
 Iudicate ergo vos ipsi sophistae
 10 Parisienses, Lovanienses, Colonienses, Lipsenses quoque, et vestri
 similes ubiubi sint, qua dialectica valet, ista Henricissima et Thomisticissima
 consequentia? Nam et vos signastis ad marginem libelli
 huius: Hic iacet Lutherus prostratus. Et Henricum vestrum appro-
 bastis.

15 ATAT hoc illud est. Hinc illae lacrimae.
 Hoc animum tuum percellit Luthere. Hoc
 vulnerat, laniat, lacerat: quod principis liber passim probatur doctis:
 qui merito probant: et merito signant in margine: Hic iacet Lutherus
 prostratus. Iaces profecto prostratus turpissime: si prostratus iacet:
 20 qui nihil habet reliqui: quod contra possit hiscere, praeter apertum,
 et nulli non compertum mendacium.

Dicite ergo, inquis, unde locus? unde
 regula istius consequentiae? Aliquid sit
 extra scripturam: ergo contra scripturam est sentiendum.

25 TIBI Luthere quaerenda est regula: qua tuearis istam consequentiam.
 Nam ista plane tua est. Quis istam consequentiam fecit
 tibi? Quis ita collegit nisi tu? Sic enim colligit princeps, Christus per
 spiritum sanctum multa iubet, ac docet ecclesiam sine scriptura: ergo
 Lutherus est haereticus et Antichristus: qui nihil ecclesiae credendum
 30 praedicet absque scriptura.

Unde, inquis, regula istius consequentiae?
 Vinum miscetur aqua extra scripturam:
 ergo scriptura alteram partem statuens, est damnanda, pro
 haeresi habenda, et aliis blasphemii vestris conspurcanda.

5 Pudescitne tua frons Henrice, non iam
 rex, sed sacrilege latro? Non sudatis
 virulenti sophistae, vos miserabiles trunci, in reprobum sensum
 versi?

 SIC libet ac licet nebuloni ludere, et aliis obicere capitis sui
 stultitias. Nam quis tibi sic argumentatus est? Quis damnavit
 scripturam ullam? Quis habendam censuit pro haeresi? Quis conspurcavit
 blasphemis? Nemo certe, nisi tu: qui et Pauli reicis
 10 interpretationem: et epistolam canonicam reprobas: et Iacobum
 blasphemias apostolum. Nam quod rex ait, huc tendit: quod sicut
 deus aquam vino miscendam docuit, absque scriptura: sic et alteram
 speciem auferendam docuit, absque scriptura. Quam, sicut ante
 15 monstratum est, nulla scriptura laicis dare praecepit. Ego plus etiam
 dicere non dubitem: quod si quando, clarissime fuisset aliquid de
 sacris ritibus aut sacramentis, in scriptura mandatum: quo quippiam
 non dico credi, sed fieri, hoc aut illo modo mandetur: deo tamen
 20 postea, aliter de illo dispensante mandato, et absque scriptura iubente
 contrarium, id quod eum hac in causa fecisse probavit rex: non erit
 impious: qui sine scriptura paret, atque obtemperat deo: quemadmodum
 facit ecclesia: sed qui (quod Lutherus facit ac docet) scripturae
 praetextu deum contemnit. Nec ecclesia tamen scripturam, si qua
 videretur adversari, damnaret: aut haberet pro haeretica: aut conspurcarent
 25 blasphemis: sed honore servato scripturae, divinitus
 edocta cognosceret, mandatum illud fuisse temporarium. Alioqui
 dicat nobis elegantissimus porcus, et
 prudentissimus asinus: an quisquis lotionem
 illam pedum non servat hodie: quam
 Christus olim peregit in cena: damnat et conspurcat illud evangelium?
 30 Et tamen Christus et exemplum dedit lotionis illius, et,
 si locum spectes, cum interminatione mandatum: et servaverunt et
 tradiderunt apostoli: et aliquam diu tota servavit ecclesia: id quod
 disci licet e Cypriano martyre. Et nunc tamen, absque scriptura

nova, per Christi spiritum ad eam lotionem christianus populus
 desiit obligari: nisi tu, qui quinque sustulisti de sacramentis septem,
 subito reponas octavum. Nec tamen quisquam damnat, aut blasphemii
 illud conspurcat evangelium. An Paulum dicis apostolum
 5 blasphemii conspurcasse deum, et hanc damnasse scripturam? Erit
 pactum meum in carne vestra, in foedus aeternum: Masculus, cuius
 praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo
 suo: quia pactum meum irritum fecit. Nam contra illam tam manifestam,
 tam rigidam, tam minacem scripturam,
 10 non dubitavit dicere: Si circumcidimini,
 Christus vobis nihil proderit. At
 Christus, inquis, baptizare iussit: et baptizatus est ipse. Fateor: sed et
 circumcidi iam olim iusserat: et circumcisis est ipse: et se venisse
 dixit: non ut legem solveret: et circumcisionis legem scriptura vocat
 15 foedus aeternum: nec per scripturam Christus contra docuit Paulum.
 Nam et ipse circumcidit Timotheum. Quid aliud habes: quam ut
 Paulum dicas, absque scriptura doctum a spiritu sancto: ut contra
 scripturae verba, manifeste mandantia perpetuo circumcidi: contra
 exemplum Christi, qui circumcisis est ipse: contra tam apertum
 20 verbum Christi, qui se venisse dixit, non ut solveret legem, sed ut
 impleret: non dubitaret tamen auferre circumcisionem? Memineris
 ergo, regem eodem modo respondisse tibi: quod ecclesia
 catholica, ab eodem docta spiritu, quo doctus est Paulus: vini speciem
 non dubitavit auferre. Quam vini speciem praeberi laicis (quamquam
 25 aliquando factum est) nulla tamen scriptura (qualem tu solam recipis)
 evidens, et manifesta praecepit. At (inquires) Paulum docuit deus, et
 absque scriptura: sed ecclesiam nihil docet absque scriptura. Ergo,
 quod deus quicquid docet ecclesiam, docet evidentibus scripturis:
 hoc tu Luthere proba nobis evidentibus
 30 scripturis, contra illud evangelistae: Non
 omnia scripta sunt. Et illud apostoli.
 Collaudo autem vos fratres: quod omnia mea memoria tenetis: et
 quemadmodum tradidi vobis, instituta tenetis. Praeterea illud. Huius
 rei gratia reliqui te in Creta: ut quae desunt, pergas corrigere: et

constituas oppidatim presbyteros: sicut ego tibi ordinaram. Et contra
 illud. Servate, quae praecepi vobis, sive per sermonem, sive per
 epistolam. Et illud item. Ego, quum venero, cetera disponam.
 Necnon et illud prophetae. Ego dabo leges meas in cordibus eorum:
 5 et in mentibus eorum superscribam eas. Et quaecumque sunt eius
 generis alia. Aut proba saltem scripturis evidentibus, Christum, qui
 cum spiritu suo affuit Paulo: ecclesiae non adesse catholicae, contra
 scripturam evidentem: qua contra promisit ipse: quum dixit: Ego
 vobiscum sum, usque ad consummationem saeculi. Pudescitne nunc
 10 tua frons Luthere? Non sudas virulente
 sophista? Vere frons meretricis facta est
 tibi. Vere miserabilis truncus factus es, et sic in reprobum sensum
 versus: ut mendaciis, sycophantiis, haeresibus, et blasphemis
 instupescens miseriam tuam, prae praesentium molestiarum
 15 mole, imminentium malorum terrore, et aeternae damnationis
 horrore, non sentias.

Dicat, inquit, nobis gloriosus assertor
 sacramentorum, unde probet missam
 necessario mane celebrandam.

20 ECCE lector, ut sui semper similis est.
 Ut rursus nebulo, mendacem se, ut rursum
 se declarat sycphantam. Dic reverende Asine, ubi dixerit rex,
 necessario mane celebrandum esse. Sic enim dixit rex.
 “SI Lutherus, eam rem ad exactam
 25 evangelicae narrationis formam revocat:
 cur eucharistiam non iubet semper in cena recipi, immo vero post
 cenam.”
 ECCE Luthere, rex rem non restringit ad auroram: sed (ut saepe
 iam dixi) ostendit ecclesiam, spiritu doctam sancto: ne se obligari
 30 putaret ad vesperum. Et Augustino teste probat, sanctum docuisse
 spiritum, contra Christi exemplum, sumendum esse ieiunis: quod
 Christus dedit cenantibus. Dic iam Luthere: dic, ubi sit illud: quod

- regem mentiris dixisse, de mane. An idem est mane sumere, et ieiunum sumere? Proba nobis evidentibus scripturis, idem esse mane sumere, et ieiunum sumere. An ideo idem est, ieiunum sumere, et mane sumere: quia tu ieiunus sumere, nisi summo mane, non potes:
- 5 quia summo semper mane potas? Hic
locum habet tua quaestio: dicite sophistae
VVittenbergenses, unde locus? unde regula huius consequentiae?
pater potator summo mane semper est ebrius: ergo nemo potest nisi
mane recipere sacramentum sobrius.
- 10 Idem, inquit, quaero de aqua miscenda
vino. Quis fecit hunc articulum fidei?
quis audet dicere, peccatum esse, si sine aqua celebretur? An Henricus,
dum credit sic esse, et non credit Lutherum sine aqua
celebrare.
- 15 AEQUUM est te Luthere veniam regi dare: quod te non adeo
putavit improbum: quam tute temet esse gloriaris. Nam cuius de te
cogitationem, tua non vincat impietas? Etenim, quid in sacris
audeas: et nunc significas: et paulo post satis aperte declaras.
- 20 Quis fecit, inquis, hunc articulum fidei?
Quis audet dicere peccatum esse, si sine
aqua celebretur?
- 25 UT celebretur a ieiunis, et aqua fundatur in vinum: ista fideles
suos, docuit auctor fidei: qui in rebus, et sacramentorum et fidei,
docet ecclesiam suam omnem veritatem: eique, quod ipsi placet,
inspirat. Cuius voluntati, qui non obtemperat: peccet ne, an non
peccet: tua te stultissime damnatio docebit. Non opus est, ista tibi
dicat Henricus. Tota hoc tibi dicit ecclesia Christi, ab annis plus
mille praeteritis. Cui quicquid tamdiu inspiravit sponsus: vere
oportet sic esse: quantumvis id novus nunc neget, et contemnat

haereticus. IAM illud non minus est ridiculum, quam cetera impia:
quod e tuo fanatico cerebro natum, regem fingis dicere, his verbis.

414

5 Consuetudo (inquit) habet vim legis.
 Respondeo. Habet vim legis, sed in
 civilibus causis.

10 UT TU semper Luthere, Lutherus es. Reperias nobis in toto regis
 libro, ubi dicat hoc: quod tu eum dicis dicere: Consuetudo habet vim
 legis. Non te pudet istud fingere: ut possis
 videlicet pulchre solvere? respondendo,
15 Habet, sed in civilibus causis. Quasi rex
 tibi allegasset hominum consensum: ac non manifeste scripsisset,
 Christum ista suis inspirasse fidelibus. Nos igitur (ut videas, quam
 belle tibi procedat, ista tua tam impudens sycophantia) respondemus
20 tibi, consuetudinem Christiani populi in rebus sacramentorum
 et fidei, vim habere valentioris legis: quam ulla habeat
 consuetudo cuiusquam populi, in rebus civilibus: quum haec nitatur
 consensu dumtaxat humano: illa concilietur, et coalescat inspiratione
 divina.

20 Nos, inquis, in libertatem vocati sumus,
 quae nec legem, nec consuetudinem
 ferre potest, quum agamus in spiritualibus.

25 VERISSIME profecto pronuntias, de te et tui similibus: quos
 diabolus vocavit in servilem libertatem suam. Nam ut legibus et
 moribus christiani populi, deo servire regnare est: ita leges et mores
 abrumpere, quos populum suum Christus voluit observare: et suave
 iugum excutere, quod Christus voluit suum gregem portare: quid
 aliud est: quam servum deo fugitivum
 esse, ut libere vivas diabolo? Immo libertatis
 specie, servitatem servias miserrimam.

30 Quare, inquit, dominatio et regalitas
 Henrici, suam dialecticam male didicit.
 et hoc loco vitiosissime petit principium, arripiens hoc pro certo,
 probato, divino, necessario articulo fidei, quod est mere liberum, et
 humanum inventum.

DOCTORALIS magistralitas Lutheri non considerat: quod in hoc loco se declarat vitiosissimum nebulonem: qui sub nomine regis blasphemet, Augustinianus Augustinum: in cuius olim verba iuraverat: a quo nunc, et Christo simul, perfuga periurus aufugit. Nam
 5 illum allegavit princeps, aperte pronuntiantem id, quod iste clamat esse merum, et liberum inventum humanum, fuisse inventum spiritus sancti. Et certe ex tot sanctis ecclesiae patribus, qui ad hunc usque diem a Christo passo vixerunt: nullus umquam fuit: qui communes universae ecclesiae mores, circa sacramenta non crediderit, aut
 10 traditos esse dei iussu per apostolos, aut per spiritum sanctum inolevisse in ecclesia. Quos si quis interdum humana fragilitate transgressus est: inter peccata numeravit. Contra vero, ex tot impiis et insanis nebulonibus, qui ad hunc usque diem a Christo passo
 15 vixerunt, tu propemodum solus exortus es: qui communes universae ecclesiae mores, circa sacramenta blateres, sic esse prorsus liberos: ut quod universi tam sancte, tam perpetuo servant, et tot servarunt saeculis: id iam cuique liberum sit, quando libet, quoties libet negligere. Et audes nebulo, sub papistarum nomine totam tot aetatum
 20 ecclesiam irridere.

Quare nos, inquis, papistis istis sanctis,
 libenter favemus, magnificos illos fidei
 suae articulos, qua credunt, Esse tantum mane communicandum,
 25 Esse tantum in loco sacro, aut portatili, quod vocant, celebrandum:
 Esse aquam vino miscendam, et alios gravissimos, et his sanctissimis sanctis dignissimos articulos.

NEMO est petulantissime scurra: qui non sentiat blasphemias istas irrisiones tuas, recta contingere sanctissimos quosque proceres ecclesiae catholicae, nempe Cyprianum,
 30 Hieronymum, Ambrosium, Augustinum,
 Basilium, Gregorium, Chrysostomum, atque
 id genus reliquos: quorum sanctissimi libri passim declarant, eos, quae tu derides, serio sancteque servasse, et execrabilem credidisse,

si quis illa non per incuriam praeteriret: sed quod tu facis arroganter et contumeliose contemneret. Sed tu tibi conscius, omnibus sanctis te esse execrabilem: velut desperatus nebulo, vicissim sanctos omnes, amens et insanus irrides.

5 Nos autem, inquis, tales fideles mere fatuos, et stolidos affirmamus.

Nimirum, quasi dicas nos haeretici, nos infideles, tales fideles mere fatuos et stolidos appellamus. Sed quum dies illa venerit Luthere: in qua stabunt fideles in magna constantia: tum vos haeretici, et
10 infideles videntes. turbabimini timore horribili: et gementes prae angustia spiritus dicetis: Hi sunt fideles et sancti: quos nos infideles et impii aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Ecce, quomodo computati sunt inter filios dei.
15 Ergo nos erravimus a via veritatis: et iustitiae lumen non luxit nobis: et sol intelligentiae non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis. Quid profuit nobis superbia?

Nos, inquis, communionem sacramenti liberam habemus, sive per diem, sive
20 per noctem, sive mane, sive vesperi, libera sunt tempora, horae, loci, vestes, ritus.

OMNIA tibi libera sunt: nec tua refert, ubi, quando, quomodo sacrifices, noctu ne, an interdiu, in luce ne, an in tenebris, ebrius, an sobrius, vestitus, an nudus, cultus, an sordidus, super altare, an super
25 foricam furcifer.

Apud nos, inquis, non peccat, qui modeste ederit, aut biberit ante communionem, quod et Paulus confirmat. I. ad Cor. XI. dicens. Si quis esurit, domi manducet, ut non in iudicium conveniatis ad cenam
30 dominicam.

QUI ante communionem ederit aut biberit, non peccat, apud vos haeticos, homines nimirum impeccabiles. Apud quos, nullum tam grande peccatum est: quod peccatum esse possit. Omnia
35 peccata vestra, sic absorbentur in fide: quorum animas interim totas

absorbet infidelitas. Iam quod affers ex Paulo: pone primum
 illic perspicue dici, quod tu illum dicis dicere: quid aliud ex eo loco
 probasti tamen: quam quod id tum licuerit? Concludesne ex eo,
 postquam tibi probavit rex, contra placuisse spiritui sancto, annis
 5 iam plus mille, idem licere nunc? quia apostolus, sic dispensante
 deo, permisit illud tunc? quasi non quaedam aliquando permiserit:
 quae paulo post etiam ipse prohibuit: nisi nunc circumcisionem
 permittas omnibus: quia Paulus olim circumcidit Timotheum. Sed
 quaeso te Luthere, qui nihil admittis praeter evidentes scripturas:
 10 quomodo facies illum Pauli locum tam evidentem pro te? Paulus ait:
 Si quis esurit, domi edat. An ideo manifestum facies, illum dicere id
 eis licere? nec ullum esse peccatum, si esurientes prius domi comedant:
 deinde saturi sumant eucharistiam? Idem quum iisdem scribat
 15 Corinthiis: Qui contemptibiles sunt in
 ecclesia, eos constituite ad iudicandum:
 probatne, ut constituentur contemptibiles? an id potius dicit, ad
 eorum verecundiam, qui neminem repererint satis sapientem in
 ecclesia: qui dirimeret lites christianorum: sed eos litigare permittant
 20 apud ethnicos? quamquam velit eos potius apud quemvis litigare
 christianum iudicem, quam Christi nomen profanare apud gentes.
 Tamen aperte pronuntiat eos peccare: quod de pecunia litigent apud
 se. Omnino (inquit) peccatum est: quod habetis iudicia inter vos. Et
 tu Luthere, si locum, quem affers, diligenter
 25 expendas: videbis eum torte potius
 totum contra te canere. Nam ibi manifeste
 reprehendit apostolus eos, qui suas cenas afferentes secum, praeoccupabant
 eas edere: priusquam ederent cenam dominicam.
 Et ideo, Non licet (inquit) edere cenam dominicam: quia
 30 propriam quisque cenam praeoccupat. Ex quo non obscure colligitur,
 ieiunos venisse ad communionem, sed cibum quenque suum, coepisse
 portare secum: quem quia quidam praegustabant: apostolus id
 reprehendit: praecipiens, ut domi corpus pascerent: in templo
 pascerent animam. Quod si tam effeminati essent, aut alias sic

affecti: ut graverentur tantisper durare ieiuni: quoad conveniret
 contio: continerent se potius: et comederent domi: nec ad communionem
 auderent, saturi et eructantes accedere: unde sibi damnationem
 accerserent. Relege ergo locum rursus Luthere, videbisque eum
 5 totum tibi potius adversari, quam suffragari. Siquidem haud ait, si
 quis esurit, domi manducet, ac dein veniat: sed si quis inediam
 nequeat ferre, domi remaneat iubet, ac ibi famem sedet: nec ad
 templum dei adeat: ut ventris negotium agat.

10 Non quod damnem usum, mane et locis
 sacris communicandi, sed necessitatem
 repudiamus. Volumus enim, si quis ieiunare non possit, aut rheumate,
 vel gravedine levare ieiunus non possit, ante comedat et bibat, quam
 participet mensae domini: et hoc libere agat, quo corpore et animo
 sit compositissimus. Nam quod Henricus Ecclesiam vocat, nos dicimus
 15 meretricem purpuratam esse. Ecclesia
 enim et si ritibus et caeremoniis
 carere non possit, non tamen leges et laqueos animarum ex ipsis facit,
 faciunt autem hoc, qui ecclesiae nomen iactant porci illi et asini,
 Henricistae, Papistae, sophistae, Thomistae, et sui generis deceptores,
 20 et Antichristi.

Dominus Martinus plus millies declaravit aperte, quam magnifice,
 et quam regaliter, immo quam nebulonice, et quam scurriliter, omnes
 ecclesiae consuetudines, omnes leges, omnes ritus, et caeremonias
 omnes contemnat. Nam leges exussit etiam, ne quis dubitet,
 25 quanti faciat reliqua: quibus hoc pro magno tribuitur: ut legibus,
 quas exussit, aequentur. At nunc subito coepit esse circumspectus, et
 moderari sententiam suam. Nam ante dixit saepe, sic esse omnia ista
 libera: ut liceat omnia, quando libet, quoties libet, servare, mutare,
 probare, damnare, curare, neglegere. Nunc non damnat usum: sed
 30 repudiat necessitatem communicandi mane, et locis sacris. Et qui in
 Babylone contendit, missam fore multo
 magis christianam: si vestium, cantuum,
 gestuum, et ceterorum rituum, et caeremoniarum

omnium, pompa tolleretur: contra nunc fatetur hic,
 ecclesiam ritibus et caeremoniis carere non posse: Sed ecclesiam
 veram, id est Lutheranam, ritus et caeremonias habere liberas:
 ecclesiam vero papisticam, id est catholicam, leges et laqueos
 5 animarum, ex ipsis facere. Videamus ergo
 Luthere, qui sint hi laquei: quos inicit
 ecclesia catholica: et quae sit haec libertas: in quam nos vendicat
 ecclesia tua. Consideremus istud, in hac ipsa consuetudine, qua
 communicamus ieiuni. Ecclesia hunc ritum accipit, et alios ritus
 10 eiusmodi, perductos in consuetudinem, per occultam dispensationem
 spiritus sancti: sicut sanctissimi quique patrum testantur: non tanquam
 sacramentorum substantiam, sed qui in honorem sacramentorum
 adhibentur: qui neque contemni sine peccato possunt: nec sine
 magna, gravique causa debent omitti. ceterum si quis decumbat
 15 aegrotus: aut alias sit in periculo: communicat
 non ieiunus: communicat vel
 ter pastus: ne decedat absque viatico.
 Verum ubi neminem est communicandi necessitas: abstinendum
 potius censet ecclesia catholica: quam ritum et consuetudinem
 20 divinitus institutam, temere praesumas infringere. Dic igitur Luthere,
 quis est hic animarum laqueus? Ubi potes implere, quod praecipitur?
 et quod non potes implere, non exigitur.
 Sed hoc tibi tamen, et ecclesiae tuae, non
 satis videtur liberum. Sed si quis rheumate
 25 vel gravedine levare ieiunus non possit: vis, ut ante comedat, et
 bibat: quam attingat mensam domini: et hoc libere agat? Cur istud?
 ut sit (inquis) corpore et animo quam compositissimus. Valde profecto
 liberum facis illum ecclesiae ritum: si libere tibi licet eum solvere,
 de qualibet causa tam facile, ob rheumatis aut gravedinis paululum.
 30 Nam si talibus excrementis, corpus exuberet valdius: nocuerit potius,
 quam profuerit cibus. Quin istud miror
 nunc placere tibi: ut qui communicat,
 animum habeat compositum: quum in
 Babylica placuerit: ut accedens ad communionem, haberet
 35 animum, quam maxime posset, confusum, per conscientias erroneas,

et peccatorum, vel morsu, vel titillatione turbatas. Praeterea si
 rheumate vel gravedine molestetur: quare non potius differet communicare:
 quam contra tam receptum totius ecclesiae morem communicet?
 Hoc videlicet te movet: quod tunc communicaretur rarius:
 5 et tu communicationem illam sanctissimam velles fieri frequentissimam.
 Hoc tu curas scilicet: qui in Babylone
 censes eucharistiam sumendam, tantum
 semel in vita: nec id nisi in mortis
 articulo. SED tu adhuc liberiolem facis ecclesiam tuam: nempe ut
 10 praeoccupet edere: si quis ieiunare non possit. Olim, qui communicabant,
 ad cenam usque ieiunabant: Quam rem, quum aliquot
 aut aegroti, aut delicati non ferrent: ecclesia, docente spiritu sancto,
 mutavit tempus: Et potius elegit a vespere ad auroram ducere, quam
 praetextum relinquere cuiquam: ut cogi videatur ante communionem
 15 edere. Et nunc tu tamen dicis: si quis non potest ieiunare. posses
 fortassis istud dicere: si communicare non liceret ante vesperum.
 Nunc miseret me profecto tui, et ecclesiae tuae: si perpotantes usque
 ad mediam noctem, non potestis postea ieiunare, usque ad summum
 mane. Nunc vides lector, quam belle reverendus pater temperat
 20 sermonem suum: et quam pulchre definiat: quatenus deferendum sit
 ritibus, et consuetudinibus ecclesiae.

Refellit solutiones Lutheri: quibus conatur illud
 solvere: quod rex obiecit, de aqua
 infusa vino. Cap. IX.

25 SED IAM illud, quod aqua licite miscetur vino. Quae res, ut ostendit
 princeps, non magis potuit fieri, quam altera species omitti, nisi per
 spiritum dei. Per quem et dicit et docet, utramque rem esse receptam.
 Operae pretium est videre, quum diu riseris, quam perplexe tractes
 interea: et quam ridicule tandem solveris. Ais diversam esse rationem,
 30 de specie vini tollenda laicis, et de aqua infundenda in vinum.

Alterum enim ecclesiae non licere statuere: quia vini species est pars sacramenti: de altero licite statuere potuisse: quia est res impertinens ad sacramentum. Nam quicquid est impertinens: id plane liberum esse dicit, et de talibus homines posse statuere, utpote ritibus et caeremoniis: quibus ecclesiam dicit non posse carere. Obiter ergo
 5 lector quam festivum illud? quod ritibus ac caeremoniis fatetur ecclesiam carere non posse: et tamen paulo post unumquemque liberum esse vult, eadem statuta vel observare vel transgredi:
 10 videlicet ut libera sit ecclesia. In quam libertatem sic vocati sumus, inquit, e servitute: ut nec ulla lege, nec ulla consuetudine teneamur: sed ita videlicet liber quisque sit in rebus spiritualibus: ut quicquid libet, licere debeat: quid ni? ut dum unus natale celebrat: alius faciat pascha, et dum religiosi ieiunant quadragesimam: pater
 15 potator interea, cum suis compotoribus, celebret bacchanalia. Et haec est una solutio: qua solvit illud argumentum regis.

Non valet, inquit, similitudo: quia, ut tolleretur altera species, non potuit ecclesia statuere: quia forma est instituta a Christo: sed de aqua infundenda potuit, quia non est de forma sacramenti, sed quiddam impertinens, et quicquid est impertinens, non solum ecclesia, sed etiam quilibet potest libere pro suo libito facere, vel omittere.

ET tamen paulo post, idem reverendus pater ait, non impertinens esse, sed malum, aquam infundere vino: atque ita non licere: quia habet, inquit, malam significationem: nam significat, inquit, sinceritatem scripturae, confundi traditionibus humanis. Vides igitur, ut homo sapiens, et nusquam sibi contrarius, unum regis argumentum solvat duabus
 25 solutionibus, invicem sibi contrariis: Altera, quod cuilibet licet aquam infundere: quia non est prohibitum: sed tantum est impertinens: nec magis ulli parti sacramenti contrarium, quam creationi mundi, aut nativitati Christi: Altera, quod licere non potest:
 30

quia malam habet significationem. Et certe licere non potest: si tam malum est: ut significet sinceritatem scripturae confundi traditionibus humanis.

- HIC ego tuam fidem carissime lector imploro. Id quod hic
 5 nebulo modo appellat impertinens, modo consuetudinem incertae
 originis, modo etiam ritum malum: cogita quaeso tecum: an ullam
 originem habere censeas, praeter solam
 voluntatem immortalis dei. Nam si mortales
 omnes convenissent in unum: putas
 10 ne tam audacem futurum fuisse quenquam: qui primus ausus esset
 proponere, aquam infundendam in vinum: qua de re nihil esset
 factum in exemplo Christi? Quod si quisquam fuisset tam audax: ut
 proponeret: quenquamne putas fuisse futurum tam amentem: ut in
 re tanta ferret talia proponentem: ut homines ex aqua et vino rite se
 15 facturos crederent: quod Christum accepissent in solo fecisse vino?
 An non minus timuissent utramque speciem
 omittere, quam alteram, adiuncta
 tertia humana temeritate violare? etiamsi quid esset: quod omnes
 scirent habere significationem optimam. Quanto minus si (quod hic
 20 ait nebulo) res haberet significationem pessimam? NAM alioqui
 nihil censet esse periculi: si quis, quum sacramentum conficit,
 quicquam faciat: quod sit impertinens, et non contrarium. Ah
 sceleratum scurram, quem, hac ratione, vident omnes non reveriturum
 cum pane mixtum consecrare caseum, aut sacrosanctum
 25 corpus domini conscindere, atque infarcire farcimine.
 SED tu lector pie, quum videas neminem, qui quidem
 christianus esset, id unquam fuisse ausurum: ut aliquid adiceret
 venerando Sacramento: dubitare non potes, aquam solo sancti
 spiritus ordinatione infusam: vel ut repraesentet illius aquae
 30 memoriam: quae simul cum sanguine de Christo fluxit in cruce: vel
 quia vinum in cena quoque miscuit Christus: etiam si nihil de ea
 loquantur evangelistae: qui non omnia scripserunt: quae fecit
 Christus: certe quacumque de causa spiritus sanctus instituit: non
 alio receptum spiritu, quam sancto, potes lector esse certissimus.
 35 Quare nec id dubitare potes, quod spiritus sanctus instituit: quisquis
 id malum significare dicit, illius spiritum
 a spiritu pessimo fortiter esse possessum.

Quid ergo mirum est: si stolidus nebulo calumniatur principem:
 quum et apostolum Iacobum, et ecclesiam totam catholicam, iam
 olim contempserit: et nunc eo procedat impietatis: ut aperte
 blasphemet spiritum sanctum. Quum id,
 5 quod nemo non videt, spiritum sanctum
 omnibus inspirasse fidelibus: hoc audet scurra, quovis infideli
 deterior, execranda lingua et radicitus exsecanda, blasphemare.

Ostendit, quam impeditus sit illo argumento Lutherus,
 de aqua infusa in calicem: et simul duo
 10 illa stultorum genera, ab Luthero
 conficta facete
 retaliat. Ca. X.

SED quam misere torqueatur illo argumento de aqua infusa vino:
 docet eius perplexa fluctuatio. Huc atque illuc rotat se: nec usquam
 15 consistit secum: licet, inquit, hominibus statuere: ut infundatur
 aqua, quia est tantum ritus, et res impertinens ad sacramentum. Et
 statim paulo post. Non licet aquam infundi: quia malam habet
 significationem. Rursus. Ecclesia non potest carere ritibus, et caeremoniis:
 ex quo sequitur: quod ritus et caeremoniae servandae sunt:
 20 et ex consequente, servanda est aquae mixtio: quem ritum esse
 fatetur, et dumtaxat impertinentem: et qualem dicit ecclesiam posse
 statuere. At rursus, paulo post: Nemo tenetur ad ritus aut caeremonias:
 quia liberi sumus ab omnibus evangelica libertate: Ergo
 aquam non obligamur infundere. Sed paulo post rursus. Si quis
 25 infundat aquam, malum significat: Atque
 hac ratione, prohibemur infundere. Vide,
 quo pacto se ex illo extricet argumento
 Dominus Martinus. Aquam tenemur
 infundere. Aquam non tenemur infundere. Aquam tenemur non
 30 infundere. Age age nebulo: perge sceleste, sic perplexe loqui. Sic

obscuratur cor insipiens. Sic caligant impii. Sic hallucinantur schismatici. Sic vertigine rotantur haeretici.

ET tamen affectat videri non rixator tantum strenuus: sed si superis placet, etiam scurra facetus. Fingit itaque duo stultorum genera: quorum alter sit tam stultus: ut ex facto impertinente extra scripturam, putet 5
tollī scripturam: ut ex eo, quod fit adulterium, tolli putet scripturas, prohibentes adulterium. Alter vero, tam stolidus, ut ex uno quolibet scripturae loco, quemlibet alium 10
scripturae locum, quantumvis impertinentem putet haeticum esse: ut ex eo, quod Ietro legitur consuluisse Mosi: ut statueret iudices: credat omnes scripturas falsas esse: quae loquuntur de nativitate Christi. Deinde disputat suo more festive: hoc est scurriliter: utroque stulto stultiorem esse principem: qui ex eo, quod homines 15
licite statuerent: ut aqua vino misceretur in Sacramento: quae res est (ut ait) ritus dumtaxat impertinens: et ideo licite potuit ab hominibus institui: concludat etiam, licite ab hominibus institutum: ut vini species tolleretur laicis. Quam rem talem esse contendit: ut ab hominibus institui non potuerit: quia vini species non est res impertinens, 20
sed pars sacramenti.

VERUM quum huius tam festivae fictionis fundamentum sit, non ullum verbum principis, sed stolidum ipsius Lutheri commentum: quo nemo non illum videt, id dictum imputare 25
regi: rex quod nusquam dicit, quis adeo stultus est: ut non stultum istum, tam stulte stultos fingentem, rideat? Nam quod tam facile nobis fingit stultos: equidem nihil miror. Naturale est enim: ut stultus procreet stultum, similis similem, sicut asinus asinum. Nec dubito: quin stultus iste, postquam ei iam 30
displicere coepit in sacerdote castitas, multos nobis stultos geniturus sit. Verum cum sua stultorum suorum generatione, sic gloriatur, ut aut neminem stultitiam suam videre credat: aut id se saltem simulet credere: fingat nobis egregius iste stultorum figulus, unum saltem stultum

huiusmodi: qui quum invenerit forte anulum ex orichalco, per
iocum deceptus a quopiam, persuadeat
sibi, eum esse aureum illum anulum
Gygis: qui olim imperitabat Sardibus: quo
5 illum, ferunt, solitum ire quolibet invisibilem. Hac mirabili fortuna,
superbus morio, quos ludos iocosque dabit: dum mille nugis faciet
praestigii sui periculum? quam gestiet? quam ridebit? quam
saltabit prae gaudio, spectatoribus in aliam partem avertentibus
oculos, ut eius foveant stultitiam? Ima ille, se interea mirabilem
10 quempiam semideum his haberi putabit: quibus ridetur insanus. Non
simius, simio similior est: quam isti stulto stultus, et stulte stultefex
Lutherus. Qui tanquam nemo stultitiam eius videat: ita se superbus
effert: et quasi iam persuaserit omnibus, id regem hominibus
15 dumtaxat deo: ludit ac gestit stolidus, velut
omnibus omnium oculis novo perstrictis
praestigio, ne se ludentem conspiciant, venuste scilicet in morem
cameli saltantem. Ipse tam stultus interea, ut sannas, cachinnos,
ronchos, et rinocerotas non animadvertat omnium undique ridentium,
20 tam ridiculam stolide sibi plaudentis insaniam.
VERUM ne fors aegre ferat venerandus pater, nomen stulti: age,
fingatur alius, non plene stultus, sed paene stultus. ceterum plene
nebuloso, et plusquam plene scurra parasiticus, qui fuerit aliquando
frater, post curtisanus, dein rursus frater,
25 post apostata, tum leno rursus, postremo
plagepatida: qui in aliquo Bohemiae pago,
rusticorum convivium ingressus, scurrari coeperit: qui quum turpissimis
gestibus, et verbis obscaenissimis risum captarit: postquam
ineptus mimus, et improbus, imitatus est rusticum, lenonem,
30 ebriosum, meretricem furiosam, tandem cupiens exhilarare convivas,
incipiat imitari morionem: et quo primarium stultitiae specimen
edat, nudus prodeat in convivium dumtaxat opertus rete: quasi
persuaserit ei quispiam, sic incantatum esse se, ut nemini possit
conspici. Sic igitur ingressus, non morio stultus et innocens, sed

improbus scurra, et lastaurus impudens,
obscaenis gestibus laborat excitare risum,
donec tam foedum spectaculum detestantibus,
illius etiam ruris rusticis, qui publice coeunt in templis, ipso solo
5 qui risum captat sic ridente, quo modo ridere solet irritatus canis,
ceteris indigne ferentibus, avulso tandem
rete, scurra flagris eicitur. Hic scurra,
scio, non displiceret Luthero: neque enim sua cuiquam forma
displicet: neque quicquam Luthero tam conforme, quam huiusmodi
10 scurra: ita uterque pari modo scurratur. Nam nec illius nuditas
magis conspicua est, quam Lutheri: cuius obscaena sic reteggit, ac
revelat regis libellus: ut ipsius liber, quo se tectum simulat: non
magis eum tegat: quam illum alterum scurram tegit rete: nec illius
15 magis pudenda nuditas, nec magis impudens, quam nebulonis istius,
qui sibi conscius, turpissimam sycophantiam suam omnibus ubique
patere: neque quenquam esse mortalium, qui non illum sentiat
idipsum aperte sentire: tamen scurra turpissimus, tanquam sibi
persuaserit, nemini se posse conspici: sic se stultum simulat: ac sub
20 persona stulti, non in rusticorum convivio,
sed in totius orbis teatro, non in re
levicula, sed in materia religionis et fidei,
tam impudenter abutitur improbe scurrandi licentia: ut plane se
demonstret dignum: quem non honesti solum cuncti, velut honestatis
corruptelam publicam publice castigandum curent: sed omnes etiam
25 scurrae virgis in foro verberent: quod tam improbe scurrando,
scurrarum ordinem ex ridiculo reddat invisum.

Ostendit Lutheri in causa diffidentiam, et dissimulationem earum rerum, quibus debuit respondere: necnon adversus beatum Ambrosium, stolidam et blasphemam sycophantiam. Caput. XI.

440

5 DE TRANSUBSTANTIATIONE.

QUarto, quum ego demonstrassem, non esse necessarium credere panem et vinum transubstantiari: insurgit in me Thomista rex, duabus machinis. Quarum prima est Ambrosii verbum: Altera Thomisticus ille aries, qui vocatur Oportet sic esse. Ambrosium inducit, asserentem nihil remanere nisi corpus et sanguinem post consecrationem. Quid ergo respondeam tam insulsis, et ineptis stultis? Si hic quaeram, an Ambrosii verbum sit articulus fidei necessarius, dicet rex, Oportet sic esse. Si dixero, quis dedit Ambrosio ius condendi articulos fidei, dicet, Oportet sic esse. Et non videt stolidum caput, tale esse Ambrosii verbum, quod se ipsum devorat, quum impossibile sit, nihil remanere nisi corpus et sanguinem post consecrationem, nisi apud Thomistas subtilissimos viros, forma, color, frigus, et alia accidentia, nihil esse dicuntur. Nam haec vere ut non sunt nihil, ita videmus ea remanere, ut Ambrosium hic errasse palam palpemus etiam.

AUT numquam quisquam victus est candide lector: aut hac in re profecto clarissime victus est: et turpissime cecidit impiissimus haereticorum Lutherus: Cui, si tam aliquid esset frontis, quam nihil est omnino mentis: sic illum oppressisset pudor: ut in ignem potius fuisset coniecturus sese: quam in huius articuli mentionem umquam venturus denuo. Sed quam nihil illum pudeat, vel hinc agnosce lector. Rex illius argumenta recensuit omnia fideliter: atque adeo nihil imminuit: ut quaedam etiam amplificet. Omnia vero tam aperte solvit: ut ne nunc quidem praeter stulta convicia,

sicuti statim videbis, quicquam potuerit invenire Lutherus: quod
 contra rursus obiceret. Denique totam rem ex ipsis Christi verbis
 probavit: quae, licet tam aperta sint, ut expositione non egeant: tamen
 exposuit tam dilucide: ut si cuiquam ante fuissent dubia: post ea
 5 dubitare non posset. Postremo, ne videretur ex suo dumtaxat capite
 quicquam dicere: sicut Lutherus e suo
 dicit omnia: profert magnam antiquorum
 patrum, et doctissimorum, et sanctissimorum catervam, eadem de re,
 idem omnino sentientium: quorum testimonio probavit, non modo
 10 se pro suo libito non torquere scripturam dubiam: sicut Lutherus vi
 in transversam torquere solet apertam: sed nec in clarissima quidem
 sibi cito credere, nisi secum consentire
 senserit bonorum, atque eruditorum sententiam.
 Quin eadem opera, probavit et
 15 illud: Nempe transubstantiationis fidem: quam Lutherus improbe
 mentitus est, natam esse intra trecentos annos: veterem fuisse ecclesiae
 fidem ante annos plus mille. Quum ergo princeps (ut dixi) luculenter
 haec probarit omnia: Lutherus ita prostratus in lutum, pudoris
 dolore stimulatus, ex ira versus in furiam, haec ferme dissimulat
 20 omnia. Et omissis ossibus ac nervis, conatur,
 mollioris hinc inde carunculae, frustum
 aliquod arripere: quod rodat. Nec tamen quicquam invenit tam
 fragile: quin putridos eius dentes infringat. Quemadmodum illud
 ipsum de Ambrosio, in quo spectare potes, et extremae desperationis,
 25 et duplicis sycophantiae Lutheranae
 conscientiam. Ait enim regem, tantum
 afferre duo, videlicet dictum Ambrosii, et Thomistarum (ut vocat)
 arietem, Oportet sic esse. Quaeso te Luthere, quum tot veteres
 produxerit rex, cur tu, qui sacrilegium clamas esse omitti tuorum
 30 quicquam, atque id clamas impudenter ibi: ubi nihil prorsus
 omittitur: cur inquam, hic reliquos omnes subtrahis: de solo fateris

Ambrosio? Nemo tam stupidus est: qui
 non intellegat tam multorum, qui et
 eruditi fuerunt et sancti, consensum, tempore locoque distantium
 plus habere momenti, quam dictum unius Ambrosii. Cur tu tantus
 5 bellator, tam certus victoriae, in causa (ut fingis) facili, non audes
 congregari comminus? Cur quaeris tam pudenda suffugia: ut, quod
 fortius est, dissimules: quod minus forte est, id seligas, tanquam
 solum sit: cum quo pugnare debeas? Putasti quenquam esse tam
 stupidum: ut te non sentiat, quum ita rem
 10 tractas, pugnam detrectare, et extremam
 desperationem tuam male tegendo, manifeste prodere?

SED age, reliquos omittamus in gratiam tuam: videamus interim:
 quam belle viceris hunc unum: quem tanquam oportunum et
 obnoxium, ac superatu facillimum delegisti tibi comparem.

15 Si quaeram, inquis, an Ambrosii verbum
 sit articulus fidei necessarius, dicet rex,
 Oportet sic esse. Si quaeram, quis dedit Ambrosio ius condendi articulos
 fidei? dicet, oportet sic esse, non
 potest aliter esse.

20 HORUM Luthere, princeps neutrum respondit. At si quaesieris,
 an qui talia quaerit, absurde nugetur: an is, qui in tanta re tam
 inepte nugatur, sit improbus et absurdus nebulo: nemo non
 ad utrumque respondebit: oportet sic esse:
 non potest aliter esse. IAM quid umquam
 25 legisti lector, magis scurrile: quam id, quod sequitur: quo furiosulus
 iste bacchatur in beatum Ambrosium: quem vult haberi tam stultum:
 ut verbum eius se ipsum devoret, propterea, quod impossibile sit, nihil
 remanere, nisi corpus et sanguinem? scilicet
 quia remanent accidentia: quae non
 30 sunt omnino nihil. Atque ex hac ratione concludit, Ambrosium illo
 dicto sic errare palam: ut id palpemus etiam. Refer adhuc manum
 palpator eximie. Ambrosium palpa diligentius: quum dicit hoc pacto.

Licet figura panis et vini, in altari videatur:
 nihil tamen aliud quam caro et
 sanguis Christi credendum est, dicitne periisse prorsus accidentia? si
 dicat accidentia periisse: quomodo dicit restare panis et sanguinis
 5 figuram? An figuram sensit esse substantiam? Quomodo potuisset
 apertius dicere, remanere accidentia, mutari substantiam: cluam
 quum diceret, adhuc ea manere: per quae
 manere viderentur panis et vinum: sed
 non manere quicquam, quod esset aut
 10 panis aut vinum? An dumtaxat oculorum visu, manet species panis:
 et non idem reliquis item sensibus videtur? Igitur quum dicit adhuc
 videri panem et vinum: an non aperte dicit accidentia manere, per
 quae efficitur: ut panis et vinum esse videatur? Quomodo igitur, hic
 palpat palpator, beatum Ambrosium errare? Ita ne cuiusquam
 15 digiti stupent: ut non palpet hunc palpatoem non errare palpando,
 sicut erravit Isaac: sed maligne calumniando
 bacchari, nec sese devorare beati
 Ambrosii verbum, sed furias devorasse Lutheri cerebrum.

20 Sed esto, inquit, Ambrosius voluerit
 non manere panem et vinum, dicam,
 Ambrosium suo sensu abundare permitto. Neque sanctus vir, hoc
 verbo conscientiam ullius ceu articulo
 fidei voluit obstringere, quum id non
 possit e scripturis demonstrare, sed sicut
 25 ipse libere hoc modo est opinatus: ita permisit aliter aliis opinari,
 exceptis Thomistis, quos etiam veterosis somniis suis ceu articulis
 fidei, iustum est illaqueari et vexari.

30 QUAM acute solvit: quum non ex unius Ambrosii, sed ceterorum
 quoque sanctorum omnium libris clarescat, publicam catholicae
 ecclesiae fidem (quam vel absque scriptura certam esse, veramque,
 nec falli posse, scriptura testatur) multa saecula fuisse talem: quum

eandem fidem probent etiam aperta verba Christi: non debent haec
 satis esse Luthero: qui fidem hanc natam
 esse mentitur intra trecentos annos. An
 adversus Lutherum ideo non debent haec valere: quia Lutherus
 5 Ambrosium permittit abundare in suo sensu: et idem Ambrosius
 tantum suum sensum aperuit: nec Luthero praecepit aperte: ut idem
 crederet: quia numquam putavit, nasciturum tam improbum haereticum:
 qui id, quod Christus ecclesiae pro indubitato tradidit: tracturus
 esset in dubium?

10 Comparat et expendit verba regis,
 cum verbis Lutheri: et ex
 evangelii responsum Lutheri
 convincit. Caput. XII.

15 Iam aliud regis robur, quod oportet sic
 esse, quia clara sunt, inquit, verba
 Christi, dicentis: Hoc est corpus meum.
 Non dicit cum hoc, aut in hoc, est corpus
 meum. Hic iterum non tam lethargum regis, quam nequitiam accuso.
 Sic enim detruncat latro verba Christi, et meum argumentum
 20 regaliter transilit, ac si ius haberet verba dei rapere, et ponere pro
 libidine. Ipse, iuxta rudem et asininam Thomistarum philosophiam,
 aptat pronomen, Hoc, ad praedicatum, corpus meum. Deinde mox
 (quasi hoc vicisset) clamat, Aperta sunt verba. Hoc est corpus meum.
 Sed interim totum pondus, quo larvalem illam philosophiam urgebam,
 25 tacet subdolos sophista. Hic enim,
 tota disputatione egi, ne pronomen, hoc,
 ad corpus meum aptari possit in eo loco. Neque enim opus erat
 mihi, tam crassis porcis, qui mihi dicerent, nihil esse nisi corpus ibi, si
 pronomen, hoc, non nisi corpus demonstrat. Sed quum vitiosissimus
 30 petitor principii (ut est mos omnium sophistarum) debeat primum

ostendere pronomen, hoc, ad praedicatum pertinere, et meas rationes diluere, horum nihil facit, et garrit ridicule Christum non dixisse, in hoc, vel cum hoc, sed hoc est corpus meum. Nonne et ego ista subtilissima subtilitate Thomistarum, possem dicere, Christus non dixit panis substantiatur in corpus: ut vos fabularum magistri fingitis? Sed hic fuerit regi laborandum, ubi ex filo sermonis ostendi, pronomen, hoc, ad panem aptari: et sic sonare aperte verba.

5

10 Hoc est corpus meum, id est, hic panis est corpus. Nam textus sic habet. Accepit panem, benedixit, fregit, et dixit, Hoc est. etc. Vides hic, ut omnia illa verba, accepit, benedixit, fregit, de pane dicantur. Et eundem demonstrat pronomen, hoc, Quia illud ipsum, quod accepit, benedixit, fregit. hoc inquam acceptum, et benedictum, et fractum, significatur, quum dicitur, Hoc

15 est corpus meum, non praedicatum sed subiectum demonstrat. Non enim corpus suum accepit, benedixit, et fregit, sed panem: ideo non demonstrat corpus, sed panem. Haec sunt clara verba, quae rex nequitiosus occulit, et nudam illam propositionem urget, Hoc est corpus meum, et pronomen, hoc, ad corpus temeritate propria aptat.

20

SI QUIS usquam locus est lector: cuiusmodi sunt supra mille: qui manifeste probent, Lutherum esse mortalium omnium maxime impudentem: hic certe locus id docet clarissime. Queritur principem,

25 Christi verba temerasse, ipsius argumenta praeteriisse: quum rex integre Christi verba recenseat, ex evangelistis omnibus: Lutheri argumenta melius recitet, quam Lutherus. Deinde sic rem tractet: ut hoc libello plane se demonstrat

30 Lutherus, suam se causam prorsus habere pro victa: ita regis argumenta prorsus relinquit intacta: cum uno dumtaxat aut altero argumenti frustulo rixatur: nihil prorsus affert: quo labantibus argumentis suis succurrat. Quamobrem hac in re nihil erit mihi cum Luthero negotii: subiungam tantum quaedam ex libello principis:

35 quae quum lector, cum Lutheri responso contulerit: facile deprehendet: quam deploratam causam Lutherus habeat. Quam nunc, post

tam gloriosam iactantiam, tandem sic reliquerit indefensam. Sic igitur inquit rex.

5 “SECUNDAM captivitatem facit, quod
 quisquam vetetur credere verum panem,
 verumque vinum restare post consecrationem. Qua in re, contra
 10 quam, totus iam credit Christianus orbis: ac multis retro saeculis
 credidit: persuadere conatur Lutherus, in
 eucharistia sic esse Christi corpus et
 sanguinem: ut tamen substantia veri
 15 panis, verique vini remaneat: posthac opinor, quum libebit, corporis
 aliquando substantiam sanguinisque negaturus, tanquam post in
 melius mutata sententia, quemadmodum ter, ante iam fecit, nempe
 in indulgentiis, in potestate pontificis, et communione laicorum.
 Interea se fingit ista docere, motum videlicet misericordia captivitatis:
 20 qua populus Israeliticus serviat Babylo. Ita totam ecclesiam
 appellat Babylonem: Ecclesiae fidem
 vocat servitutem: et homo misericors
 offert libertatem omnibus: qui velint ab
 ecclesia separari, et istius putridi et abscissi membri contagione
 25 corrumpi. At quibus modis, invitat in hanc plus quam servilem
 libertatem, operae pretium est cognoscere. Magnam censet ac
 primariam rationem: quod verbis divinis non est ulla facienda vis,
 neque per hominem, neque per angelum:

25 Sed quantum fieri potest (inquit) in
 simplicissima significatione servanda
 sunt, et nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam, et
 propriam, accipienda non sunt: ne detur adversariis occasio, universam
 scripturam eludendi. At vis fit verbis divinis, si quod Christus
 30 ipse vocat panem: hoc nos dicamus
 intellegi panis accidentia, et quod ille
 vinum vocat: hoc nos dicamus esse
 tantum vini speciem. Omnibus ergo modis,
 verus panis, ac verum vinum restat in altari, ne verbis Christi fiat
 vis, si species sumatur pro substantia. Nam quum evangelistae clare
 35 scribant, Christum accepisse panem, ac benedixisse. et actuum liber,

et Paulus, panem deinceps appellent, verum oportet intellegi panem,
verumque vinum, sicut verum calicem. Non enim calicem transubstantiari
etiam ipsi dicunt.

454

5 “HAEC est ergo magna, et (quemadmodum
ait ipse) primaria Lutheri ratio:
quam ego me spero facturum: ut omnes
quam primum intellegant, nihil magni habere momenti. Nam
primum, id quod ait, evangelistas clare dicere, quantumvis clare
dicant: pro Luthero tamen nihil clare probat: contra vero, quod pro
10 illo probaret: hoc nusquam dicunt. An non scribunt (inquit) accepisse
panem et benedixisse? Quid tum postea? Accepisse panem et
benedixisse, etiam nos fatemur. Panem vero dedisse discipulis,
postquam inde suum corpus confecerat: hoc et nos instanter
negamus: et evangelistae non dicunt. Quae res, quo fiat apertior, et
15 tergiversandi minus pateat locus: Evangelistas ipsos audiamus.
Matthaeus ergo sic narrat. Cenantibus autem eis, accepit Iesus
panem, et benedixit, et fregit, deditque discipulis suis: et ait:
Accipite et comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem,
gratias egit: et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est sanguis
20 meus novi testamenti: qui pro multis effundetur, in remissionem
peccatorum. Marci vero verba sunt ista. Et manducantibus illis:
accepit Iesus panem, et benedicens fregit, et dedit eis, et ait: Sumite:
hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, et
biberunt ex illo omnes: et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti:
25 qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pacto.
Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est
corpus meum: quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem.
Similiter et calicem postquam cenavit, dicens: Hic est
calix, novum testamentum in sanguine meo: qui pro vobis fundetur.
30 “EX omnibus evangelistarum verbis, nullum video locum: in quo
post consecrationem, sacramentum vocetur panis aut vinum, sed
tantum corpus et sanguis. Dicunt in manus Christum sumpsisse
panem: id quod nunc fatemur omnes: at quum reciperent apostoli:
non panis nominatur, sed corpus. At Lutherus evangelistae verba, in
35 suam partem conatur, interpretatione torquere. Accipite. Manducate.

Hoc, id est, hic panis, (inquit is) quem
 acceperat, et fregerat, est corpus meum.
 Sed haec est interpretatio Lutheri, non verba Christi, neque
 verborum sensus. Si panem, quem accepit, quemadmodum accepit,
 5 sic tradidisset discipulis: nec ante convertisset in carnem: ac porrigendo
 dixisset: Accipite et manducate: recte diceretur porrexisset:
 quod in manus acceperat: nihil enim fuisset, aliud quod porrigeretur.
 At quum, priusquam daret apostolis manducandum: panem convertit
 in carnem: non iam accipiunt panem, quem ille susceperat, sed
 10 corpus eius: in quod panem converterat.
 Quemadmodum, si quis, quum semen
 accepisset: alii daret inde natum florem: non id dedisset, quod
 acceperat: quamquam naturae communis ordo, alterum fecisset ex
 altero: ita, multo minus porrexit apostolis, id, quod in manus
 15 acceperat Christus: quum panem susceptum, in suam ipse carnem
 tanto vertisset miraculo: nisi quis contendat,
 quoniam Aaron virgam sumpsit in
 manum, et virgam eiecit e manu: ideo cum colubro quoque, virgae
 restitisse substantiam, aut colubri denuo, cum recepta virgula. Quod
 20 si cum colubro, virga restare non potuit: quanto minus restare potest
 panis, cum carne Christi, tam incomparabili
 substantia? Nam quod argutatur, immo
 nugatur Lutherus, pro suae simplicitate fidei facere: quum de vino
 dicat Christus: non, hoc est sanguis meus: sed, hic est sanguis meus:
 25 miror, quid homini venerit in mentem: quum istud scriberet. Quis
 enim non videt, quam nihil omnino facit pro eo? immo contra,
 videretur magis pro eo fecisse: si dixisset
 Christus: Hoc est sanguis meus. Habuisset
 enim ansam saltem Lutherus: qua, demonstrandi
 30 articulum referret ad vinum. Nunc vero, quum vinum sit
 neutri generis: Christus ait: non hoc, sed hic est sanguis meus:
 et quum panis sit generis masculini: ait tandem: Hoc est corpus

meum, non hic: ut uterque ostendat articulus, Christum, neque panem propinare, neque vinum, sed suum ipsius corpus et sanguinem. NAM quod videri vult Lutherus, pronomen, hoc, ad corpus referri, non Christi proposito, sed occasione linguarum, nempe Latinae et
5 Graecae: ac proinde nos remittit, ad Hebraicam: an non ridiculum est? Nam Hebraea lingua, si neutrum genus non habet: non potest tam aperte declarare, ad utrum Christus rettulit articulum, quam Latina vel Graeca. Nam in Hebraea lingua, si articulus fuisset masculus, tanquam diceret: hic est corpus meum: tamen res relinqueretur
10 ambigua: quia potuisset ea locutio videri coacta, necessitate linguae, non habentis neutrum. Sed quum apud Latinos, panis et corpus sint diversi generis: is, qui transtulit e Graeca: articulum coniunxisset cum pane: nisi apud evangelistam repperisset, demonstrationem factam de corpore. Praeterea quum Lutherus fateatur
15 idem generis discrimen esse et Graecis: facile potuisset cognoscere evangelistas: qui scripserunt Graece: articulum fuisse posituros: qui referretur ad panem: nisi quod conscii mentis dominicae, voluerunt admonere Christianos, articulo corporis, Christum non panem communicasse discipulis, sed corpus. Quamobrem, quod Lutherus
20 interpretatur in suam partem, verba Christi, Accipite et manducate, hoc est corpus meum: id est, hic panis, quem acceperat: non ego, sed ipse Christus, contra docet, sua verba intellegi: nempe hoc, quod eis porrigebat, non esse, quod ipsis videbatur panem, sed suum ipsius corpus, (si recte Christi verba recensent evangelistae) Nam
25 alioqui poterat dicere, non hoc, (quod exponeretur, id est hic) sed aperte potius, hic panis est corpus meum: quo sermone docerentur discipuli: id quod nunc Lutherus docet ecclesiam, nempe, in eucharistia pariter et Christi esse corpus et panem. Nunc vero, sic locutus est, ut ostenderet manifeste, corpus dumtaxat esse, non panem.
30 IAM quod tam magnifice transfert ad se Lutherus: quod Christus etiam loquitur de calice: quem nemo dicat esse transubstantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiae.

Quum dicit Christus, Hic calix novi testamenti in meo sanguine, quid facit pro Luthero? Quid enim significat aliud, quam id, quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi verbis ostendet nobis Lutherus, manere vini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut vinum in sanguinem non posse mutari: quia adhuc restat calix? Utinam praeludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia: in qua minore periculo potuisset ludere. Nam quum Boemos et Graecos sic excuset ab haeresi: ut haereticos clamet, omnes esse Romanos: multo magis ostendit se Lutherus haereticum: qui non solum fidem abnegat, quam tota credit ecclesia, sed etiam, deteriora credi suadet: quam aut crediderunt Graeci: aut umquam credidere Boemi.”

QUID AIS Luthere? quid in te credis, dum haec legit, interea rogitare lectorem? an non mirari, ac detestari tuam impudentiam? Dixisti regem argumenta tua regaliter transilire: sed lector te videt hic scurriliter valde mentiri. Dixisti regem Christi verba truncare: sed lector te dignum censet: cui mendacissima lingua secari debeat, et stolidum truncari caput. Dixisti regem nihil afferre, nisi Oportet sic esse: lector eum videt, tua argumenta tam vere soluisse: ut nihil habeas, quo possis ferre subsidium.

ET TU, quo fugam tuam turpissime dissimules: excerptis e tam multis, unius argumenti partem: et illam quoque, quantum potes, depravas: quam nec sic effugis. Sed nusquam tutus, huc illuc trepidus cursitas: sicut fugientes solent. Debit, inquis, ostendere pronomen, hoc, ad corpus pertinere: quasi non omnes eum videant id clarissimis argumentis fecisse, et exemplis etiam illustrasse, de semine et inde nato flore, de virga et inde facto serpente. Quibus, tuum illud praesidium de circumstantia plane prostravit. Et tamen illa dissimulans, rursus redis cum eadem circumstantia. Accepit panem, benedixit, fregit, ac dixit: Hoc, id est hic panis, est corpus meum. At

interea de responsione regis, verbum nullum: de exemplis illis
magnum silentium.

462

5 Vides hic, inquis, ut omnia illa verba,
accepit, benedixit, ac fregit, de pane
dicantur. Et eundem demonstrat pronomen, hoc, Quia illud ipsum,
quod accepit, benedixit, ac fregit. hoc inquam, acceptum, et benedictum,
et fractum, significatur, quum dicitur, Hoc est corpus meum, non
praedicatum, sed subiectum demonstrat.
10 Non enim corpus suum accepit, benedixit,
et fregit, sed panem: non ideo demonstrat corpus, sed panem.
Haec sunt, inquit, clara verba, quae rex nequitiosus occulit.

SED QUID rex ad ista responderit, et hoc tam aperte,
stultum sophisma, quam aperta ratione diluerit: hoc nequitiosus
occulit Lutherus. Et tanquam omnium clausisset oculos, nequis illud
15 posset legere: sic rursus stultissime iactat idem sophisma: rursus
oculis subiciens et praedicans subiectum et praedicatum: et catenam
nobis longam faciens e glacie. Panis erat, quem accepit: ergo
panis erat, quem benedixit. Panis erat,
quem benedixit: ergo panis erat, quem
20 fregit. Panis erat, quem fregit: ergo panis erat, quem dedit discipulis.
Sic Luthere soles vigilanti stertere naso: ut te non sentire simules:
quum hanc fragilem catenam tuam tibi rex infringeret, negans
Christum dedisse, quod in manus acceperat: postquam id, quod
accepit, mutavit in aliud: quemadmodum pulcherrime demonstrat
25 exemplum illud, de flore nato ex semine. Quod exemplum, tu non es
ausus attingere. Sed si teneret haec
praeclara catena tua: nec virga Aaron
ex virga versa fuit in serpentem: nec ex
serpente rursus in virgam: si sic sophisticari pergamus. Aaron, quod
30 in manus sumpsit, hoc proiecit: sumpsit autem virgam: proiecit ergo
virgam. Deinde, quod proiecit: hoc ante Pharaonem iacuit: sed non
nisi virgam proiecit: ergo non nisi virga iacuit ante Pharaonem. Aut
si simul fuisse vis, et virgam et serpentem, licebit saltem eodem modo
colligere. Quod in terra iacuit: hoc Aaron sustulit, et secum retulit:

sed serpens iacuit in terra: ergo serpentem e terra sustulit: et serpentem
 retulit domum. Quin eodem sophismate probabis nobis Evam
 perpetuo fuisse costam: si quis hoc sophismatis genus admittat. Quod
 deus de latere tulit: hoc Adae coniunxit, in uxorem: sed de
 5 latere eius costam tulit: ergo costam illi dedit uxorem. Quod si quis
 hoc sophisma tuum rideat: hic serius, ut
 soles, cum eodem redibis insaniens: et rem
 conaberis optinere conviciis, exclamans: Vos asini, numquid costam
 tulit deus ex Adam: et aedificavit in mulierem: et adduxit ad Adam:
 10 et ei dedit in uxorem? Numquid igitur costa fuit, quam de Adam
 tulit? et quod tulit, id ipsum aedificavit? et quod aedificavit, id
 ipsum adduxit? et quod adduxit, id ipsum coniunxit? Ergo a primo
 ad ultimum, costam ex Ada tulit: ergo costam Adae coniunxit. Iam
 si quis audeat huius sophismatis aperire
 15 mysterium: ac neget deum adduxisse
 costam: quam aedificavit in mulierem: sed
 mulierem, quam aedificavit ex costa: sicut Christum respondit rex
 dedisse discipulis, non panem, quem acceperat, sed corpus, quod ex
 pane fecerat: illum ridicule ridebit reverendus pater: et negabit
 20 argumentum suum bene solutum esse:
 neque quicquam dicet esse responsum,
 praeter, oportet sic esse. Nec interea
 verbum faciet ullum, de his, quibus tam aperte revincitur.
 NAM quaeso te Luthere, per stultitiam tuam: cur non es ausus
 25 resumere praeclarum illud argumentum tuum de articulo? Credo
 profecto, omnes articulos tuos concepisse chiragram, et podagram, ex
 frigore illius unius articuli: quem, quum Babylonem tuam contuli
 cum responso regis: ita stolide repperi tractasse te: ut nec insanus
 potuisset insanius: ita tractasse regem contra te: ut illud unum
 30 vulnus, quo tute causam tuam vulneraveras, mortiferum effecerit:
 atque totam haeresim tuam, illo uno vulnere peremerit:
 etiam si nullum addidisset ulterius. Atque
 ideo minus miror: si dolor te non est
 passus, iterum tam letale vulnus, tua tibi

stultitia factum, refricare: nec illud item de non transubstantiato
 calice: quod argumentum plane reperisti, nimium bene potus in calice.
 Nunc ubi illorum te pudet: satis est omnia tacere, et clamare, nihil
 aliud afferri contra te, quam, oportet sic esse: verba sunt clara et
 5 aperta.

Nam hoc est, inquis, insigne sapientiae
 Thomisticae, quod postulatus rationem
 huius articuli fidei (quum nullum articulum sciat a me admitti, nisi
 10 apertis scripturis munitum) ipse tamen nihil aliud affert, quam oportet
 sic esse: verba sunt clara et aperta. Quis
 autem tam insanus est grammaticus, qui
 ex hoc sermone, Hoc est corpus meum,
 intellegat, aut colligat, id, quod est panis, transubstantiari in carnem,
 nisi Thomistarum faex: quae etiam grammaticam nos dedocuere?

15 NON dubito Luthere (quamquam sis
 impudens) quin hic tamen sudes satis:
 quum sentias apud te: quid lectores
 sentiant de te, tam stolide dissimulante omnia: quae te videre vident
 omnes. Nam quod ita quaeris, Quis tam insanus est grammaticus?
 20 nos hoc Luthere quaerendum relinquimus tibi: qui assidue versaris,
 cum insanis grammaticis: qui tuas haereses insanas et agrammatas,
 sua picturant insana grammatica. Sed qui sic illa verba intellegunt,
 quomodo qui intellegunt tu bis insanus appellas insanos: illi sunt,
 inquam, et doctissimi quique veterum, et sanctissimi. Quorum rex tibi
 25 multos adduxit: qui panem asserunt non manere, sed in carnem
 verti, tot saeculis nati, non ante Thomistas
 modo, sed et ante Thomam: quos a rege
 nominatos impudenter dissimulas: ut eos
 licentius blasphemem, et insanus appelles insanos.

30 Quin eximius nostralis rex Henricus,
 stropa Thomistica, ausus est etiam a
 me exigere, ut probem non transubstantiari, scilicet insulsissimus
 Thomista, docendus etiam est elementa disputationis, qui quum

affirmativam debeat probare, contendat ab adversario, ut negativam
probet. Hos doctissimos viros ad haeticos
mittamus, et ad Turcam, ut fidem
nostram defendant: sic, ut non sit
5 necesse proba rationem fidei reddere: sed solum
dicere, proba negativam.

468

EN RURSUS lector stropham Luthericam, hoc est stolidam
prorsus impudentiam. Debuisset reverendus pater, principis verba
referre: quibus ab illo dicit exigi, ut probet non transubstantiari.
10 Nam quum sciat se Lutherus, omnibus compertum esse mendacissimum:
potuit scire neminem ei quicquam crediturum: nisi quatenus
probaret, quod diceret. Nunc vero quum lectores regem videant, tale
nihil exigere: sed ipsum quae debuit, ipsa luce clarius probasse: facile
ridebunt, ac reicient hoc stolidum Lutheri commentum, cum ceteris
15 eiusdem patris vanitatibus. Verum divino quid sibi velit. Postquam
videt ea soluta, quae protulit adversus fidem publicam: nec amplius
habet quicquam, quo iam possit tam stolide dicta defendere, cupiens
a necessitate disceptationis absolvi, sic interpretatur, quasi exigere ab
eo, ut reddat rationem: cur adversus tam constantem, tam perpetuam
20 totius ecclesiae fidem, clarissimis evangelii verbis firmatam, impiam
tueatur haeresim: hoc demum sit exigere: ut probet negativam. Et
haec est eximia stropham reverendi patris:
qua se diversurum sperat, ac fugiturum, ne
comprehendi possit, a tardis et crassis Thomisticis.

Ostendit, quam stolide Lutherus conetur refellere,
solutionem principis: qua respondit ad ea loca:
quae Lutherus allegavit ex apostolo: quibus
eucharistiam probaret esse verum
panem. Ca. XIII.

470

5

SEd hactenus, philosophatus sit Thomista
noster regius. Iam videre dignum
est, quam Thomistice, theologisetur adversus meas rationes. Quum
ego adversus Thomisticum illum fidei articulum, posuissem fulmen
10 illud caeleste, Pauli verbum, Corint. XII. ubi tam aperte panem
appellat hoc sacramentum ut nec regis ruditas, nec Thomistae
nequitia ullum mentiendi et ludendi effugium invenire posset: quum
stent verba Pauli luce clariora. Panis, quem frangimus, nonne participatio
corporis domini? Non ait, Corpus, quod frangimus, non ait nihil
15 illud consecrationis reliquum, quod frangimus, aut accidentia, quae
frangimus, sed panis, quem frangimus, utique iam benedictus et
consecratus. Hic igitur panis benedictus
est participatio corporis domini. etc.
Simile est. I. Corint. II. Qui manducat
20 hunc panem. etc. Hoc bonus et suavis
Thomista, nihil neque scripturarum,
neque rationis afferens, sed ex mero suo, oportet sic esse, dicit
scripturam sanctam solere aliquando id appellare, quod fuit, vel quod
simile sit, ut Exod. VII. Devoravit virga Aaron, virgas magorum, id
25 est draco, qui fuit virga Aaron. Haec ille.

30

ECCE lector, ut bonus et suavis satanista noster fratralis, ait regem
nihil afferre scripturae: quo probet scripturam aliquando, aliquid
appellare, non id quod est: sed quod ante fuit. Et tamen idem bonus
et suavis Lutherus noster fratralis, affert, et commemorat eam
scripturam: quam ad id probandum attulit rex: et affert eodem ipso
in loco, in quo negat regem ullam attulisse: et sic reverendus pater
numquam sibi contrarius, simul dicit: rex ad istud probandum affert
scripturam: et nullam affert scripturam.
An ideo non est scriptura sacra: quia est in

Exodo? Aut ideo non affert id rex: ut probet propositum: quia
 reverendus pater explicare se non potest: dum valde se versat, ac
 torquet: ut probet regem per illam scripturam, non satis probare
 propositum? Sed hoc in loco lector, ne quid aut subducere videamur,
 5 aut affingere: sicut Lutheri verba rettulimus: ita regis quoque verba
 subiungemus.

“HACTENUS ista disserui, dumtaxat
 ut ostenderem ex ipsius Christi verbis. et
 evangelistarum, ostendi non posse: quod iste se iactat ostendere, immo
 10 contra liquere perspicue, in eucharistia panem non esse. QUOD in
 actis apostolorum ait eucharistiam appellari panem: vellem, protulisset
 locum: ego nullum reperio: qui non sit ambiguus: et potius
 videatur de communi convivio dicere, quam sacramento. Apostolus
 tamen (fateor) panem non semel appellat, vel scripturae secutus in
 15 sermone morem: quae solet interdum vocare quippiam, non id quod
 est, sed quod ante fuerat: ut quum ait: Virga Aaron devorat virgas
 magorum: quae tamen tunc virgae non erant, sed serpentes: vel
 contentus fortasse vocare, quod specie prae se ferebat: quum satis
 haberet, rudem adhuc in fide populum, lacte pascere: nec primum
 20 aliud exigere, quam ut quocumque modo crederent, in sacramento
 esse corpus Christi: postea paulatim, solidiore cibo pasturus:
 postquam adolevissent in domino. Idem potuit, et in apostolorum
 actis contingere: ubi nec beatus Petrus alloquens populum, et illis
 Christi fidem insinuans, ausus est adhuc aperte quicquam, de eius
 25 divinitate dicere: ita abdita, et populis dubia mysteria non temere
 proferebant. At Christus apostolos suos, quos tam diu sua doctrina
 formaverat, ipso sacramenti instituendi principio, docere non
 dubitavit, panis vini que non amplius restare substantiam, sed
 manente utriusque specie, utrumque tamen, et panem et vinum, in
 30 corpus et sanguinem suum esse conversum. Quod tam aperte docuit,
 ut plane mirandum sit, exortum quenquam postea: qui rem tam
 claram, rursus vocaret in dubium. Quomodo enim potuisset apertius

dicere, nihil illic remanere panis: quam
 quum dixit: Hoc est corpus meum? Non
 enim dixit, in hoc est corpus meum: aut
 cum hoc, quod videtis, est corpus meum: tanquam in pane, aut simul
 5 cum pane, consisteret: sed hoc est (inquit) corpus meum: nimirum
 declarans manifeste (ut os cuiusque gannientis obstrueret) hoc totum,
 quod porrigebat, ipsius corpus esse. Quod ita porrectum apostolis,
 etiam si (quod non fecit) nomine panis appellasset: tamen quum
 simul admoneret audientes, idipsum, quod vocaret panem, nihil aliud
 10 esse, quam suum corpus: in quod totus fuerat, ipso mutante,
 conversus. Nemo potuisset dubitare: quid Christus vellet panis
 appellatione significari: eoque circumstantia
 ipsa (nam circumstantiam Lutherus
 admittit) declarat evidentem vocabulum
 15 panis, quum panis mutatur in carnem, absque ulla violentia facta
 verbo divino, panis significare speciem, non substantiam: nisi
 Lutherus adeo inhaereat proprietati verborum:
 ut Christum credat in caelis
 quoque fuisse panem triticeum, aut hordiacum: propterea quod ipse
 20 dicit de se: Ego sum panis, qui de caelo descendi: aut veris uvis
 onustam vitem: quia dixit ipse: Ego sum vitis vera, et pater meus
 agricola est: aut electos denique remunerandos in caelo voluptate
 corporea: propterea, quod Christus ait: Ego dispono vobis, sicut mihi
 disposuit pater meus, regnum: ut edatis et bibatis super mensam
 25 meam, in regno meo.”
 NUNC iudica lector, quam necessarium argumentum sumat
 Lutherus ex Paulo: quum evangelistae probent, panem in carnem
 verum: Quid affert Lutherus: quo doceat, non sic a Paulo vocatum
 panem: quod iam non sit panis, sicut in Exodo vocatam virgam:
 30 quae tamen virga non erat, sed serpens. SED quam male urat patrem
 reverendum, quod istum nodum nescit
 solvere: bene declarat ira reverendi patris:
 per quam, sicut meretrices, ubi quid obicitur,
 quod nulla ratione possunt refellere: respondere solent impudenter,
 35 Tu mentiris, sic venerabilis pater, in eam coniectus angustiam,

unde nullum videt exitum: arma sua sumit sibi: et viam sibi vi facere
tendit per convicia.

476

5 Mentiris, inquit, in caput tuum rex
stolide, et sacrilege: qui fronte impudenti
ausus es verbis dei infallibilibus tribuere, ut aliud sonent, quam
significent. Quantam obsecro fenestram blasphemandi, aperuerit
10 furor iste regis universis haereticis, et fidei hostibus: si semel admissum
fuerit, scripturae auctoritatem lubricis et fallacibus verbis niti? Quid
tum, non probare, improbare, tueri, et defendere poterunt omnes
10 omnium dogmatum magistri? Quanto rectius Sanctus
Augustinus, ne iocosum quidem mendacium,
nec officiosum in sacris literis
recipere voluit.

15 O sapientem et sanctum patrem Lutherum: et unicum orbis miraculum,
mentiendi nescium nebulonem: qui verecundia vere virginea
vereatur, dei verbis infallibilibus tribuere: ut aliud sonent, quam
significent, tam aperte praesertim contra morem et exemplum
Christi: cuius omnes omnino parabola significant nihil aliud, quam
sonant. Et quis non videt, quantam fenestram blasphemandi
20 aperuerit rex universis haereticis, et fidei hostibus: si semel admissum
fuerit scripturae auctoritatem lubricis et fallacibus verbis niti? quid
non tum probare, improbare, tueri, et defendere, poterit malorum
omnium dogmatum magister pessimus. Ut exempli causa, si mortui
cadaver scriptura vocaret (ut saepe vocat)
25 hominem: iam Lutherus, qui negat purgatorium,
sic formaret argumentum: Omnis
anima moritur cum corpore: ergo nullum est purgatorium: et (ut est
acutus) hoc pacto probaret assumptum. Qui mortuus est: adhuc
homo est: sed homo non est nisi quiddam compositum, ex anima et
30 corpore: ergo mortuus est compositus, ex anima et corpore, sed
utroque mortuo. Iam si quis illi responderet, scripturam, quum
cadaver appellat hominem, populi more loqui: nec id vocare, quod
iam est: sed quod ante fuit: Ibi statim reverendus pater irascetur:
et pio zelo clamaret fervidus, Mentiris stolide et sacrilege: qui fronte
35 impudenti, ausus es verbis dei infallibilibus tribuere: ut aliud sonent,

quam significant. Verba sonant cadaver esse hominem: ergo idem
 vere significant: et sic mortua est etiam anima: et sic invicta
 stat haeresis mea: quod nullum est purgatorium: et sic per hanc
 fenestram, quam aperit rex, reverendus frater Lutherus, et haeretici
 5 similes, qui sunt acuti sophistae, saltu se praecipitent ad inferos: et
 ideo Augustinus, nec iocosum mendacium, nec officiosum in sacris
 literis recipere voluit. Nam is mentitur scilicet, qui in sermone utitur
 iisdem figuris: quibus utitur populus.

10 Sed esto. Rex Thomisticus non dignetur
 creatorem suum tanto honore, ut
 sensum suum in verba eius captivet, fassus sese potius nescire,
 quomodo virga virgam vorarit, quam temere ea depravet. Sitque
 verum, quod virga dicatur draco, qui
 15 fuit virga. Qua consequentia sequetur,
 et hic panem dici, qui panis non sit, sed
 fuerit. An hoc est sine scriptura omnibus locis scripturae aptandum,
 quod uno loco reperitur? Scilicet hac Thomistica sapientia fretus, sic
 argues, scriptura semel dicit virginem
 esse matrem: ergo oportet multas alias
 20 quoque esse matres: licet scriptura de his
 nihil dicat: quemadmodum hic facit,
 panem non esse panem oportet, quia virga non est virga.

25 QUANTUM haereat in rancidis Lutheri dentibus, istud serpentis
 corium: in quam versa est virga Aaron, vel illud bene declarat, quod
 tot solutionibus tam sollicite quaerens, nullam potest invenire: quae
 non sit prorsus absurda. Nam primum vult, adhuc virgam esse, quae
 sit in serpentem versa, eadem ratione facturum, ut maneat etiam
 30 serpens: quum denuo facta sit virga: deinde etiam, si illic virgam
 appellet scriptura, quae virga non sit, sed fuit: tamen id exemplum
 frustra protulisse principem: quia ex uno loco non cogimur credere
 scripturam, eodem modo loqui in omnibus. Quid non potest reverendus
 frater facile solvere: si hoc est solvere, fingere se non

intellegere: quid debeat solvere? Nam videri vult hoc pacto regem
 dicere: Quia sic aliquando loquitur scriptura: ideo scripturam semper
 ita loqui, quasi adversus Lutherum urgentem, ex uno aut altero loco
 scripturae, corpus Christi vocantis panem, necessario vere panem
 5 esse: propterea quod panis ibi vocaretur: non satis regi fuerit: si alio
 scripturae loco probaret, id nulla necessitate consequi: quia scripturae
 non sit perpetuum id appellare: quod verissime sit: sed aliquando
 ex humana consuetudine id appellare, quod videtur esse: vel
 quod paulo ante fuit: sicut virgam Aaron appellavit: quum iam
 10 serpens esset non virga: et hominem appellat interdum, quod homo
 non est, sed cadaver: interdum fortasse quod est pictura vel statua.
 Quum rex ergo, tantum probat illud Pauli vocantis panem, non
 cogere, ut vere sit panis: sic rem tractat
 Lutherus: tanquam rex ex illo loco probare
 15 vellet, quod non sit panis: quum illud
 non ex Paulo probet rex: sed ex evangelio:
 simul id probans, quod Pauli verba non probant contrarium, id quod
 regis proposito abunde satis est. Et quum facile sentiat reverendus
 frater, hanc stultam sycophantiam suam omnibus esse conspicuam:
 20 tamen velut nemo posset intellegere tam acutam stropham, per duas
 fere paginas, mire sibi plaudit in illa. Et tandem, velut aculeo acutissimo,
 regem pungit in fine.

Rex, inquit, blaterat, virga dicitur virga,
 et tamen non est: ergo Paulus panem
 25 vocat, quod non est panis, quasi panis et virga idem sint.

Et iam post tantam victoriam triumphat gloriosus frater.

Quae Barathra, inquit, non inundaret Satan in ecclesiam, postquam
 sophistae in cathedras recepti,
 hac forma docendi et disputandi uti
 30 coeperunt.

QUAESO te lector, quis morio non rideret morionem, tanto cum
 tumultu se tam ridicule commoventem: quod dicat aliquis, eodem
 locutionis modo, Paulum appellasse panem, id quod ante fuit panis:
 licet iam non sit panis, sed caro, quo sermonis tropo, virgam vocavit
 5 scriptura, id quod iam virga non erat, sed draco. At istud, velut
 apprime ridiculum, ridet homo ridiculus. Ergo si dicas lector, asini
 cadaver asinum sic appellari posse: quemadmodum cadaver hominis
 appellatur homo: quanto cachinno ridebit te Lutherus: et negabit
 10 admittendam similem figuram sermonis: propterea quod res ipsae
 sint dissimili specie. Quia non sunt, inquiet,
 idem homo et asinus: sicut non sunt
 idem, panis et virga. Quid, si sic solvamus
 argumentum: quando sic arguit mihi reverendus pater? Non sunt
 idem, homo et asinus: concedo, de aliquo asino, et aliquo homine:
 15 sed respondeo, quod qui se sanum putat, quum sic argumentatur,
 idem omnino sunt asinus, et ille homo. Et sic cadaver illius asini,
 potest appellari asinus: sicut cadaver illius hominis, potest appellari
 homo: quum prorsus idem sint ille asininus homo, et cadaverosus
 asinus.

20 Sed et aliam, inquit, ostendit rex dexteritatem
 suam, in hac re: ut nihil nisi
 Thomista credi possit. Si, inquit, Lutherus tam rigide captat verba
 scripturae, dicet et Christum esse panem triticeum in caelo, dum dicit,
 Ego sum panis, qui de caelo descendi. Item naturalem vitem, ubi
 25 dicit, Ego sum vitis vera. Dixi ante, nihil
 crassius et insulsius esse sub sole natum,
 Thomisticis monstris. Quis enim puerorum hunc delirum regem non
 rideat? Non est in ipso sensus aut vigilia, ut videat, quid intersit
 inter sua somnia et haec verba Christi. Ipsa enim consequentia
 30 verborum, absurditas rerum, pugnancia intelligentiarum, tum ipsiusmet
 interpretatio, cogunt eum de pane spirituali loqui, sicut dicit,
 Verba mea spiritus sunt et vita. quorum
 nihil est in verbo Pauli, de pane sacramenti
 loquentis. Immo omnia urgent
 35 Paulum de pane triticeo intellegi.

ECCE lector, aliam dexteritatem Lutheri: et talem, ut nihil nisi
 potista credi possit: neque quicquam sub sole natum est, crassius et
 insulsius potisticis monstris. Nam quum ebrius ante balbutisset verba
 scripturae, non nisi in proprio et grammatico sensu sumenda: rex
 5 eius insignem stultitiam elusit: quod ex eo sequeretur, Christum esse
 panem triticeum in caelo, et vitem onustam uvis: et sanctos olim
 epulatueros et bibitueros in regno dei. Nunc Dominus Lutherus aegre
 ferens, stultitiam suam sic attackam: ridet valde iratus: et reverendus
 pater pro sua reverentia, valde verniliter scurratur: postulans, ut
 10 scurrilitas sua valeat pro solutione: quae alioqui per se tantum valet,
 quantum culex. Nam quum ait, satis apertum esse ex circumstantiis,
 quo pacto Christus accipi voluerit: quod ipse se panem vocavit, et
 vitem. Ita rex probavit: quod Lutherus
 15 dolet, et dissimulat, ex circumstantiis esse
 perspicuum, quomodo Paulus accipiat panem in sacramento: quum
 aperte declarat, ex illo pane factum esse Christi corpus: nisi non satis
 declarat scriptura: quomodo accipiat virgae vocabulum in Exodo:
 quum eam ante narrarit ex virga versa in colubrum. Nam ille coluber,
 adhuc male ebrius potista: qui vigilans dormit: et dum omnia
 20 distinguit, atque (ut ipsi videtur) acute discriminat: inguinis et
 capitis, quae sint discrimina nescit.

Et miror, inquit, sapientissimum hunc
 Thomistam: cur non et accidentia tran-
 substantiet.

25 Et paulo post nebulo rursus irridet Ambrosium: deinde quaerit.

Quae necessitas perimendae substantiae et servandorum accidentium?

NON est, cur quaeras a rege: cur non
 transubstantiet accidentia. Quaerere debes
 istud a deo: nam ille substantiam transubstantiat,
 30 non rex: qui et ideo credit deum panis mutasse substantiam,
 relictis accidentibus: quia sic fieri ecclesiam suam docet idem deus,

qui fecit, qui et intus docet et extra, verbis evangelii, cum occulto
 eius flatu conspirantibus, ex pane fieri corpus ipsius, hoc est panis
 substantiam, verti in substantiam corporis. Quod si verba, quae sunt
 clarissima, quicquam haberent ambigui: immo vero, si viderentur in
 5 diversam partem potius aliquantum vergere: tamen quum Christus
 se promiserit, per spiritum sanctum ecclesiam suam esse docturum:
 et se cum ea futurum, usque ad consummationem saeculi: Quumque
 rex probarit tibi, tot veterum testimonio,
 tot recentium, hanc transubstantiationis
 10 fidem, non esse, quod tu mentiris, novam:
 sed a Christo passo, totius ecclesiae perpetuam: quis non videt, aut
 tot saeculis, ecclesiae suae Christum defuisse, hoc est veritatem falsa
 promississe, aut spiritum veritatis falsa docuisse, aut te arrogantissimum
 esse nebulonem: qui, quomodo scriptura sit intellegenda, iubeas
 15 orbem totum tuae potius stultitiae credere: quam, qui scribentibus
 inspiravit, deo: nec illi sis crediturus, mutatam esse substantiam: nisi
 rationem reddat tibi: quare non transubstantiet accidentia?
 Hoc est, deo te non habiturum fidem: nisi sic agat tecum: ut res fiat
 palam, et tollatur fides. Nam Christus, ideo videri potest accidentia
 20 reliquisse: ut tectius esset corporis mysterium: ne aut meritum fidei,
 tolleret evidentia rei: aut populus reformidans edere, non perciperet
 fructum sacramenti. SED et haec pulcherrima Lutheri sycophantia
 est: quod quum princeps dicat, indignam esse panis substantiam:
 quae cum illa misceatur substantia: quae creavit omnes: ibi Lutherus
 25 in campo suo spatiatur, nugatur, scurratur, irridet: tanquam rex,
 quod obiter dixit, probabile id attulisset, loco demonstrationis
 necessariae. Deinde vociferatur et clamat,
 esse ter haereticum: quod rex panem dicat
 indignum, qui cum ea misceatur substantia:
 30 quae substantias omnes condidit. Nam hic videri vult, tam
 rudem esse principem: ut putarit corpus Christi, non esse creaturam,
 sed creatorem. Et quum ubique, reverendus frater affectet videri
 mire sapiens: hic subito videri studet, ita stupidus: ut non senserit

principem ita loqui, propter divinitatem Christi: quae per concomitantiam
(ut vocant) semper adest corpori: nec intellexerit homo
simplex, per communicationem idiomatum, sic homines passim loqui
de Christo: ut hominem dicant creatorem, et aeternum, et deum:
5 vicissim dicant et natum esse et mortuum.

488

Praetereo hic, rhetoricissimum illum contemptum,
dum duas urgentissimas similitudines
apposui, de ferro ignito, et deo incarnato, ubi neque igni
ferrum, neque divinitati hominem necesse est cedere. Mihi enim,
10 etiam si non necesse sit, mea asserere: tamen satis negotii fecero
assertori, si suum figmentum aliter se posse habere demonstravero.
Itaque possum dicere, corpus Christi, sic salvo pane in sacramento
esse, sicut est ignis in ferro, salva ferri substantia: et deus in
homine salva humanitate, utrobique sic mixtis substantiis, ut sua
15 cuique operatio, et natura propria maneat, et tamen unum aliquod
constituant.

FINGIS hic, regem tuas istas similitudines dissimulasse silentio:
sed qui librum principis legerit: videbit, te dissimulare principis
responsum: quamquam similitudines tuae,
20 tam dissimiles veri sunt: ut operae
pretium non fuerit ullum respondisse.
Nam primum de ferro, quod affers, et igne, vide quam pulchre
coaptas. Aut ignis est, ut sensere quidam, qualitas et fervor excellens
in ferro, aut ignis congestus in poros. Si illud primum, nihil simile de
25 corpore Christi, quod non est qualitas: si secundum, ne sic quidem
quicquam quadrat similitudo tua. Nam (ut princeps prudenter
annotavit) Christus non dixit: In hoc est corpus meum, aut simul
cum hoc, sicut in ferro est ignis: sed simpliciter dixit: Hoc est corpus
meum. At nec ferrum illud ignis est, sed ignitum. Illud vero, quod
30 porrexit Christus, Christi corpus erat, si Christo credimus: si tibi
credimus, non erit Christi corpus, sed panis (ut ita dicamus) Christicorporeus:
sicut ferrum tuum non est ignis, sed ferrum ignitum. O
caput ferreum, et frontem dignam, cui
ferrum ignitum longas infigat literas.
35 QUOD SI velis sic esse, corpus Christi cum pane, sicut corpus
glorificatum est, aut potest esse cum alio corpore: aut sicut anima est

cum corpore: tamen in eodem luto haesitabis. Nam neque recte
 loquetur, qui dicet corpus esse animam, sed animatum: neque qui sic
 loquetur, hoc corpus, puta, lapis est hoc corpus glorificatum, puta,
 corpus Christi, iam ianuis clausis ingredientis marmoreum parietem,
 5 sed in hoc lapide. aut cum hoc lapide est, hoc corpus Christi.
 Sed Christus, ut tuam istam similitudinem ostenderet esse dissimilem:
 non dixit, in hoc, aut cum hoc, sed dixit
 hoc est corpus meum. Iam altera similitudo
 tua, de deo incarnato, non est absurda
 10 modo: sed impia quoque atque sacrilega: ut ex qua sequatur,
 quod deprehendit prudentissimus princeps: quod sicut deus assumpsit
 hominem: ita deus et homo in unitatem suppositi, assumant panem
 et vinum: ut deus, qui quod semel assumpsit numquam reliquit: nunc
 15 tot panes, tot pocula, tam cito relicturus, assidue sumat in unitatem
 suppositi: neque enim aliter quadrat similitudo, ut cum corpore
 Christi sit panis, sicut ibi deus cum homine. Sic deus rotari sinit
 haereticos, et praecipites ferri dementia: ut in stultitiam ruant, et in
 insanias falsas. Et iam postquam tibi probatum vides, sensum Pauli
 non probare pro te: nec illum sic vocare panem, quomodo tu contendis,
 20 quum similes formas loquendi videas, e scriptura sacra productas:
 quum evangelium videas manifeste probare contra te: quum
 evangelio nemo dubitet Pauli sensum esse conformem: quum sanctos
 patres omnes, omnes fidei proceres, omnes omnino fideles a Christo
 passo, tot saeculis videas, una voce contra te testari: quum cogaris ipse
 25 fateri, totius ecclesiae fidem falli non posse: denique, quum te
 manifeste videas turpissime victum esse: iam prae furore frendens, et
 ringens, et sardonium interim risum ridens, buccinas te victorem: et
 clamas te habere nunc hunc articulum praeclare confirmatum: et ut
 ostendas te more tuo aliorum opera bona reddi deteriore: plus
 30 quam furiosus adiungis.

Antea posui, nihil referre, sive sic sentias
 de transubstantiatione, sive sic. Nunc
 autem decerno, impium esse et blasphemum,
 si quis dicat panem transubstantiari.

DICUNT istud, sicuti scis, non solum populus ubique christianus hodie, sed et Eusebius, Gregorius, Cyrillus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, et si quis umquam fere literis, et sanctitate claruit in ecclesia Christi. Hos tu potator impius, et blasphemus, impios et blasphemos audes appellare. Sed sic impius in terra blasphemans sanctos dei: quomodo apud inferos damnati, ipsum blasphemant deum. Sed ut omnes videant, quo superbiae tuae furore detrusus sis, in hoc barathrum, deploratissimae perditionis: ut a malo te mutares in pessimum. Verba regis, quibus quum levare potueras, tua te superbia pessumdedit: subiungam.

“MIROR, ex hoc dogmate, quid fructus populis spondeat Lutherus. An (quod ait ipse) ne quis propterea semet credat haereticum: quod fors ita cum Luthero sentiat? At Lutherus ipse fatetur nihil esse periculi: si quis hac in re sentiat, quod tota iam sentiat ecclesia. Sed contra, tota ecclesia censet haereticum esse eum: qui sentiat cum Luthero. Non debet ergo Lutherus animare quenquam, cui bene cupit: ut secum sentiat, cuius sententiam tota condemnat ecclesia: sed debet his suadere, quos amat: ut accedant illis, quos ipse quoque iudicat in nullo versari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri via contra publicam fidem, non huius modo temporis, sed etiam omnium: nec liberat captivitate credentes ei: sed educens e libertate fidei, hoc est e loco tuto (quod Lutherus ipse fatetur) captivat, in errorem ducens, in praecipitium, et vias invias, incertas, dubias, eoque plenas periculi: et qui amat periculum, peribit in illo.”

NUMQUID lector (amabo te) hoc non extremae dementiae est? quod quum fateatur ipse Lutherus, nos omnes, qui catholicae obsequimur ecclesiae, via tutiori insistere (sicuti rex ex ipsius verbis ostendit) tamen audet execrabiles ac diris devovendos proponere: si quis eius ter execrandae se non adiungat haeresi. Nam ut daremus ei, ipsum non pessime sentire, tum de religione publica, tum de salute christianorum omnium: tamen insignis stultitia merito posset appellari, incertam spem pro certo praemio captare: Atque ex illa via exsilire, qua tot sancti viri eo pervenere dubio procul: quo ipse non

satis certo ausit promittere se perducturum: si velimus sequi. Nunc ergo, quum nemini non liqueat, nisi qui simili atque ille glaucomate caecutit, eum in certum atque manifestum exitium tendere, et sequentes trahere, ut in aliorum vita nomen sibi comparet: quis cui
 5 anima sua cara sit, non aversetur, ac totis viribus operam det, talem ducem e medio tollere: ne posset aliquando per imprudentiam ab eo seduci. ceterum audi nunc iterum, quam magnifice tamen interim cunctis maledicat: qui, eius gloriolae causa, sese nolunt prudentes in barathrum inicere.

10 Aggressurus stolidi Lutheri sophismata, argutantis
 missam non esse bonum opus, reteggit ac refellit
 primum sycophanticam illius ineptiam: qua
 nugatur ita regem colligere, populus pro missa
 dat sacerdotibus pecuniam: ergo missa est
 15 sacrificium et opus bonum.

Ca. XIII.

 Quintum adest capitale, et summum, et
 angulare assertionis Henricianae opus,
 Missam esse opus et sacrificium. Hic
 20 demum Dominus Henricus est dominus
 Henricus, et Thomista est Thomista. Ac primum ex aliquo semirhetore
 forte audivit: sicubi adversarii senserit robora, nimium invicta,
 oportere, rugato naso, illum rideri et contemni: ut stupidus lector,
 credat antea victum adversarium, quam impugnetur a tanto rhetore.
 25 Sic et dominus noster rex magnificis ampullis praefatur: ut sese belle
 fingat taedere confutationis tam stulti et indocti Lutheri, negantis,
 missam esse opus et sacrificium scilicet, Satanas vulnus sentit, ideo
 prae morbo animi incertus, quid agat, mera aegritudine et impotentia
 me tentat irrisione, et contemptu
 30 irritare. Sed ille, qui dedit nobis scire
 cogitationes Satanae, dabit etiam nobis

irrisorem irridere, et contemptorem contemnere, suaeque insipientiae
fragiles ampullas cum fiducia traducere.

496

5 QUEMADMODUM in comoedia, ultimus actus debet esse
optimus: Ita Lutherus curavit: ut esset in fine stultissimus. Venit
enim nunc ad summam haeresim: propter quam excogitavit reliquas.
Hanc quoniam ita sibi funditus videt eversam: ut nulla possit arte
reficere: relicta spe defensionis, totus est in suis nugis. Indigne fert,
quod ita rideatur eius tam seria et severa sententia: quam nec
Heraclitus quidem legere potuisset absque risu: nisi quod ausus est
10 ea scribere furiosus nebulo: quae non minus impia sunt et scelerata,
quam stulta. Quae, quum qualia sint, talia iam per eruditissimum
regem comperta sunt: vere Satanas vulnus sentit: ac per os electi sui
Lutheri rugit ac rudit: ac simul ingressus
15 porcorum gregem voluptariorum semirhetorum:
qui inter pocula componunt libros eius: cogitationes suas
inspirat illis: non ut terrenum regem solum, sed caelestem etiam
irrideant: et postquam in profundum venerint, homines
exsecrabiles: omnia sacra contemnunt. Sed, qui habitat in caelis,
irridebit eos: et dominus subsannabit eos.

20 Ne nihil dicat tam insignis assertor,
unam affert, rationem plane potentissimam:
qua, hactenus omnibus satisfactum est, Missam esse opus et
sacrificium. Ea est huiusmodi. Si missa non esset opus bonum, laici
certe pro ea nihil tribuerent clericis, temporalis beneficii. Obstupesce
25 lector, regia et Thomistica est haec ratio,
et (ut dixi) plane potentissima. Nam
plurimos permovet hactenus, et permovet
hodie, Hic iacet Lutherus prostratus: et nemo tam dextre eum confecit,
atque rex Anglorum, in hoc libro, ipsa ratione. Nam (ut nolim)
30 cogor tamen confiteri haec ita habere. Vere, inquam, missa ideo est
sacrificium, et opus bonum, quod, ut rex dicit, laici tribuunt opes
sacerdotibus pro ea.

VIS VIDERE lector, exemplar insigne, singularis sycophantiae:
Nusquam videbis insignius, quam in hac magnifica Lutheri iactantia:

si modo eam, ad principis verba collatam,
 relegeris. Nam, quum Lutherus pro magna
 captivitate posuerit: quod missa credatur
 esse bonum opus, oblatio, aut sacrificium: nec quicquam attulisset:
 5 ex quo moveri se diceret, in tam absurdam haeresim, praeter id
 unum: quod iam tandem solus reperisset, missam esse testamentum.
 Rex in illo, tria redarguit: primo gloriosam
 vanitatem, qua, velut inventum
 suum, iactat id Lutherus, quod nusquam
 10 non praedicant gregarii fraterculi: deinde temerariam stultitiam,
 quod quam rem, tam multi tractant inepti, id ipsum tractat ineptius,
 quam quisquis illorum fuit ineptissimus. Postremo detestabilem
 malitiam, quod odio sacerdotum, potius quam illis relinquat fructum
 temporalem: studeat laicis e missa tollere fructum omnem
 15 spiritalem. Itaque rex, dum hunc in modum ista tractat: his verbis
 obiter attingit rabidam Lutheri malitiam.
 “FRATERCULI. testamentum illud
 inepte praedicantes, multis tamen in rebus,
 meliores Luthero, hoc uno tantum, Luthero
 20 sunt impares: quod mirabiles, et hactenus inauditos missae
 fructus, non invenerunt: quibus et clerus praesentis vitae fructum, et
 populus futurae perderent.”
 DEINDE rex, ut ostenderet Lutherum, non ob aliud, hoc insanum
 dogma statuere, quod sacerdotis missa, non prodest populo: quam
 25 odio, quo prosequitur clericos, declarat, quid providerit et captarit
 Lutherus. Nempe ut laici persuasi, nihil sibi missam profuturam,
 nihil ipsi vicissim prodessent sacerdotibus. Nam nihil (inquit)
 sacerdotibus temporalis boni conferrent ob missam: e qua persuaderentur,
 nihil se spiritualis boni relatueros. Quod unum spectasse
 30 Lutherum docet: ut clericis auferret corporalem
 victum, etiamsi populo simul
 auferret animarum vitam.
 Vides lector, quantum intersit, inter bonitatem principis, et istius
 scurrae malitiam. Nam quum iste nomen suum dederit in clerum:

iam ecclesiam scindens, laicorum ordinem in clerum provocat: et eos
indignatur de altari vivere, qui altari serviunt: tam obstinatae
malitiae, ut quum intellegat non esse causam, cur quenquam alat
altare, si nihil cuiquam prosit altare: potius quam inde vivat
5 sacerdos dei: altare dei funditus conatur evertere. Et dummodo
corporale subsidium auferat presbyteris: animae fructum omnem
laborat eripere, omnibus omnino laicis. Hanc, istius tam
exsecrandam malitiam, quum rex et sagacissime deprehenderit, et
aperte prodiderit, et pulcherrime redarguerit, aestuans ira Lutherus,
10 et iam manifeste furens, tanquam nemo lecturus locum esset, ex
libello principis, et stolidam Lutheri sycophantiam deprehensurus,
fingit calumniae figulus, ita regem colligere,
Sacerdotibus laici conferunt victum:
ergo missa est sacrificium. Et postquam istud tam belle finxit: tum
15 demum regnat in stultitia: et integras paginas implet insulsis dictis:
quae nihil attingunt aliud: quam quod ipse ridicule finxit, ex ridiculo
cerebello suo: cui nunc non possum maius imprecari dedecus: quam
ut ipsius tam bella scommata, quibus sibi videtur belle in regem
ludere, patefacta iam calumnia, frequenter lector et accurate relegas.
20 Nullius enim verba, queunt illum manifestius
aut maiore cum opprobrio traducere:
quam, quibus alios traducere se
iactat, sua.

25 Pulcherrime refellit, vanissimam Lutheri iactantiam:
qua decies gloriatur, principale fundamentum
suum regem ex professo
relinquere. Cap. XV.

AUDISTI iam lector, admirandam sycophantiam, cum non minore
stultitia coniunctam. Audi nunc aliam Lutheri magnificam gloriam:

quae tam gloriosa est: ut, sive sycophantia spectetur, sive stultitia,
prorsus obscuret priorem.

502

5 Non minor est amentia, quae sequitur,
ubi cum multis verbis me contempsisset
(Hoc enim in rhetorica potissimum didicit) tandem protestatur
sese relicturum intactum, id quod maxime omnium confutandum ei
fuerat, nempe robur meum principale, et argumentum capitale: Ubi
ex verbis Christi probavi, missam esse testamentum, et promissionem:
10 ideo non posse opus aut sacrificium dici. Hic infelix assertor, victus
fortitudine huius roboris, misere dissimulata conscientia, non solum
transit, sed protestatur etiam, sese transiturum, et aliis dimissurum. O
assertorem sacramentorum. O defensorem
ecclesiae Romanae, bis Thomisticum,
et omnibus indulgentiis papisticis
15 longe dignissimum. Ignosci poterat, si
transisset hoc robur meum silens, at protestari sese transiturum, qui
audiat, in hoc me unice et maxime fidere, et inde omnia illius
profligari, hoc sic ridiculum est et stultum, ut nihil supra.

20 AUDISTI lector egregias istius glorias: audi nunc vicissim verba
regis: ex quibus gloriandi ansam sibi praebitam videri vult: quae
quum legeris, sat scio miraturum te, gloriosi Thrasonis infamem
pudendamque sese traducentis amentiam. Principis ergo verba sunt
huiusmodi.

25 “NON CONTENDAM cum eo de
testamento et promissione, et tota illa
definitione, et applicatione testamenti ad sacramentum. Non ero tam
molestus ei, quam alios fortassis inveniet: si qui bonam ei partem
istius fundamenti surruerint: qui et testamentum novum dicant,
promissionem esse legis evangelicae: quemadmodum vetus fuit
30 Mosaicae: et testamentum istud negent a
Luthero satis scite tractari: neque enim
testatori nuncupandum esse nominatim,
quid relinquat heredi: quem ex asse instituat: neque remissionem
peccatorum, quam pro hereditate nuncupatam Lutherus ait, idem
35 esse quod regnum caelorum, sed viam potius ad caelum.

Quas res atque alias item aliquot, quisquis urgere volet, ac premere:
 posset fortassis fundamenti Lutherani structuram, machinis aliunde
 concutere. Verum istud eis permittam, qui volent. Ego istud ei
 fundamentum, quod immobile postulat esse, non movebo: tantum
 5 ostendam aedificium, quod superstruxit, facile per se corruere.”
 INTELLEGIS ista Luthere? aut, si intellegas, potes sustinere: ut
 perpetuo, tuo cum dedecore, tam stolide te
 iactes? Nam rex hic fundamentum tuum
 nullo modo concedit: sed ostendit esse
 10 infirmum: et quod facile possit everti: si quis hoc sibi desumpserit.
 Interim vero se pollicetur, diruturum praeclara illa aedificia: quae
 superstruxisti: quibus dirutis, frustra tibi restaret fundamentum. At
 tu hic tanquam triumphator exsultas: quod nactus sis tam rudem
 antagonistam: ut non intellegat se, nihil agere, quicquid respondeat:
 15 quam diu non expugnavit id, quod adversarius sumit pro fundamento.
 Atque hac in parte, tibi tam impense places: ut idem terque quaterque,
 alio atque alio tui praeclari libelli loco, repetas: tanquam inde
 traducturus admirabilem regis inscitiam, ac ruditatem: qui non
 everso fundamento, strenue se rem gessisse putet: quod dumtaxat
 20 expugnavit, atque evertit aedificia. Age, fingamus interea Luthere,
 fundamentum tuum esse firmissimum, missam videlicet esse testamentum
 et promissionem hereditatis, ac nuncupationem heredis.
 Tenesne memoria, quare hoc fundamentum ieceris? utrumne, ut nullius
 aedificii basis esset: et sic ne fundamentum quidem esset:
 25 cui nihil esset superstructum? An ideo potius iecisti: ut illam turrim
 inexpugnabilem superstrueres: qua totam
 demolireris ecclesiam, et altare Christi
 subverteres? Nempe, missam bonum opus non esse, sacrificium non
 esse, non esse oblationem. Igitur quum tu propter has turres vere
 30 Babylonis propugnacula, quibus in caelum vi parabas ascendere:
 struxeris illud fundamentum: an tibi videtur imperitus bellator esse:
 qui castella illa, ex quibus solis erat periculum, sic everterit: ut neque
 nocere quicquam, neque umquam refici possint: etiam si fundamentum

reliquerit validum et forte, sed tamen innoxium? An tu tam
 stolidus es, quam te fingis esse: ut eum censeas nihil agere: qui talia
 aedificia sic deiecerit, relicto fundamento. Ergo tam stultus es: ut
 5 eum neges esse victorem: qui moenia
 perruperit, atque diruerit: hostes subegerit,
 ac diviserit spolia: quam diu non eruerit fundamentum moenium,
 ac ruinae lapides avexerit? O si quis stultorum figulus hic esset
 tui similis: quam multos ei liceret stultos fingere similes tui. Tu nobis
 10 duos finxisti: quorum persona rideres stultitiam: non quam in regis
 libello, sed in capite tuo reperisti. Huic
 tres stultissimos stultos liceret effingere:
 quorum nemo stultior esset Luthero. Nam
 si quis substernat fundamentum lapideum: deinde conetur superstruere
 aedificium ex pulvere: an Lutherus tam stultus est: ut hunc
 15 non intellegat esse stultum? At idem nihilo stultior est, quam
 Lutherus noster: qui aedificium putat dirui non posse: quam diu durat
 fundamentum. QUID si quis adeo stolidus
 sit: ut quum fundamentum iecerit mire
 profundum, et passus aliquot, si volet, latum super solidissimam
 20 rupem: post aedificet murum in palustri loco, cuius nullus
 lapis per aliquot stadia tangat illud, quod iecit fundamentum? An
 non et hunc plane rideret stultum, Lutherus noster: si eum gloriantem
 videret, muri sui fortitudine: quem dicat, neque subsidere posse,
 neque dirui, propter fundamenti firmitatem, tam procul a muro
 25 distantis? Hunc, opinor, rideret pro stulto Lutherus: et tamen hic
 stultus, nihilo stultior est Luthero nostro: qui putat absurdum esse:
 quod rex aggrediatur aedificia sua diruere, relicto fundamento
 valido: cuius nullum saxum quicquam pertinet ad aedificium.
 SED age, sit adhuc tertius, utroque
 30 stultior: qui et in arena fundamentum
 ponat ex pulvere: et inde procul, in lacu murum aedificet ex glacie:
 hunc stultum (sat scio) rideret Lutherus: et tamen illo stulto, stultior
 est Lutherus. Nam et fundamentum eius magis caducum est, quovis
 pulvere: et aedificium eius fragilius, quavis glacie: nec magis inter

se cohaerent: quam (ut est in fabulis) Ethioclis et Polynicis flammae. Nam neque validam fuisse conclusionem, neque cum assumpto cohaesisse, apertissime probavit rex: id quod Lutherus respondendo fecit apertius.

- 5 AT fundamentum, ex quo se gloriatur conclusionem deducere, quod velut robustius, quam ut expugnari possit: iterum atque iterum exprobrat, regem velut ex professo relinquere: quam sit invalidum, rex ipse monstravit. Neque enim, tantum dixit, facile ab aliis posse destrui: sed
- 10 etiam, uno fere verbo, obiter, et aliud agens ipse destruxit: quum dixit: Testamentum istud novum, ita referri posse ad novum testamentum: quemadmodum testamentum vetus, ad legem Mosaicam: quibus verbis, quid aliud significavit princeps: quam id ipsum, quod aperte dicit apostolus, ad Hebraeos
- 15 XI. quum ait de Christo? novi testamenti, mediator est: ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub priori testamento, repromissionem accipiant: qui vocati sunt aeternae hereditatis. Ubi enim testamentum, mors necesse est, intercedat testatoris. Testamentum enim in
- 20 mortuis confirmatum est: alioqui, nondum valet, dum vivit, qui testatus est: unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato a Mose, universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum, cum aqua et lana coccinea, et hysopo, ipsumque librum,
- 25 et omnem populum aspexit: dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos deus. Et paulo post. Contestatur autem nos, et spiritus sanctus. Postquam enim dixit. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos, post dies illos dicit dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum:
- 30 et in mentibus eorum superscribam eas: et peccatorum et iniquitatum eorum iam non recordabor amplius. Vide lector, ut mirum praestigiatorem putet se Lutherus: qui sic se credit omnium oculos perstringere: ut nemo possit cernere: quam absurde totum hoc testamentum Christi, ad haeresis suae fundamentum detorqueat. Nam, quod

apostolus aperte docet, esse totam legem evangelicam: id iste restringit
ad solam cenam dominicam: quasi sacramentum altaris, institutum
in cena dumtaxat, sit Christi testamentum: quod Christus (ut
ait) moriens reliquit, distribuendum suis fidelibus. Sic solent
5 lector (ut scis) non facultates ex testamento: sed testamenta distribui.
At Paulus aperte docet: quod, sicut lex
Mosaica testamentum erat vetus: sic
testamentum novum lex est evangelica: et sicut deus ratum fecit
illud, fuso sanguine vituli, atque hirci: sic istud confirmavit fuso
10 sanguine Christi. Cuius rei, manifeste Christus admonuit discipulos:
quum diceret: Hic est sanguis novi testamenti: qui pro multis
effundetur: tanquam diceret: Hic sanguis, quem bibitis, est idem
sanguis: qui in remissionem peccatorum, paulo post effundetur in
cruce, sanguis (inquam) novi testamenti: quo confirmabitur novum
15 testamentum meum, mea lex evangelica, sicut olim hircino sanguine
et vitulino confirmatum est testamentum vetus, lex Mosaica.
QUAESO, quam ansam apprehendit hic Lutherus: cur testamentum
Christi restringeret ad hoc sacramentum? Nam, quamquam Christi
mors operatur, et perficit redemptionem nostram: cuius hoc sacramentum
20 corpus est et sanguis: eadem tamen mors, ex aequo perficit
sacramentalem vim, ceterorum sacramentorum
omnium, secundum cuiusque
mensuram, et deo cognitum modum.
VIDES ergo lector, quam detorte detraxerit scripturam, hunc in
25 locum Lutherus: ut inde strueret sibi fundamentum: ex quo superstrueret
arcem: unde more gigantum superos e caelo depelleret. Vides,
ut idem fundamentum, rex Angliae dissimulans, illud se tangere, ita
totum surruerit: ut ne lapidem quidem super lapidem reliquerit. Et
tamen Lutherus fundamenti sui eversionem, vicissim dissimulans,
30 nunc miris modis illudit regi: quod
tam validum eius fundamentum non sit
ausus attingere: sed assumptum suum
habuerit pro confesso.
35 QUAESO te Luthere, si quis ita dicat: ego Lutherum stolidum
esse non dico: quamquam (ut videtis) tam stolide sibi contraria, tam
saepe, non subito quidem dicit: sed per otium, magno scribit studio:

ut morionem pudeat similia somniare: Hoc tantum dico, haereticum
 eum esse: et plusquam sacrilege blasphemum. Utrum is, qui hoc
 pacto loquitur, stultitiam tuam relinquit intactam: et te fatetur esse
 sapientem? Mihi profecto non videtur, non hercle magis: quam si
 5 quis in mulierem veneficii ream, quam impudicam esse constet:
 dicat hoc pacto: ego mulierem istam iudices
 meretricem esse non dicam: quamquam
 qui id vellet dicere, facile probare posset:
 vel ex eo, quod iam quartum nullo marito peperit: Hoc tantum
 10 dicam: quod satis est, in praesentem causam, illam esse veneficam. Is
 opinor, non negat: sed negando confirmat, illam esse meretricem.
 Eodem modo, princeps negat se fundamentum tuum moturum:
 quum illud prius uno verbo funditus evertisset. Sed age, gratificemur
 tibi: patiamur vulnus tuum dissimulare te. Ridere te sinamus, et
 15 iocari foris: dum intus gemis: et pudorem tuum ploras in sinu. Fingamus
 regem fundamentum tuum prorsus
 concessisse, videlicet, missam esse testamentum.
 An illo assumpto tibi concesso,
 non licet illi negare: quod ex illo concludis: nempe, quod ideo non
 20 possit esse sacrificium? Siccine disputatur
 VVittinbergae: ut si quis concedat antecedens:
 ideo non possit negare consequentiam?
 Si haec disputandi forma praescribitur: ut impudentis
 sit negare conclusionem: postquam concedis assumptum: vicit nos
 25 plane Lutherus: et facilem sibi invenit viam: qua missam probet,
 bonum opus non esse, non esse sacrificium. Sic enim licebit ei argumentari.
 Lutherus est patrator et patronus malorum operum: ergo
 missa non est opus bonum. Lutherus est
 asinus, et asinus non potest offerri in
 30 sacrificium: ergo missa non est oblatio, nec sacrificium. O quot asinos,
 quot porcos, invocaret asinus et porcus Lutherus: quot stultos fingeret,
 stultorum stultissimus: si quid tale reperisset in libello principis: quale
 nunc in suo ingerit iterum atque iterum: tanquam semel stultum esse
 parum sit. Sed operae pretium est videre, quam belle coniungat cum

hac stultitia sycophantiam, sed tam nudam atque conspicuam, quam auriculae sunt in asino.

514

5 Protestatur, inquit, rex, sese relicturum
intactum, id quod maxime omnium confutandum
ei fuerat, nempe robur meum
principale, et argumentum capitale, ubi ex verbis Christi, probavi,
missam esse testamentum et promissionem: ideo non posse opus aut
sacrificium dici.

10 DISPEREAM lector, ni mihi fere vocem adimat admiratio,
cogitanti, quam aut vere saxum sit iste nebulo, aut omnes homines
pro saxis habeat: Ait fundamentum suum fuisse, missam esse testamentum,
et ideo opus aut sacrificium esse non posse: et ait regem
victum fortitudine huius roboris, ex professo transire hoc fundamentum.
15 Quaeso te Luthere, revome cervisiam istam: quae tibi caput
occupat. Redige (si potes) in memoriam: quod fuerit fundamentum
tuum. Si regi turpe fuit transire: an non
tibi turpius est oblivisci? Fuitne istud pars
fundamenti tui: quod missa bonum opus esse non potest, aut
sacrificium? Si istud erat fundamentum: quaenam erat conclusio, si
20 ista reliquit rex intacta, quomodo tu rursus respondes ad ea, quibus
rex illa dissolvit? Atque ita respondes, ut quum sudaris satis: nihil
aliud facias: quam, ut constet omnibus, nihil te reperire, quod contradicas.
Sed quid mortuo verba facio? Redeo lector ad te. QUUM
25 nullum fundamentum probarit ex scriptura:
sed tantum probare conatus est:
quod missa sit testamentum: quod ipsum
fundamentum ex scriptura confutatum est: ex eo fundamento, sua
collectione conclusit illas praeclaras, nihil cohaerentes conclusiones:
quod missa bonum opus et sacrificium esse non possit. Quas conclusiones,
30 rex probavit ex illo fundamento (etiam si necessarium esset)
nullo tamen pacto consequi: et quum fundamentum illud evertisset:
in transitu, simulans id se relinquere, sic tractavit conclusiones:
tanquam fundamentum concederet: ut Lutherum tanto stultiorem
ostenderet: qui fundamentum iecisset: quod nullam partem

- aedificiū, aut sustineret aut tangeret.
 Lutherus ergo, dolens ita patefactam esse
 fatuitatem suam: conatur, subsidium ferre
 per sycophantiam: sed tam apertam, ut nihil aliud sit, quam conduplicata
 5 stultitia. Dicit partem fundamenti fuisse: quod nemo non
 videt fuisse conclusionem. Dicit id reliquisse
 regem: quod solum ex professo
 egisse regem, docet ipsius etiam Lutheri responsio. Ita belle sibi
 constat, homo numquam sibi contrarius: ut dicat regem ex professo
 10 praeterire tacite: quod missa non potest opus esse, aut sacrificium: Et
 tamen ad illa, quibus rex probat, etiam si maxime testamentum
 esset ac promissio: opus tamen et sacrificium nihilo minus esse,
 Lutherus ipse respondet: nisi forte sibi conscius est, ea, quae respondet,
 esse tam inepta: ut responsum suum pro responso non habeat.
 15 Et sunt haud dubie lector, id quod ilico videbis ineptissima: quod
 quo videas clarius, non imitabor Lutherum: ut illius verba (sicut ille
 solet in rege) narrando depravem. Sed integra, sicut se habent,
 ascribam. Quae quum legeris, videbis esse tam prava: ut nemo
 depravatus narrare potuerit.
- 20 Postquam vero dominus Henricus, Thomista
 noster, hac argentea et aurea ratione
 probarat missam esse opus, pergit in
 fortitudine sua, etiam Lutheri rationes
 diluere, et primo thomisticatur in hunc
 25 modum. Qui lignum cedit, facit opus, ergo qui consecrat, facit opus.
 Quare missa etiam opus erit. Si autem est opus, non est malum, ergo
 bonum. Haec ille gloriosus assertor sacramentorum. Hic iacet quoque
 Lutherus prostratus.
- AUDISTI lector, nihil illius omisimus: nunc audies vicissim verba
 30 regis: quibus et Lutheri fidem deprehendes, aliena tam sincere
 narrantis: ut inde gratiam comparet suis. Et illud simul intelleges:
 quanta rerum urgeatur inopia: qui cogitur ad nugas divertere: et
 potissimam partem eorum, quibus respondendum fuit omittere:

illiusque verba antequam regis retulimus: ut quum eas vanas, ac
 stolidas gloriolas efflare aliquam diu impune permiserimus: quibus se
 victorem ipse buccinat, a sperata victoriae laude, turpius excidat:
 quum regis verba prave de industria retulisse (ut est impudens)
 5 redargui palam se viderit: quo facilius ipse superior e pugna discedere
 videretur. Verba regis ita se habent.
 “POST longas (inquit) ambages, definit
 missam: deinde separat a missa, missae
 caeremonias: excutit cenam dominicam: et verba Christi trutinat:
 10 quibus usus est: quum institueret missae sacramentum. Ibi quum
 testamenti verbum, rem videlicet tam abstrusam reperisset: iam
 (tanquam profligatis hostibus) coepit ingeminare victoriam: et
 verbis adornat inventum (ut iactat) suum: et tanquam mysterium,
 hactenus inauditum, magno supercilio docet, quid sit testamentum.
 15 Notandum esse clamat, ac memoria tenendum,
 testamentum esse morituri promissionem:
 qua nuncupat hereditatem, et
 instituit heredes. Hoc igitur sacramentum (inquit) missae, nihil est
 aliud, quam testamentum Christi: testamentum nihil est aliud, quam
 20 promissio hereditatis aeternae, nobis Christianis: quos suos heredes
 instituit, corpus et sanguinem suum (velut signum ratae promissionis)
 adiciens. Hoc igitur decies repetit, inculcat, infigit, utpote quod
 haberi vult immobile fundamentum: super quod aedificet faenum,
 ligna, stipulam. Nam hoc fundamento iacto, quod missa Christi sit
 25 testamentum: omnem sese iactat impietatem
 eversurum: quam impii (ut sit)
 homines invexerunt, in hoc sacramentum:
 et dilucide probaturum ad communionem
 recipiendam, sola fide veniendum esse, de operibus cuiusmodi sint,
 30 non admodum esse curandum, conscientia quanto magis erronea sit,
 ac peccatorum vel morsu, vel titillatione moveatur, tanto sanctius

accedi. Quanto serenior, purior, et errore purgator, tanto sumi
deterius. Ad haec, missam bonum opus non esse. Missam non esse
sacrificium. Missam sacerdoti tantum, non autem populo
etiam prodesse. Nihil prodesse defunctis, nihil cuiquam viventium.
5 Impium esse errorem, si missa canatur pro peccatis, si pro cuiusquam
necessitate, si pro mortuis. Inanem esse rem et impiam, fraternitates
et annuas defunctorum memorias. Abolendam esse, talem omnem
sacerdotum, monachorum, canonicorum, fratrum, religiosorum
denique (quos vocamus) omnium alimoniam. Haec igitur tot et tam
10 immensa bona, se reperisse gloriatur, in eo solo: quod hoc sacrosanctum
sacramentum comperit, esse Christi testamentum. Iam in
sententiariorum protinus (quos vocat doctores) invehitur. Exclamat in
omnes: qui declamant apud populum: quod quum illi tam multa
scribant: hi tam multa loquantur et praedicent de eucharistiae
15 sacramento: neutri tamen attingant quicquam de testamento: sed
impie celent populum, bonum illud incomparabile
(quod tamen iam olim scisse
profuisset) ex missa, nihil umquam boni
laicos, neque vivos neque defunctos, esse consecuturos. Ob cuius rei
20 ignorantiam, denuntiat universos hodie sacerdotes et monachos, cum
episcopis, et omnibus suis maioribus, idololatras esse, atque in statu
periculosissimo versari.”

VIDES lector, ut Lutheri omnia robora princeps bona cum fide
commemoret: ac ne dogmata quidem omittat: ne quid sibi sui roboris
25 queratur interceptum. Sed istud interim exacte pensiculandum est:
in quo periculo versentur omnes hi: qui Lutheri dogmatibus non
credunt. Profecto in periculum veniunt
(quod superos precor, ut contingat mihi)
ut excludantur ab inferis: ne ibi cum
30 VVicliffio, Husso, Helvidio, Arrio, Montano, et iis omnibus
pestilentiori Luthero, aeternum ardeant: sed in caelo beati sint
perpetuo, cum Christi sanctis, Ambrosio, Augustino, Hieronymo,
Chrysostomo, Cypriano, Basilio, atque id genus aliis, viris beatissimis:
qui ea crediderunt et docuerunt de missa: quae Lutherus
35 exsecratur: ea sunt exsecrati: quae Lutherus docet credenda, non
credit. Sed paulo post ita pergit rex.

“SED OPERAE pretium est videre,
 qua ex arbore tam salutare fructus colligat
 Lutherus. Postquam ergo saepius inculcavit, eucharistiae sacramentum,
 signum esse testamenti, testamentum vero nihil esse aliud,
 5 quam promissionem hereditatis: inde continuo censet consequi: ut
 missa neque bonum opus esse possit, neque
 sacrificium. Quod quisquis ei concesserit:
 iam illi statim admittendus erit totus ille
 pestium catalogus: quo totam ecclesiae faciem confundit. At quisquis
 10 negaverit illi: iam tam magno molimine nihil egerit. Nam argumenta
 (quibus ea docere prae se fert) pudet propemodum recensere:
 ita sunt in re tantae maiestatis, nugacia prorsus et frivola. Sic enim
 colligit (nam ipsius verba recitabo) Audisti missam nihil aliud esse,
 quam promissionem divinam, seu testamentum Christi, Sacramento
 15 corporis et sanguinis eius commendatum. Quod si verum est, intellegis
 eam, non posse opus esse ullo modo, nec alio studio a quoquam
 tractari, quam sola fide. Fides autem non est opus, sed magistra et via
 operum. Mirum est, quanto nixu parturiens,
 quam nihil pepererit, nisi merum
 20 ventum: quem, quum ipse tam validum
 velit videri: ut montes possit
 evertere: mihi profecto videtur tam languidus: ut agitare non possit
 harundinem. Nam si verborum tollas involucra: quibus rem absurdam,
 velut simiam purpura vestit: si tollas exclamations illas, quibus iam
 25 velut re dilucide probata, toties in totam bacchatur ecclesiam: et non
 dum collata manu, tanquam ferox victor insultat: nihil aliud restare
 videbis, quam nudum et miserum sophisma. Quid enim aliud dicit
 tanto verborum ambitu, quam missa est promissio: ergo non potest
 esse opus? Quem non misereat hominis, si tam stupidus sit: ut
 30 ineptiam suam non sentiat: aut quis non indignetur, si sibi conscius,
 tam stupidos tamen omnes aestimet Christianos: ut tam manifestas
 insanias, nequeant deprehendere. Non contendam cum eo de testamento,
 et promissione, et tota illa definitione, et applicatione testamenti
 ad sacramentum. Non ero tam molestus ei: quam alios fortassis
 35 inveniet: si qui bonam ei partem istius fundamenti surruerint: qui et

testamentum novum dicant, promissionem esse legis evangelicae
 quemadmodum vetus fuit Mosaicae: et testamentum istud negent a
 Lutero satis scite tractari: neque enim testatori nuncupandum esse
 nominatim, quid relinquat heredi: quem ex asse instituat: neque
 5 remissionem peccatorum, quam pro hereditate nuncupatam
 Lutherus ait, idem esse quod regnum caelorum, sed viam potius ad
 caelum. Veniamus ergo nunc ad praeclaras istas Lutheri rationes:
 quibus probat, missam neque bonum opus esse, neque sacrificium:
 Et quamquam praestaret, prius tractare de sacrificio: tamen, quoniam
 10 ille primam quaestionem fecit de opere: sequemur
 illum. Quum igitur ita colligit: missa est promissio: ergo non est
 bonum opus: quia nulla promissio est
 opus: dicemus missam, quam sacerdos
 celebrat, non verius esse promissionem,
 15 quam fuit consecratio Christi: et simul quaeremus ab eo, an aliquod
 opus tum fecerit Christus? quod si neget, mirabimur profecto, si
 quum is opus faciat: qui imaginem facit ex ligno: Christus nullum
 opus prorsus fecerit: quum carnem suam fecerit ex pane. Quod si
 ullum opus fecerit: quin id bonum fuerit: nemo, opinor, dubitabit.
 20 Nam si bonum opus fecit mulier: quae caput eius perfudit unguento:
 quis potest ambigere: an bonum opus fecerit Christus: quum corpus
 proprium, et in cibum exhiberet hominibus: et in sacrificium offerret
 deo? Quod si negari non potest, nisi ab eo, qui in re maxime seria,
 valde velit nugari, bonum opus fecisse Christum: nec istud etiam
 25 negari potest, in missa bonum opus facere sacerdotem: quippe qui non
 aliud faciat in missa: quam Christus in cena fecit et cruce. Hoc enim
 declarant verba Christi: Hoc facite in meam commemorationem.
 Quibus verbis, quid aliud volebat, ut in
 missa representarent, ac facerent: quam
 30 quod ipse faciebat in cena et cruce?
 Instituebat enim, et incohabat in cena sacramentum: quod in cruce
 perfecit.”

35 NUNC relege quaeso lector, Lutheri nugamenta. Vide, quanta
 cum fide recenseat argumenta regis: quam pulchris rationibus
 occurrat. Quas iste nobis nugas garrit. Rex ait Christum aliquod opus

fecisse: dum suum corpus faceret ex pane, et patri offerret in cruce:
 nec obstitisse, quominus fuerit opus: quantumcumque fuerit
 testamentum. Atque ita breviter, uno verbo demonstrat: et quam
 ineptum sophisma sit, Lutheri lemma illud insolubile. Hoc sacramentum
 5 est testamentum: ergo non potest esse opus. Deinde rex
 ostendit, ac probat ex evangelio, idem facere sacerdotem in missa:
 quod Christus in cena fecit, et cruce: in qua complevit: quod inceperat
 in cena: praesertim quum missa potius mortis memoria sit,
 quam cenae, secundum illud Pauli: quod rex etiam commemorat.
 10 Haec quotiescumque feceritis: mortem
 domini annuntiabitis. Quamobrem, quum
 Lutherus negare non possit: quin vere opus fuerit: quod a Christo
 factum est: quamquam maxime fuisset testamentum: nec aliud est,
 quod a sacerdote fit: quam quod factum est a Christo: nonne cogitur
 15 homo prudentissimus fateri, stultissimam esse sophismatis sui
 sapientiam: qua velut irrefragabile, sic argutatur? Missa est testamentum,
 et promissio: ergo non potest esse opus. Sed hic manifeste se
 victum sentiens, mirabili prorsus ingenio, reperit exitum: ne quod
 omnes videre videt, ipse fateri cogeretur. Quia rex dicit eum, qui
 20 consecrat, aliquid facere: ibi deprehendit homo lynceus regem dicere,
 missam esse bonum opus, ratione operantis, non operis operati:
 Quasi, qui diceret aliquid quenquam facere: is non diceret aliquid ab
 eodem fieri: aut quasi re non essent idem, id quod aliquis facit, et
 quod ab eo faciente fit: etiam si aliter consideretur quatenus tale,
 25 aliter quatenus factum abs tali. Ut cautum esse oportet, cui cum
 homine tam acuto sit negotium. Nam, si quis dicat has scalas esse
 sursum versus: ilico Lutherus iurabit,
 eum negasse easdem scalas, viam esse
 deorsum versus: quia sursum et deorsum
 30 sunt opposita. Sic disputant acuti dialectici. Nos homines simplices,
 et idiotae, putamus eandem esse viam, et Athenis Thebas, et Thebis
 Athenas: et eandem missam putamus esse tam opus operatum, quam
 opus operantis. ceterum bonitatem eius et fructum, qui ex illo opere

pervenit ad populum: pervenire censemur ratione operis operati, non operis operantis: hoc est, quia ipsum tale est: non quia talis operatus est.

5 SED hic aliud etiam acumen repperit reverendus pater: quod si
missa esset opus, aliquo modo sacerdotis consecrantis, iam quum
omnis missa sit opus bonum: malus sacerdos consecrare non possit:
videlicet, quia malus non potest opus bonum facere. Et hoc
argumentum illi videtur tam acutum: ut
etiam eo mire gloriatur: atque ita se
10 iacet: Istud argumentum male vexabit
assertorem sacramentorum. At ego potius suspicor, immo certo scio,
talem argumentatorem male vexari a daemonio: qui eum ita dementat:
ut non sentiat, etiam quantumvis malum hominem, posse facere
opus, aut natura bonum, aut moribus, aut alii utile et meritorium,
15 etiam si damnosum sibi. Nisi forte bonum opus non est eleemosyna:
aut fieri non possit a malo. Aut nisi quis cum Lutheri credat,
baptismum bonum opus non esse: aut malum sacerdotem non
conferre baptismum alteri. Sit illud acumen
Lutheri. Nos homines rusticuli credimus,
20 ministri malitiam dei benignitatem non claudere: Sed sicut
furtivum semen cum opere seminantis furis cooperatur deus in
frugem: sic in sacramentis, qualiscumque
sacerdos sit, cum eius opere cooperatur
deus, opus bonum, et gratia definita
25 perfectum. Quod insita bonitate, salutare sit illis, pro quibus fit:
etiam si noceat illis, a quibus fit. Nam is, qui fecit: bonum opus male
fecit: et temere tractando sacramentum, prodest alteri, noceat sibi.

QUUM regis librum legissem, et Lutheri responsum simul: et
quam potui, diligentissime considerassem: vehementer admiratus
30 sum: quid sibi Lutherus vellet in illo, tam absurdo sophismate:
tandem coepi eundem locum, ex eius Babylone perpendere: ex quo
fonte confusionis hic rivulus, inferni fluminis, effusus est. Et ecce,
quemadmodum istic nugatur in missa: sic ibi nugacissime nugatur,

in opere: scilicet ut argutia duplici rem intricaret: et duplici stultitia
sese involveret. Sic enim illic ascribit.

530

5 Nullus audeat tantum insanire, ut dicat
bonum opus facere eum, qui pauper
et indigens venit, accepturus de manu
divitiis beneficium. At missa, ut dixi, beneficium est promissionis
divinae, per manum sacerdotum omnibus hominibus exhibitum.

EN rationem lector, missa non potest esse bonum opus: nempe
quod in missa beneficium accipimus a deo, non ei conferimus.

10 QUAESO te lector, an tu hunc putas vel reminisci verborum
suorum, vel sua interim verba audire, dum loquitur? Nam si nihil
esse potest bonum opus hominis: quo quis beneficium accipit a deo,
non praestat: quid illi necesse fuit, incassum tot verba fundere: ut
15 probaret, in quolibet opere bono esse peccatum? Quanto fuit ei
facilius dicere: nullum est opus bonum? Nam id aperte nunc
dicit: quum nullum esse dicat opus bonum: in quo quis accipit a deo
beneficium. Nam nec martyrium quidem, hoc pacto, bonum opus
fuerit. Siquidem nec martyr quicquam in deum confert: sed accipit
ab illo. Quod enim beneficium deo praestat martyr moriendo? An
20 non ille quoque pauper et indigens venit accepturus de manu divitiis
dei beneficium? dum cum illo nummum exiguum aereum, grandi
permutat aureo, immo suum illi aereum reddit: ut reportet aureum.
Nam quam ab illo vitam commodato recepit miseram et momentaneam,
eam illi reddit: ut beatam recipiat, eandemque numquam
25 finiendam. Ergo per te Luthere, bonum
opus non facit martyr: dum vitam impendit
pro fide. At deus, quod rex obiecit
tibi, Magdalenam pronuntiat bonum opus facere: cuius opus, opinor,
pro beneficio non habuit: sed mulieri magnum beneficium contulit
30 quam dignatus est ad illud officii genus admittere. Nos miseri, quum
omnia fecerimus: adhuc servi inutiles sumus: quod enim debuimus

facere fecimus: nihil deo damus: sed in omni opere bono, a dei
 beneficentia recipimus. Quod, quum omnes fateantur, solus Lutherus
 asserit, nullum esse: quod qui facit, beneficium accipit a deo non
 praestat. Et istud asserit is qui dicit iustos in omni opere bono peccare.
 5 Et sic homo sapiens, et numquam sibi contrarius, asserit pariter istas
 duas conclusiones. Omne bonum opus hominis habet peccatum: et
 nullum est bonum opus hominis: quod possit habere peccatum.

HIC te quaeso lector, ut relegas illa Lutheri verba magnifica:
 quibus regem ait ea cogitare de missa: quae videlicet ipse,
 10 neque per febrem, neque per frenesim cogitare umquam potuisset.
 Quantam sibi gloriam his comparavit ampullis: quando nunc omnes
 aperte sentiant principem, et de missa et de bono opere locutum
 prudentissime: quum interim de utroque per suas febres, et freneses,
 talia nobis excogitavit Lutherus: ut numquam cogitare vel ipsa febris
 15 tam febrilia, vel ipsa frenesis tam phrenetica potuisset.

Refellit illas ineptissimas argutias: quibus Lutherus
 conatur probare, missam non esse
 sacrificium. Cap. XVI.

HOC igitur egregio triumpho, triumphat malorum operum patronus,
 20 adversus opera bona: nunc videamus, quam strenue se gerat furiosus
 fraterculus, et sacrilegus sacrificulus, adversus sacrosanctum sacrificium.
 Quod, quo tibi fiat lector dilucidius: principis verba, quibus
 obliterat nebulo, praeponemus. Ea igitur hunc in modum se habent.
 “SED Lutherus satis sentit ipse, facile
 25 destrui, quicquid astruxerat: si missa
 possit esse sacrificium, aut oblatio: quae offeratur deo. Hanc igitur
 obicem se pollicetur amoturum: quod, quo fidelius facere videatur et

efficacius: obicit sibi ipse prius quaedam:
 quae sibi sentit obstare. Iam et alterum
 (inquit) scandalum amovendum est: quod
 multo grandius est, et speciosissimum: id est, quod missa creditur
 5 passim esse sacrificium, quod offertur deo. In quam opinionem, et
 verba canonis sonare videntur: ubi dicitur: Haec dona, haec
 munera, haec sancta sacrificia. Et infra: Hanc oblationem. Item
 clarissime postulatur: ut acceptum sit sacrificium, sicut sacrificium
 Abel, etc. Inde Christus hostia altaris dicitur. Accedunt his dicta
 10 sanctorum patrum, tot exempla, tantusque usus per orbem constanter
 observatus.

“AUDISTI lector, quas obices ipse sibi
 sentit obiectas. Audi nunc vicissim, quam
 Herculeis viribus aggreditur amovere: His omnibus, inquit, oportet
 15 constantissime opponere verbum et exemplum Christi. At quae sunt
 igitur illa verba Christi: quae tot olim sanctis patribus, ac toti Christi
 ecclesiae tot ignorata saeculis, velut novus
 Esdras, nobis Lutherus invenit? Hoc
 declarat ipse, quum dicit. Nisi enim,
 20 missam obtinuerimus esse promissionem, et
 seu testamentum, ut verba clare sonant: totum evangelium,
 universum solacium amittimus. Verba nunc audivimus: restat, ut
 videamus exemplum. Exemplum ergo
 subiungit. Christus (inquit) in cena
 25 novissima, quum institueret hoc sacramentum,
 et condidit testamentum: non obtulit ipsum deo patri: aut
 ut opus bonum pro aliis perfecit: sed in mensa sedens, singulis idem
 testamentum proposuit: et signum exhibuit. Ista sunt ergo
 Christi: istud est exemplum: e quibus nunc demum, Lutherus unus
 30 perspicue videt, missam non esse sacrificium, nec oblationem. Mirum
 est igitur, ex tot sanctis patribus, ex tot oculis, quot in ecclesia tam
 multis saeculis, idem legerunt evangelium, nullum fuisse umquam tam
 perspicacem, ut rem tam apertam deprehenderet: immo omnes
 etiamnum tam caecos esse, ut ne adhuc
 35 quidem queant, id quod cernere se
 Lutherus iactat quamquam ipso monstrante

perspicere. An non Lutherus hallucinatur potius: et aliquid se
 videre putat: quod non videt: et digito conatur ostendere: quod
 nusquam est? Nam obsecro, qualis est ista probatio: quum docere
 nititur, missam non esse sacrificium, ex eo, quod sit promissio: quasi
 5 promissio et sacrificium ita sibi mutuo pugnarent, quemadmodum
 frigus et calor? Quae Lutheri ratio adeo prorsus friget: ut nec
 responso digna videatur. Nam legis Mosaicae tam multa sacrificia,
 quamquam essent figurae omnia futurarum
 rerum: tamen promissiones erant et ipsa.
 10 Promittebant enim ea, propter quae
 fiebant: non modo futura quondam illa, quorum erant figurae, sed
 etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc
 praesentis: pro quo more solemniter quotannis offerebantur. Quae
 res, quum tam aperta sit: ut nemo prorsus eam possit ignorare:
 15 ridicula plane dissimulatio est ista Lutheri: quum nunc argumentetur,
 fieri id non posse: quod non ipse tantum, sed populus quoque
 novit tam saepe factum.”

AUDISTI lector verba regis: Audi nunc vicissim verba nebulonis:
 ut iudicare possis: quam scite scurreretur fraterculus.

20 Deinde, pro sacrificio missae defendendo,
 sic Thomisticatur. Esto, inquit,
 Missa sit promissio, non hinc sequitur, non esse simul sacrificium,
 quando in veteri lege erant sacrificia, quae simul erant promissiones.
 Respondeo. Huius Thomisticae assertionis, debuit rex vel unum
 25 exemplum producere. Nunc vero pro more suo, satis esse putat, si
 tantum scribat in veteri lege sacrificia fuisse promissiones, tum mox,
 Oportet sic esse. Sed tam stolido assertori (ut video) proponendus
 esset aliquis vocabularius, quo disceret primum, quid significet,
 tam sacrificium quam promissio. Siquidem promissio est verbum,
 30 sacrificium est res, ut etiam pueri infantes intellegant, impossibile esse,
 ut promissio sacrificium, aut verbum res sit. Me miserum, qui cum
 talibus stultitiae monstris, tempus perdere
 cogor, nec dignus sum, ut ingenio
 aut eruditione praestantes mecum certent.
 35 Error itaque manifestarius est, dicere in veteri lege fuisse
 sacrificia promissiones. Nisi rex assertor, lubricitate thomistica,
 figurate voluerit loqui, quod sacrificia promittebant, id est, significabant

futura in Christo. Verum, hoc non est asserere sacramenta, sed ludere et nugari verbis. Siquidem, hoc modo, promissio est signum, seu res, non verbum. At nos in missa potissimum, vocamus promissionem, ipsa scilicet verba Christi, sine quibus, panis et vinum essent, neque signum, neque sacramentum, neque missa. Nam quod per sacrificia, in fide oblata, promissiones impetrabantur, aliud est. Non enim hic, vel de fructu, vel significatione sacrificiorum disputamus, sed de ipsa substantia, ut sciamus, quid sit, et quid non sit sacrificium.

10 NUNC expende lector, quam belle rationes principis solverit nebulo. Nam quum rex inter alias istius ineptias, hoc quoque miserabile sophisma, quo sic colligit: Missa est promissio: ergo non potest esse sacrificium: ex eo confutarit, quod etiam veteris legis sacrificia sic erant promissiones: sicut argutatur Lutherus

15 missam esse promissionem: recurrit nunc Lutherus: et negat sacrificia veteris legis, fuisse promissiones, nisi sophisticæ. Missam vero nihil aliud esse omnino, nisi veram et meram promissionem. Quid facias lector isti stipiti: qui sic disputat: tanquam auditores omnes, plane

20 stipites essent. Solet ille vir, gravis ac severus, scholasticorum argutias ridere: quum cogatur ipse saepissime ad ineptissima sophismata confugere. Nam, quis nescit in sacrificiis Mosaicæ legis, manifestas fuisse promissiones dei? Cuiusmodi est illud Levitici, capite sexto. Pro peccato autem suo, offeret arietem immaculatum, de grege: et dabit eum sacerdoti, iuxta aestimationem, mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram domino: et dimittetur illi, pro

25 singulis, quæ faciendo peccavit. Vides hic lector tam manifestam esse promissionem: ut nusquam possit esse manifestior. At Lutherus fortasse dicet, in talibus remissionis indulgentiæ per sacrificia promissiones esse, non esse tamen promissiones ipsa sacrificia, sed

30 missam non habere promissionem adiunctam: sed ipsius missæ substantiam, nihil aliud esse, quam meram promissionem: propterea quod missa sit testamentum: quod nihil est aliud (ut Lutherus ait) quam promissio hereditatis. Age igitur, accedamus propius ut

videas lector: quam misera dedecoris sui conscientia, talia deblateret
 nebulo. Consideremus illud sacrificium: quod isti ipsi sacrificio, velut
 figuram quandam praeiviam Paulus copulavit
 apostolus: Lecto, inquit, omni
 5 mandato legis a Mose, universo populo, accipiens sanguinem vitulorum,
 et hircorum, cum aqua, et lana coccinea, et hysopo, ipsum
 quoque librum et omnem populum aspersit, dicens: Hic est sanguis
 testamenti, quod mandavit ad nos deus. Quid dicitis nunc
 domine doctor, ubi est vocabularium vestrum: quod scurramini
 10 proponendum esse principi? Inspicite
 vocabularium, sacrificii veteris. Inspicite
 vocabularium, sacrificii novi. Numquid in
 utroque vocabulario, legitis idem vocabulum? Numquid sicut
 sanguis Christi vocatur in altero sanguis testamenti: sic vituli
 15 sanguis, sanguis testamenti vocatur in altero? An non igitur
 (si quid habetis cerebri) facile videtis consequi: ut aut testamentum
 non sit promissio (et tunc perierit vobis totum fundamentum,
 quod male collocastis, super testamentum: qui contendatis idem
 esse prorsus adaequate, missam et testamentum) aut, si testamentum
 20 sit promissio: tunc verum esse, quod vos negatis: nempe illud sacrificium
 fuisse promissionem. Et sic domine doctor, ego docui vos tam
 plane, quam pueros docere solent pedagogi: quod sacrificia veteris
 legis, fuerunt promissiones, non solum eodem modo, quo vos dicitis
 missam esse promissionem, in lege nova, sed eodem etiam verbo:
 25 quantumvis acute disputetis, sacrificium esse rem, et promissionem
 esse verbum: et sic videtis nunc, quam pulchre vobis procedat vester
 vocabularius. Nec tamen haec eo dico: quod aut ibi contendam in
 exodo, aut hic tibi assentiam in evangelio, testamentum esse
 meram promissionem: quippe qui plane videam, id verum esse, quod
 30 rex obiter tibi tribus verbis ostendit, merum est commentum, quod
 tu affers de testamento: quod revera et illic legem veterem, et hic
 significat novam, iuxta illud propheticum, quod apostolus commemorat.
 Ecce dies veniet, dicit dominus: et consummabo super domum
 Israel, et super domum Iuda, testamentum novum, non secundum
 35 testamentum, quod feci patribus eorum, in die, qua apprehendi
 manum eorum: ut educerem illos de terra Aegypti: quoniam ipsi

non permanserunt in testamento meo: et ego neglexi eos dicit dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel, post dies illos dicit dominus, dando leges meas, in mentem eorum, et in
 5 corda eorum superscribam eas, et ero eis in deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quoniam omnes scient me a minore usque ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum
 10 iam non memorabor. Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.

QUID hic dicit apostolus esse testamentum vetus? quid hic appellat novum? an non legem veterem, et legem novam? idque tam aperte multis modis enuntians, ut nullum habeas tergiversandi
 15 locum, aut vanissimum commentum tuum tuendi: quod nulla, neque ratione, neque scriptura fretus, mero arbitrio tuo statuis stolide, et velut pro imperio iubes orbem credere. Quamobrem (ut dixi) non haec eo protuli: quod in Exodo contendam, testamenti verbum significare promissionem: sed et ex aliis sacrificiis ostenditur promissionem,
 20 nec obstare, nec repugnare sacrificio: quemadmodum ipse blaterasti, et ex illo probavi: quod satis est adversus te: si testamentum foret mera promissio, sicut tu contendis: tunc aliquod saltem sacrificium fuisse promissionem in lege Mosaica, quod tu homo absurdissimus, et absurdum esse iactas et impossibile.

25 Miratur etiam dominus Henricus, quales nam ego contionatores audierim, quod scripserim. nihil esse in contionibus de promissionibus his umquam dictum, ipse vero ad taedium usque audierit de testamento, de promissionibus, de testibus. etc. Respondeo. Et ego miror, regis esse
 30 tam rude caput, et tantam amentiam, qui tam insignes contiones audierit, et adeo nihil didicerit, neque intellexerit verbum dei, nostrum opus aut sacrificium esse non posse, quin contrarium sine fine blaterat.

MIRATUR (opinor) dominus Henricus,
 35 Lutheri caput tam stolide gloriosum esse: ut ex faece trivialium et rancidarum contionum, dogma ipsum

tam insanum hauserit: quod velut novum et inauditum prius, toti
 propinaret orbi: quum hoc dumtaxat habeat novi, quod idem stultius
 tractatur ab illo, quam quisquam ante tractavit. Nec pudet eum, iam
 5 toties victum atque revictum turpiter, summo cum probro suo,
 stolide nugari rursus illo despuendo sophismate.

Si enim ulla scintilla rationis humanae
 in eo vigeret, utique negare non posset
 signum dei, opus dei esse erga nos. Sic
 sacrificium, et promissiones dei esse verbum dei, non opus nostrum.

10 IMMO si in Luthero vigeret ulla scintilla rationis humanae, numquam
 secum posset in tam paucis versibus, tam insane pugnare.
 Numquid hic dicit manifeste nobis, tam sacrificium quam promissiones
 esse verbum dei: atque usque adeo confirmat istud: ut eum
 15 censeat, ne scintillam quidem humanae rationis habere: quisquis id
 negare fuerit ausus? Nullam ergo scintillam rationis humanae prorsus
 habet Lutherus. Nam id ipsum in eadem pagina, prorsus negavit.
 Ideo enim negavit sacrificium posse promissionem esse: quia omnis
 promissio verbum sit, et omne sacrificium res: atque ob id verbum
 20 esse non possit: quum nulla res verbum sit. Verum ne fingere possit,
 me per calumniam sua verba depravare pro meo commodo, sua illi
 verba licet tam nuper dicta, quoniam illum oblitum esse video, non
 gravabor commemorare denuo.

Tam stolido assertori (ut video) proponendus
 esset aliquis vocabularius,
 25 quo disceret primum, quid significat tam sacrificium, quam
 promissio. Siquidem, promissio est verbum, sacrificium est res, ut
 etiam pueri infantes intellegant impossibile esse, ut promissio sacrificium
 aut verbum res sit. Me miserum, qui cum talibus stultitiae
 30 monstris, tempus perdere cogor, nec dignus sum, ut ingenio aut
 eruditione praestantes mecum certent.

EN hominem lector dignum, qui cum Minerva disputet: quem
 miserandum sit, ita cogi tempus cum stultis perdere: quum sit ipse
 tam sapiens: ut in uno versu stolidos clamet esse: qui sacrificium
 35 putent verbum esse, aut esse verbum posse: quum sit res: et post in
 proximo fere versu contra clamet, stolidos esse, nec ullam scintillam

humanae rationis habere: qui negarent sacrificium esse verbum. An non isti sacramentorum impugnatori, foret opus non vocabulario, sed cauterio: quo tam stolidae fronti, ad perpetuam rei memoriam, stultitiae nota inureretur.

546

5 Deinde rex iste mendacii, qui hoc loco
scribit sese usque ad taedium audisse de
testamentis et promissionibus eiusmodi, postea de Sacramento ordinis
garrit, in tota cena Christi nullam esse promissionem, non modo sibi
10 ipsi turpissime contra dicens, sed impudenti mendacio in cenam
domini insaniens. Sic praecipitat Papistas, furor et amentia, ut prorsus
nihil videant, quid dicant, aut contra quid statuant.

MALE habet Lutherum: quod ei tam praeclari inventi gloriam
fratres interciperent: non potest adhuc
concoquere, quod rex eadem prius audivit
15 ab aliis, eiusdem farinae fraterculis: id,
inquam, Lutherus ferre non potest. Nam, qui volet ingenio cedere,
rarus erit: sed clamat regem esse mendacem: certe si me audiret
princeps, potius quam Lutherum habeat inimicum, totam tam stulti
inventi laudem solidam reddet Luthero. Sed addit tam iratus,
20 ut sese loquentem non audiat, regem qui se mentitur tantum audisse
de testamentis et promissionibus, postea garrere in tota cena Christi,
nullam esse promissionem, atque ita et sibi contradicere, et in cenam
domini insanire. Primum lector, expende mirabilem reverendi patris
prudentiam: qui ex eo quod rex ait, se plus millies audisse fraterculos
25 aliquot indoctos, ea praedicasse stolidae: quae nunc Lutherus iactat,
sese primum sapienter invenisse, colligit regem sibi contradicere, si
dicat utrosque nugari, et illos stultos et hunc stultiorem esse: hanc
videlicet vocat reverendus pater potator
repugnantiam. Deinde (salva reverendi
30 patris reverentia) reverendus pater impudenter
mentitur: quum dicit regem dicere, nullam esse promissionem
in cena dominica. Nam id non dicit: quippe qui fateatur

esse promissionem: sed non eius generis promissionem, quae iuvet Lutheri causam. Neque enim ullam illic promissionem esse factam cuiquam, propter sacramenti receptionem: quod Christus instituit in cena: sed per sanguinis effusionem, quem Christus effudit in cruce.

5 Quod, quo videas lector apertius: audi rursus verba principis.

“SED tangemus tamen Lutherum aliquanto propius. Eucharistiam concedit esse sacramentum: quod nisi fateretur, insaniret. At ubi repperit in scriptura, promissam in illo sacramento gratiam? Nam ille nihil

10 recipit, nisi scripturas, et easdem claras. Legatur locus de cena dominica: non reperiet apud ullum evangelistarum, in susceptione sacramenti promissam gratiam. Legitur a Christo dictum.

Hic est sanguis meus novi testamenti: qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Quibus verbis significavit, semet in cruce

15 per passionem redempturum genus humanum. Sed quum dixit ante: Hoc facite in meam commemorationem: nullam hoc facienti, id est sacerdoti consecranti, aut eucharistiam recipienti, gratiam ibi promittit, nullam peccatorum remissionem. At nec apostolus in epistola ad Corinthios, quum interminetur male manducantibus

20 iudicium, ullam mentionem facit de gratia bene manducantium. Quod si quid ex capite sexto Ioannis, gratiam promittat suscipienti sacramentum carnis et sanguinis domini, ne id quidem quicquam iuvare Lutherum potest: quippe qui totum illud caput neget, ad eucharistiam quicquam pertinere. Videtis

25 ergo, ut istam promissionem gratiae, quam pro totius sacramenti fundamento, magnifice nobis in toto promisit opere, non potest in eo tueri sacramento, quod fere solum relinquit, nisi quod necesse habet praeter scripturae verba, recurrat ad ecclesiae fidem.”

30 NUNC vides lector, huius reverendi patris impudentem calumniam, et non minorem stultitiam. Nam id imputat regi, quod nusquam dicit: ad id vero, quod dicit: Lutherus nihil contradicit: quum tamen sit eiusmodi, ut totum Lutheri fundamentum surruat: illud inquam fundamentum, quod habet pro firmissimo, nempe nihil

35 credendum esse necessario: nisi probetur evidentibus scripturis: Princeps locum explicuit: ac fecit planum, quod dixit, nempe

- Lutherum non posse, ex illo loco probare evidenti scriptura,
 illud sacramentum habere promissionem gratiae: quum evangelium
 ibi non dicat: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui bibetur in
 remissionem peccatorum: sed qui pro multis effundetur in remissionem
 5 peccatorum. At quid respondet ad haec tam aperta Lutherus?
 Certe nihil aliud, nisi, Tu mentiris. Nam
 hoc illi frequens est, quum ipse mentitur.
 Quamobrem, non alio opus est responso, quam ut idem ei totidem
 verbis respondeat Echo.
- 10 Audet etiam asserere, manifestum esse,
 fieri a sacerdotibus, non modo id, quod
 Christus in cena, sed quod et in cruce fecit. Respondeo. Quando hoc
 dominus Henricus tantum dicit, et non probat, Dico ego contra,
 manifestum esse, sacerdotes in missa id omittere, quod Christus in
 15 cena fecit, et id facere, quod Iudaei fecerunt in cruce Christo. Nec
 dico hoc solum, sed probo quoque. Nam
 qui verbum dei pervertit et exstinguit, is
 vere crucifigit filium dei, id quod faciunt
 omnes, qui ex promissione opus faciunt, quum hoc vere sit veritatem
 20 dei mutare in mendacium.

- At regem istud dicere, et non probare: sed interim illa dissimulat
 omnia, quibus id rex probavit. Tacet illud apostoli: quod testamentum
 mortem testatoris involvit. Tacet et illud eiusdem: Quotiescumque
 manducaveritis corpus domini, et sanguinem eius biberitis:
 25 mortem domini annuntiabitis: quae in cruce peracta est, non in
 cena. Mors ergo pertinet ad illud sacramentum: per quam se
 Christus obtulit. Item illud tacet, quod rex docuit, a spiritu sancto
 ideo ecclesiam doctam infundere aquam in vinum: quia aqua cum
 sanguine fluxit e latere Christi, morientis
 30 in cruce. Haec omnia dissimulans, censet
 se egregie oculos omnium festiva illa
 perstrinxisse blasphemia: qua sacerdotes omnes ait, iterum
 crucifigere Christum: quicumque missam dicunt esse bonum opus, aut
 sacrificium. At quum satis constet, id nunc facere totam ecclesiam
 35 Christi: quum constet idem fecisse totam ecclesiam tot aetatibus:

quum illas ipsas missas quas celebrasse feruntur, et beatus Clemens,
 et apostolus Iacobus, oblationem appellent et sacrificium: nec ullum
 umquam canonem quisquam legit, tam vetustum: in quo venerandum
 illud sacramentum non sit appellatum sacrificium. Quis est
 5 usquam tam tepide Christianus: qui ferre possit in tot millia sanctorum,
 qui usi sunt illo canone: per quem sacramentum corporis et
 sanguinis dominici offertur in sacrificium,
 istum tam scurrili petulantia scurrantem
 scurram: ut eos dicat cum Iudaeis rursus Christum crucifigere:
 10 quorum plerique pro Christo, sanguinem suum non dubitarunt
 effundere: pro quo Lutherus, nisi talis esset nebulo: qui gravaretur
 effundere unum scyphum cervisiae, numquam posset in animum
 inducere: ut tam stolidi scurrilitate baccharetur in sanctos: et in
 sanctorum blasphemis blasphemaret deum.

15 Post haec urget me canone illo missae,
 in quo missa sacrificium nominatur,
 cuius auctoritate ideo me vult teneri, quod eius verbis usus sim.
 Nam ista verba, Quotiescumque feceritis. etc. non in evangelio
 reperiri dicit, sed ista, Hoc facite, In Paulo vero esse alia. Hic vide
 20 infelicem Satanam, ut reptat, ut captat, ut quaeritat effugia, sed
 frustra, non effugiet. Canonem ego reieci, et reicio, quod prorsus
 aperte contra evangelion, vocat sacrificia, quae sunt signa dei,
 promissionibus adiecta, nobis oblata a nobis recipienda, non offerenda.
 Nam quod rex dicit in evangelio non esse ista verba, Quotiescumque
 25 feceritis, quis puer non videt, grammaticam assertori tanto deesse?
 quasi vero necesse fuerit evangelistas, per omnes syllabas
 concordare, et formam illam sacramenti statuere, quam nobis papistae
 sic immutabilem et necessariam statuerunt, ut peccati mortalis reum
 faciant, et inferno tradant, qui dictiunculam illam enim, omiserit,
 30 scilicet Rhadamanti et Aeaci illi, liberrimarum conscientiarum
 carnifices, sic delirant. Igitur testibus
 grammaticis, et communi omnium sensu,
 dico, idem esse, quod evangelistae de
 cena dicunt, quantumvis paucis verbis variant, idemque esse. Hoc
 35 facite, quod quotiescumque feceritis, Cavissequo credo spiritum

sanctum singulari consilio, ut evangelistae eandem rem paulo aliter
 scriberent, et peccarent peccatum illud irremissibile in formam
 sacramenti papisticam, quo nos a futura superstitione et tyrannide
 impiorum hominum tutos redderet. Neque enim minus vere consecraret,
 5 qui forma Lucae, Marci, Matthaei, Pauli uteretur, quam qui
 canonis istius impili, et falsi utitur.

VERE urget te canon missae: quem tu uno loco probasti: et usus
 es pro te: sed hoc nihil est contra te: qui nihil censeas esse stultius:
 quam ut quisquam exigat abs te: ut verbis
 10 tuis debeas stare: cui perpetuus mos est:
 quicquid dixeris, quum libet, rursus indictum dicere. Sed miror,
 quid hic loci fuerit tibi garriendi, de evangelistarum concordia: quasi
 rex eos negasset diversis verbis idem dicere, aut quasi quisquam
 evangelistarum habeat ea verba: quae tu ad confirmanda tua
 15 sumpsisti, de tibi toties improbato canone. An ita nugando sperasti
 fucum te facturum lectoribus: ne sentire possent, quam belle respondeas?
 Nam te festive putas in regem ludere: cui grammaticam deesse,
 quemlibet ais puerum videre: deinde tu tantus grammaticus citatis in
 testimonium grammaticis omnibus, et communi omnium sensu: dicis
 20 idem esse, Hoc facite, quod hoc facite, quotiescumque feceritis. Si
 tantum disputasses illo loco, sic sensisse Christum, et aliqua locutum
 alias, tali genere locutionis: ad quae propositum ei non erat,
 quenquam obligare: potuisset res utcunque tolerari. Nunc vero,
 quum dicis ex grammatica, et communi hominum sensu, idem esse,
 25 hoc facite, quod hoc facite, quotiescumque feceritis, ego neminem
 esse puerum puto tam rudem grammaticae: qui non rideat tuam
 grammaticam: et tibi censeat neque communis hominum sensus,
 neque peculiaris, quicquam esse, sed magis pecuinum, quam sit in
 ulla pecude: per quem doceamur ex grammatica, et communi sensu
 30 sic perpetuo scripturas intellegere, Hoc
 facite, quotiescumque feceritis. Eleemosynam
 date, quotiescumque dederitis.
 Ieiunate, quotiescumque ieiunaveritis: et ad eundem nimirum
 modum deducet: ne furtum facias, quotiescumque non feceris: deum
 35 diligite, quotiescumque dilexeritis: et non moechaberis, quotiescumque

non moechatus fueris: et cetera simili ratione et haec est regula
 reverendi patris intellegendi scripturas, ex et grammatica, et sensu
 communi per quam possit effugere, ne quis probare possit evidentibus
 scripturis, aut ullam virtutem praeceptam esse, aut vitium ullum prohibitum:
 5 et tunc facilius poterit sustinere, quod bona opera nihil
 prosunt, nec mala nocent: sed sola fides sufficit ad salutem non ex
 promissione Christi, sed ex promissione Lutheri.

Refellit illud absurdissimum Lutheri sophisma: quo
 sic argutatur, Sacerdos in missa recipit
 10 eucharistiam: ergo non potest
 offerre. Cap. XVII.

UBI vero ego scripsissem, sacrificium et
 missam pugnare, quum sacrificium offeratur,
 missa vero recipiatur, hic audet audax dominus Henricus
 15 Lutherum ad Bibliam provocare, dicens, Ubi est in veteri lege uspiam,
 ullum sacrificium, quod non simul offeratur, et recipiatur? Plane hic
 Lutheri iactitat summum argumentum corruere, securusque triumphat
 gloriosus assertor. Respondeo. Non est hoc meum summum
 20 argumentum, sed illud, quod supra
 dominus Henricus pro Thomistica benignitate
 mihi donavit, scilicet missam esse
 testamentum et promissionem, hoc inquam, capitale meum argumentum
 est. Tamen ut triumphatori aliquid suggeram, si dominus
 Henricus, solum Bibliam semel aperuisset, et inspexisset, immo si
 25 meminisset psalmi quinquagesimi, quem puer olim legit (si Christianus
 est) non iactasset triumphum tam Thomisticum. Siquidem illic
 legisset holocaustum, quo nullum celebrius et maius sacrificium est in
 lege. Hoc certe totum soli deo offerebatur, nihil ex eo recipiebatur.

HIC saltem sentiens Lutherus, infirmam esse istam aciem, quam
 30 tectissime potest, dat signum receptui: et ait istud non fuisse fortissimum
 fundamentum suum, sed illud potius, quod missa sit testamentum:
 quod ait regem illi pro Thomistica civitate donasse: sed

quod omnes vident prius confutatum esse, quam donatum: post ita
 donatum, ut quo magis id Luthero donaverit: eo stultiorem Lutherum
 probaverit: qui stolidè sibi fundamentum sumpserit: quod ei donari
 sine ullo incommodo potuerit: donatum nihil ei prorsus profuerit. Et
 5 tamen adhuc tam stupidus est: ut id non sentiat: sed ita nitatur illius
 argumenti validissimo robore: ut iam
 istud, quod idem non possit offerri, quod
 recipitur, habeat propemodum pro derelicto:
 nec tamen video, cur alterum sit altero firmitus. Nam haec duo,
 10 missa est promissio: ergo non potest esse opus: et sacramentum
 recipitur: ergo non offertur: sunt perquam similia sophismata, velut
 eiusdem mali corvi mala ova. Verum fugiens velitatur tamen, ne se
 fugere fateatur. Nam quum sic fuisset argutus in Babylonica,
 Sacramentum altaris recipitur a sacerdote: ergo non offertur deo:
 15 nam idem et recipi et offerri non potest: princeps admiratus sophisticationem,
 quaerit, an non omnia sacrificia in lege Mosaica, et
 offerebantur, et tamen recipiebantur ac manducabantur. Hic mirifice
 videtur sibi respondere Lutherus, quum profert unum sacrificium,
 quod totum incendebatur: quasi satis esset ipsi, aliquod unum tale
 20 reperiri: ac non potius satis esset regi adversus Lutheri sophisma, vel
 aliquod unum fuisse sacrificium: quod et offerebatur et manducabatur.
 Verum Lutherus, egregie videlicet tetigit regem: quia rex de
 omnibus dixit: quum iste doceat excipiendum unum. Tanquam si rex
 ita quaesisset: quis tam impius est: ut
 25 neget sacrosanctum sacramentum, a sacerdotibus
 oblatum, prodesse populo? Quis
 tam absurdus haereticus: ut putet solam fidem sufficere, et opera
 bona non exigi? Quis tam stolidus est: ut censeat populum Christianum
 nullis obligari legibus? et mille quaestiones huiusmodi:
 30 Prosiliat ilico Lutherus, ac suo more, sic derideat principem. Quam
 obliviosus est iste rex: qui tam impium et stolidum asserit esse
 neminem, ut dicat talia? Ergo ut huic assertori suggeram: si dominus
 Henricus, solum semel aperuisset, et inspexisset libellos meos, non tam
 fortiter asseruisset, neminem esse tam impium, neminem esse tam

haereticum, neminem esse tam stolidum, siquidem illic,
tam impium ac stolidum haereticum facile vidisset me.

5 NESCIO quid hic pro se reperiat rex: ego certe nihil reperio, sed
fateri cogor hac sane parte plane victum esse. Nec enim mihi hoc
desumpsi: ut si quid parum caute scriptum sit a rege, defenderem: aut
per calumniam vellicem, si quid forte veri dicat Lutherus. Immo cupio
potius: ut uterque quicquid errarit, emendet.
Igitur, quemadmodum Luthero suaserim:
10 ut tam multas, tam stultas, impie suscitatas haereses, revocet,
atque recantet, ita plane regi consuluerim: ut imposterum calamo
temperet, ac scribat circumspectius: et quoties dicit, nullum sacrificium
fuisse oblatum olim, quin idem manducaretur: excipiat holocaustum:
Si neget quenquam quicquam creare posse de nihilo,
semper excipiat deum. Si neget ullam virginem esse quae peperit,
15 excipiat tamen Mariam. Si neget quenquam esse tam impium aut
stolidum: ut hoc aut illud asserat immanis absurditatis haereticum
meminerit in talibus, excipere semper Lutherum.

Quin si rex meus paululum haberet
20 humani sensus, verterem triumphi quaestionem
in eum, et dicerem. Ubi est in lege ullum sacrificium,
quod recipiebatur, et non penitus totum offerebatur? An mihi sacrificium
hic faciet, armos, pectuscula, et alia, quae in usum sacerdotum
cedebantur? Aut offerre, rex illusor aequivocus denuo vocabit,
25 quod per populum et sacerdotes ex agris afferebatur, et applicabatur
coram domino? Scilicet idem est offerre et afferre apud
dominum Henricum. Verum quid hoc
ad me, quid nugigerulus fingat? Mihi
satis est in lege, quicquid offerebatur
30 deo, totum incendebatur. Quod autem non incendebatur, sed partim
sacerdoti, partim populo tribuebatur, non offerebatur, sed de
oblatis separabatur et edebatur. Verum quid ista sacra cum profanis?
Igitur in calice meretricis Babylonicae nullum est sacrificium,
quod solum offertur, illa enim sunt Biblia nostri domini Henrici,
Biblia nostra referta sunt talibus sacrificiis.

35 HIC sibi videtur acutus: et mirum se reperisse putat effugium:

dum distinguit inter afferre et offerre: atque id solum disputat esse sacrificium: quod incenditur domino: cetera vero, quibus vel sacerdos vescitur, vel hi, pro quibus offertur, negat esse sacrificium: hic regnat, hic ridet, hic subsannat papistas: et velut profanos, arcet ab his tam sacris distinctionibus: quibus distinguit argute inter afferre et offerre. Sed interea miror istum reverendum fratrem: qui miratur esse quenquam: qui illum provocet ad biblia, non tenere memoria caput secundum Levitici: ubi ita legimus.

5
 Anima quum obtulerit oblationem sacrificii
 10 domino, simila erit eius oblatio. Fundetque super eum oleum, et ponet thus: ac deferet ad filios Aaron sacerdotis. Quorum unus tollet pugillum plenum similae et olei ac totum thus, et ponet memoriale super altare, in odorem suavissimum domino. Quod autem reliquum
 15 fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini. Quum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma oleo lita: si oblatio tua fuerit de sartagine similae conspersae oleo, et absque fermento:
 20 divides eam minutatim, et fundes super eam oleum. Si autem de craticula fuerit sacrificium: aequae simila oleo conspergetur: quam offerens domino, trades in manibus sacerdotis. Qui quum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, et adolebit super altare, in odorem
 25 suavitatis domino. Quicquid autem reliquum est, erit Aaron et filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini. Omnis oblatio, quae offertur domino, absque fermento fiet: nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare vero non imponentur in odorem suavitatis. Quicquid obtuleris sacrificii, sale condies: nec auferes sal foederis dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal.

AN NON hic reverende pater, manifeste dicit scriptura, id quod

cedit in partem sacerdotum, primum fuisse partem oblationis
 sacrificii? deinde idem vocat reliquum de sacrificio: quod, quid aliud
 est, quam eam partem sacrificii, quae superest? quod etiam appellat
 sanctum sanctorum de oblationibus domini. An ideo vocat sanctum
 5 sanctorum de oblationibus domini: quia (secundum praeclaram
 rationem paternitatis vestrae) numquam fuit oblata domino? An
 paternitas vestra sic intellegit sanctum sanctorum de oblationibus
 domini, id est sic separatum ab oblationibus domini: ut numquam
 fuerit pars illius oblationis, quae tota fuit oblatio domini? Paternitas
 10 vestra, saepe iactat grammaticam suam:
 sed si haec sit grammatica vestra: tunc si
 vultis dicere, quod non estis asinus: vos habetis necessario concedere,
 quod estis de asinis: id est per grammaticam vestram separatus ab
 asinis: sed per ceterorum omnium, id est unus ex asinis: et hic
 15 sensus est communior et verior. Id ipsum etiam ostendit, quod ita
 legitur in eiusdem capituli fine. Sin autem obtuleris munus
 primitiarum frugum tuarum domino, de spicis adhuc virentibus,
 torrebis eas igni: et confringes in morem farris, et sic offeres primitias
 tuas domino, fundens super eas oleum et thus imponens: quia oblatio
 20 domini est, de qua adolebit sacerdos, in memoriam muneris: partem
 farris fracti et olei ac totum thus. In his verbis, videtis pater, quam
 manifeste scriptura dicit, totum esse oblationem domini: quamquam
 inde partem dumtaxat adolebit sacerdos. Quid illud? Reliquam
 autem partem similiae, comedet Aaron
 25 cum filiis suis, absque fermento. Ideo non
 fermentabitur: quia pars eius in domini
 offertur incensum. At quare non posset fermentari, postquam illa pars
 separata est, et incensa: nisi quia id quoque, quod reliquum est, et
 non adoletur in incensum, tamen offertur domino. Nam et ante fuit
 30 praeceptum: quod omnis oblatio, quae offertur domino, absque
 fermento fiet. Manifestum est ergo, hanc quoque partem, quae non
 incenditur, sed manducatur a sacerdotibus, oblationem esse, quae
 offertur domino. Eamque ob causam, illam quoque partem manducare
 iubentur, absque fermento: quam alioqui possent fermentare: si
 35 sacrificium non esset, sed quod tu dicis separatum. Vis adhuc Luthere

locum apertissimum? Ista est inquit, lex hostiae pro peccato. In loco
 ubi offertur, holocaustum immolabitur coram domino, sanctum
 sanctorum est: sacerdos, qui offert eam,
 comedet eam: et rursus, sicut pro peccato
 5 offertur hostia: ita pro delicto, utriusque
 hostiae lex erit una. Ad sacerdotem, qui
 eam obtulerit, pertinebit. Et iterum. Omne sacrificium similiae, quod
 coquitur in clibano: et quicquid in craticula, vel in sartagine
 praeparatur: eius erit sacerdotis: a quo offertur. Hic vides, etiam si
 10 pars dumtaxat incenditur: tamen ita scriptura testatur: quod totum
 offertur: et quod a sacerdote manducandum est ab eo manducari
 debet: a quo offertur. Et huius rei testimoniis, tam plena est scriptura
 sacra: ut paene pudeat ista proponere: tanquam res egeret
 probatione: et tamen admiror, si deessent cetera. Quid dicit vestra
 15 fraternitas ad illud sacrificium: de quo scribitur Exodi, capite. XII.
 in quo agnus immaculatus masculus immolabatur totus: et totus
 manducabatur: et dominus doctor Lutherus, docet nos nullum
 sacrificium manducari solitum apud iudaeos: quia non est idem
 offerre et afferre. Et haec est illa sacrosancta sapientia: quam non
 20 possumus capere, nos qui sumus hebetes et profani papistae: quam
 suos docent perfectos acuti isti et sacrosancti potistae.

Redarguit ridiculam arrogantiam Lutheri, qui
 ridiculum putet, obici adversus se
 auctoritatem omnium sanctorum
 25 patrum. Caput. XVIII.

ULTIMO dicta patrum inducit pro sacrificio
 missario statuendo, et ridet meam
 stultitiam, qui solus velim sapere prae omnibus, quod sit stultissimum.
 etc. Hic dico confirmari hoc nomine meam sententiam, nam hoc est,

quod dixi. Thomisticos asinos nihil habere, quod producant, nisi multitudinem hominum, et antiquum usum. Deinde ad proferentem scripturas dicere. Tu es stultissimus omnium. Tune
 5 solus sapis? Tunc oportet sic esse. Mihi autem stultissimo omnium hoc satis est, quod sapientissimus Henricus nullam scripturam contra me potest producere, nec productas contra se diluere. Deinde cogitur concedere suos patres saepius errasse, suum antiquum usum non facere articulum fidei, in quos fidere non licet, nisi ecclesiae illi
 10 multitudinis, cuius ipse defensor est cum indulgentiis.

EN iterum, quam magnifice nunc de scripturis a se productis, tanquam aliquid produxisset ad propositum, aut quasi rex illam unam, quam detorto collo, secum traxit invitam, uno verbo non sustulisset sacrilego ac plagiario, et germano sensui restituisset: quasi
 15 rex illius absurda sophismata non diluisset evidentibus scripturis: ita nunc impudens audet dicere scripturas contra se productas non esse: quas ipse pro se produxit non esse solutas. Sed illud videlicet absurdum est: quod quum versetur in quaestione: quis nam sit scripturae cuiuspiam propositae sensus, audiat aliquis dicta sanctorum patrum omnium in idem consentientium praeferre, dicto unius fraterculi, et sibi dissentientis haeretici. Nam illud est, quo
 20 video sic uri (nec sane miror) Lutherum: quod rex ait, mirum esse ex tot sanctis patribus, ex tot oculis, quot in ecclesia tam multis saeculis, idem legerunt evangelium: nullum fuisse umquam tam perspicacem: ut rem tam apertam, quam hanc videri vult Lutherus, potuerit
 25 deprehendere. Neminem ergo, qui sapiat, crediturum esse Luthero: nisi primum doceat, aut aliud evangelium legisse se, quam sancti illi patres legerunt, aut illud idem vel legisse diligentius, vel intellexisse melius: aut sibi denique maiorem esse curam fidei, quam ulli umquam
 30 hactenus mortalium fuerit. Haec verba regis absurda videlicet sunt Luthero. Ad quae non miror: si cupiat obsurdescere. Nam certe, quantumvis ille sibi perfricuerit frontem: fieri tamen haud

potest: quin ista mordax veritas, homini mendaci male perfricet
 auriculas etiam quantumvis asininas. Nam quid hic habes Luthere,
 quod dicas? Producitur ab alterutro vestrum scriptura: quam
 uterque agnoscit pro sacra: sed de sensu non convenit inter vos: quid
 5 hic fiet? quis iudicabit, uter vestrum
 veriore afferat illius scripturae sensum.
 Uter nunc petit aequius? Tu petis tibi
 credi, rex vetustis patribus. Quid affers causae, cur hos recuses
 iudices? Si lis difficilis est iudicatu, talibus iudicibus opus est: sin
 10 facilis, non est aliis facilior, quam fuit illis, Quid illos ab hoc iudicio
 reicis: qui maxime debent recipi? Nam ex his, qui hodie vivunt, alii
 boni sunt, alii mali. Mali tibi propter vitia favent. Boni propter
 eadem tibi sunt infensi. Sic utrosque ab hoc iudicio diversus affectus
 submovet. Antiqui patres odisse te non poterant: qui tot aetatibus
 15 ante defuncti sunt, quam quisquam suspicari posset, quod te merdam
 talem cacodaemon aliquis, aliquando foret excacaturus in terram. An
 non, hoc indicium est conscientiae tuae tuo ipsius iudicio damnatissime:
 quod recuses tales iudices? At idem prius obiecisti, sicut
 appellas, papistis: quod illi postulent sibi solis credi: quum tu credi
 20 postules apertissimis dei scripturis. Primum te quaeso vir prudentissime,
 quibus sibi solis postulant credi papistae? videlicet solis Italis,
 Hispanis, Germanis, Anglis, et denique
 solis omnibus, non modo qui vivunt hodie,
 sed et quicumque boni, a Christi morte
 25 vixerunt? Tam absurdi sunt: ut postulent credi solis omnibus. At tu
 credi postulas apertissimis dei scripturis: sed quomodo,
 precor, apertum vocas: quod in tot saeculis, nemo tam oculatorum
 virorum potuit cernere? Deinde quum iam controversum sit, in
 utram partem apertae sint illae scripturae, in tuam ne, an in diversam:
 30 quum pro tua parte neminem afferas tuae sententiae, vel
 patronum vel testem: quum ecclesia contra te proferat publicum
 christianorum omnium consensum: atque antiquorum patrum dictis
 probet, idem etiam per tot saecula omnes sensisse fideles? quis absurdum

censet, nisi tu (qui omnium es absurdissimus) si malint omnes
 sibi solis omnibus fidere, quam uni dumtaxat
 infideli tibi? Atque haec quum tam
 5 aperta sint: ut ea vel caecus aperte cernat: nec suum casum Lutherus
 (quo turpissime deiectus est) aut sentire possit, aut tegere: tamen
 (sicut ebrui solent) vigilans somniat deliria: et magnifice sibi decernit
 triumphum.

Hic, inquit, sedeo. Hic sto. Hic maneo.
 Hic glorior. Hic triumpho. Hic insulto
 10 papistis, Thomistis, Henricistis, sophistis,
 et omnibus portis inferi. Neque curo, si
 contra me stent mille Augustini, et mille Cypriani.

NUNC tibi Luthere videris, te gessisse strenue: quasi vero magna
 res sit, ad istum modum furiosum furere: et (quod deploratis haereticis
 15 accidit miserrimum, postquam in profundum desperationis
 deciderint) iam cuncta prorsus humana et divina contemnere.
 Utinam miselle super te non urgeret os suum puteus. Tum te videres
 miser, et deplorares infelicem fortunam tuam: ac sermone verso
 clamares. Heu miser huc cecidi, huc detrudor, hic iaceo, hic derideor,
 20 hic crucior, hic trucidor in profundo Barathri: hic super me clausurunt
 portas suas omnes inferi: hinc in illa tremenda die, me
 producent daemones ad iudicium: heu miserum me, quam miserandum
 spectaculum. Ibi tunc insultabunt mihi, quibus ego nunc
 insulto, papistae, Thomistae, Henricistae, Augustini, Cypriani, et
 25 omnes superi. Tunc me contemptum a Christo, quem ego prius in
 ecclesia sua sanctisque contempseram, rursus reducent cacodaemones:
 et portas rursus ocludent inferi. Ibi iacens pauper, cum damnato
 divite, cruciatus flamma multis frustra gemitibus implorabo millies,
 ut unus Augustinus, aut unus Cyprianus, quorum prius demens
 30 millies, mille contempsi, vel uno digitulo in aquam tincto, linguam
 mihi maledicam, et blasphemiae poenas ardore dantem, refrigeret:
 atque haec ut vera Luthere futura sunt, nisi resipueris: ita deum

Turpissimum est tanto regi tantum librum
scribere, et hoc caput meum, nempe
quod missa sit testamentum, nolle tangere. Nec est repertus, qui
5 umquam ausus sit tangere. Quotquot huc appropiant, fugiunt per
septem vias retrorsum, qui magno impetu et clamore triumphali, per
unam viam irruerunt. Mirum est, quam vellent hic nocere, quam
grave sit hoc spectrum in oculis eorum.
Sed nullus prudentius sese hic gessit, rege
10 Henrico, qui Lutherum vastaturus, protestatur sese hoc robur non
tacturum. Sed nec habeo nec ago gratias tantae benevolentiae, immo
male valeat ira, et furor eius, si nocere potest, et non facit.

ECCE iam decimo lector, istam ridiculam gloriam, quod neque
rex, neque quisquam ausus sit, illud insanum Lutheri caput tangere:
15 sed tam terribile et furiale spectrum sic horruerint omnes: ut quicumque
per unam viam ingressi sunt: per septem fugerint retrorsum. O
terribilem furiam. Imaginatur (opinor) se nunc apud inferos
esse Cerberum: et suis se catenis iactantem, umbras illic rictu et
latratu territare. Sed rex, quem Lutherus ait prudenter esse protestatum,
20 se caput illud insanum non
tacturum: ita tamen illud uno ictu contudit:
ut prorsus in frustra disciderit. Tum
reliquum corpus ita concussit: ut nulla paralysis ullum corpus magis
posset solvere.

Furorem vero eius, quo invehitur in me,
quod docuerim, fidem sine operibus optimam
praeparationem ad sacramentum,
et christianos non oportere legibus astringi ad percipiendum, contemno.
Sunt enim verba hominis, qui putet homines apud deum
30 legibus fieri bonos, minus sciens, quid sit fides, et opera, et quid leges
operentur malorum in conscientiis, quam insensatus iste stipes. Non
enim papistarum est haec nosse, sed (ut Petrus et Iudas dicunt)
ignorata tantum blasphemare. Conscientiis enim non legibus, sed
sola gratia consulitur, legibus, praesertim humanis, miserrime con-
35 ficiuntur.

HIC in media furia Lutherus, lucido saltem gaudet intervallo, dum
locum hunc salebrosam transilit per contemptum. Nam facilius est ei
rationes principis contemnere, quam sua deliramenta defendere.
Siquidem christianos omnes, omnibus legibus solutos esse, nec ullis
5 quinquam legibus obligari posse, et quoniam conscientis gratia
consultitur: ideo leges abrogandas esse, ne quis gratiae negligens,
saltem cohibeatur a scelere: et velut ovis errabunda pastorali
baculo retrudatur in viam. Ista certe tam
admiranda paradoxa, numquam intellexit
10 princeps: sed nec apostolus ecclesiae
papisticae Paulus, qui legem esse bonam dicit et iustitiae vinculum.
Sed nec illud umquam rex (opinor) quivit intellegere: quod
optimum sit ad sacramentum accedere, bonis operibus quam
maxime fieri potest vacuum. Nam sicut ecclesia confessionem praemittit:
15 ut recepturus quisque veniat liber a vitiis: Ita Lutherus
confessione contempta, reservatis vitiis, cavet, ne quis veniat segnior
impeditus virtutibus: et solam fidem praedicat sine bonis operibus
sufficere. Sed haec sacrosancta mysteria, non est papistarum nosse:
immo nec hominum, nec angelorum, nec ipsius etiam Christi, nisi forte
20 nunc tandem didicit a Luthero. Nam olim certe nescivit: quum per
os apostoli Iacobi dixit, Fides sine operibus
mortua est: et suo ipsius ore pronuntiavit,
Qui bene fecerunt, ibunt in vitam aeternam:
qui vero male, in ignem aeternum. Quamobrem candide lector,
25 qui iam tandem docet, tam stupenda dogmata: non est ille certe
stupidus et insensatus stipes: sed homo sensus eximii planeque dignus,
cuius tam sensatum caput sentiat insensatos stipites.

5 Sed in fine huius loci, operae pretium est
videre, quam anxie laboret, ut traditiones
hominum necessarias statuatur adversus meam sententiam,
qua statui extra scripturas nihil esse statuendum, aut si statuitur,
liberum et non necessarium habendum, quum simus domini etiam
10 sabbati per Christum liberatorem. Arguit itaque rex. Primo sic. Si
nihil servandum est, nisi quod scripturis proditum est, quum scriptum
non sit, sacramentum esse a Christo sumptum, sequetur, nec sacerdotes
posse sacramentum sumere. Hac Thomistica hypotesi
fretus, sic reducit syllogismum contra me. Sacerdotes sumunt sacramentum
15 necessario, et hoc non habet evangelion, ergo et alia extra
evangelion sunt observanda necessario.
Hoc Thomistice concluditur per regulam
consequentiarum illis familiarem, quae
vocatur petitio principii. Nam quod necessarium sit, sub peccato
20 mortali sumi a sacerdotibus sacramentum. Rex primum probare
debuit. Ego enim liberum esse dico sumi et non sumi a sacerdotibus.
Necessarium autem est per traditiones hominum et usum multorum.
Quare Thomisticus rex valde bene probat traditiones per traditiones,
negatum per negatum, talibus enim non
25 aliis probationibus niti debet assertio
sacramentorum, et tota Henricalis Ecclesia.

PROFECTO lector, Lutherus esset hoc loco non inamoenus
nebulo: si regis ratio fuisset redargutioni tam commoda: quam
Lutherus eam fingit in suum commodum. Nam quae iam respondet,
30 non sunt irridicula, sed omnino nihil ad rem. Nam (ut Horatius ait)
nunc non erat his locus: id quod tu facile videbis lector: quum verba
regis audieris: ad hunc enim modum se habent.
“NUNC veniamus ad exemplum
Christi: quo nos arbitratur Lutherus

vehementer opprimi: propterea quod Christus in cena sacramento
 non usus est pro sacrificio: nec obtulit patri. Ex quo probare conatur:
 quod missa, quae respondere debet exemplo Christi, quo fuit instituta,
 non potest esse sacrificium, nec oblatio. Si Lutherus tam rigide
 5 nos revocet ad exemplum cenae dominicae: ut nihil sacerdotes permittat
 facere: quod ibi Christus fecisse non legitur: sacramentum,
 quod consecrant, numquam recipient.
 Suum enim corpus Christus in evangelio
 non legitur recepisse. Nam quod
 10 doctores aliquot, eum recepisse tradunt: et quod idem canit ecclesia:
 nihil potest pro Luthero facere: quum illi neque doctores omnes,
 neque totius ecclesiae fides, ullam faciat fidem: neque credendum
 censeat quicquam (nam ita scribit in Sacramento ordinis) nisi
 firmatum scripturis, et iisdem etiam claris, cuiusmodi certe scripturas,
 15 non opinor, inveniet: quod suum corpus in cena receperit Christus.
 Ex quo sequetur (ut dixi) nec sacerdotes debere, quod consecrant,
 ipsi recipere: si tam rigide nos obstringat Lutherus, ad exemplum
 cenae dominicae. Quod si ideo concedat recipiendum sacerdotibus:
 quia receperunt apostoli: et eos contendat id iussos facere: quod tunc
 20 apostoli fecerunt, non quod Christus: hac ratione numquam consecrabunt
 sacerdotes. Consecrabat enim Christus non apostoli.”

VIDES hic lector, quod Lutherus argumentabatur ab exemplo
 Christi: sacerdotem offerre non posse corpus Christi: propterea quod
 Christus, cuius exemplo missa debet respondere, corpus suum in
 25 cena non obtulit. Rex (ut audisti) respondit: quod si Lutherus nihil
 permittet, sacerdotem in missa facere: quod Christus, ex evangelio,
 fecisse non probatur in cena: non licebit sacerdoti, recipere corpus
 Christi, quod ipse consecravit: quia in cena non legitur Christus
 recepisse, qui consecravit. Quod si Lutherus
 30 diceret ideo sacerdotes recipere: quia
 iussi sint id facere: quod apostoli tum
 fecerunt, non id quod Christus: hac ratione non consecrarent sacerdotes.
 Nam Christus consecrabat, non apostoli. Ubi est igitur, iste
 syllogismus: quem Lutherus ait regem contra se colligere.

Nihil est prorsus apud regem tale: nec erat apud regem tali syllogismo
 locus: quum non hoc ageretur: quod Lutherus agi finxit: an
 sacerdos necessario reciperet: sed quod ei recipere fas non esset, a
 semet ipso consecratum corpus Christi, si Lutheri valeret ratio: quae
 5 ideo prohibebat, ne offerret sacerdos: quia non obtulit Christus: quae
 Lutheri ratio etiam prohibet, ne recipiat sacerdos: quia non recepit
 Christus. Ubi nunc ergo repperit illud argumentum Lutherus: quod
 regem scribit facere? An non manifestum est, ipsum ex se finxisse:
 nimirum ut haberet aliquid: in quod lepide posset ludere? I nunc, et
 10 nega Lutherum esse lepidum, et facetum scurram. Iam et id, quod
 sequitur, est altera pars eiusdem festivae dicacitatis.

Secundo, inquit sic, Christus sacramentum
 consecravit, non apostoli, ergo non
 licebit apostolis aut sacerdotibus consecrare, quia non licet aliud
 15 statuere aut facere, quam scriptura habet. Quod si, miser ille Lutherus,
 hic velit effugere et dicere. Christus mandavit apostolis consecrare,
 ubi dicit, Hoc facite, praeoccupat impropitius meus dominus
 Henricus, dicens, Hoc esse dictum de recipiendo, non de consecrando,
 20 Christe servator, quam inaudita caecitas, et amentia est in istis
 hominibus.

CHRISTE servator, quantus nugator
 et calumniator est pater potator. Nam
 neque sic potest effugere per id quod Christus iussit apostolos consecrare.
 Nam hoc iubendo, iussit eos tantum facere: quod ipse fecerat.
 25 At hoc erat consecrare, tantum quod aliis darent. Nam Lutherus, qui
 nihil recipit, nisi scripturas evidentes: probare non potest: quod
 Christus suum corpus receperit: ergo adhuc nihil probat
 Lutherus: nisi quod ex sua ratione tantum consecrabit sacerdos: non
 recipiet, quod consecrabit. At apostoli, dices, prius iussi manducabant.
 30 Verum dices: sed non quod ipsi consecrabant: ergo nullo modo
 potes exire Labyrinthum hunc: quin, si restringas sacerdotes ad
 exemplum cenae dominicae: sacerdos non recipiet sacramentum:
 quod ipse consecrat. Nam hoc nemo fecit in cena: sed sicut nemo
 sua manu baptizatur, nemo sua manu
 35 absolvitur: ita nemo sacerdos recipiet

sacramentum: quod ipse consecravit. Et sic adhuc procedit argumentum regis, penetrans nebulam: quam nebulo conatur offundere.

5 IAM quod ait regem praeoccupare hoc verbum, Hoc facite, dictum esse de recipiendo, non de consecrando, vere praeoccupat istud pater potator, mentiendo. Neque enim dixit istud usquam rex: quod quum ita sit: flaccet plane reverendi patris illa faceta scurrilitas: qua sic interrogat ineptus regem. Domine Henrice,
 10 qua grammatica didicit dominatio vestra?
 quis vocabularius vobis dixit: Hoc facite,
 id esse, quod Accipite. Et deinde respondet ipse pro rege. Respondebit, inquit, oportet sic esse: quia nomina sunt ad placitum.

PROFECTO domine Luthere, quando nihil serio disseritis: sed tantum tam stulte luditis: et cum aliorum calumnia inventum vestrum proprium deriditis: nomen vestrum ex Luthero fiet
 15 Luderus: quia oportet sic esse: idque non per Aristotelem, per quem nomina imponuntur ad placitum: sed secundum Cratilum Platonis, de recta nominum ratione: aut (quem video magis familiarem vobis) secundum
 20 Albertum, de modis significandi: qui scripsit etiam vobis illum tractatum, de secretis mulierum. Nam sicut apud illum, lapis est quasi laedens pedem: sic vos Luderus eritis, quasi ludens erus. Sed in hoc demiror stultitiae vestrae mirabilem dotem: quod numquam fere prodit, nisi duplex. Alii fuisset satis, stolidum sic risum
 25 captasse, ex eo dicto regis, rex quod numquam dixerat. At vobis non fuit satis, nisi id dictum rideretis, quod etiam si quis diceret, ridiculus esset, non qui diceret, sed qui rideret. Nam quaeso vos domine, qua grammatica didicit dominatio vestra? quis vocabularius vobis dixit, eum non recte loqui? qui, quaerenti quid fecerit, respondeat, manducavi,
 30 aut bibi. Immo ut plane videas istum risum te captasse stolide, vide apostolum aperte referentem verbum istud, Hoc facite, ad receptionem. Sic enim recitat. Accipite et manducate, hoc est corpus

meum: quod pro vobis tradetur: hoc facite
 in meam commemorationem. Similiter
 calicem, postquam cenavit, dicens. Hic
 calix novum testamentum est, in meo sanguine. Hoc facite, quotiescumque
 5 biberitis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim.
 etc.

QUID apertius, quam haec verba, Hoc facite, referri per apostolum
 ad receptionem? de quo tamen rex, quantum ego video, ne
 verbum quidem dixit: sed dominus Luderus illudit apostolum.
 10 Irascitur ei credo, quia timet, ne praeclarae divisionis suae, quae
 sequitur: praeoccupare videatur apostolus, et tollere partem alteram.
 Ita enim pergit pater Luderus ludere.

Sed iam dimissis istis porcis, dicamus,
 Christus sumendi usum instituit, quando
 15 dixit, Accipite et manducate, ut verba
 ipsa apertissima testantur, non quidem Henricis istis et
 truncis, sed quibusvis pueris et fatuis. At consecrandi officium instituit,
 dum dicit, Hoc facite. Facere enim, est hoc totum imitari, quod
 ipse tunc fecit.

HIC reverendus pater, dimissis porcis papistis, vertit se ad asinos
 Lutheristas, videlicet electos discipulos suos, dicens, Sed nunc
 dimissis porcis dicamus: quasi dicat, non sunt margaritae meae
 proiciendae ante porcos: sed vos, quos elegi, quos futo lavi, quos
 purgavi stercore, quos haeresibus inflavi, quos sanctificavi schismate:
 25 vobis inquam, datum est nosse mysteria mea. Et iam incipit eis
 exponere scripturam, et vitans morem Thomisticum et scholasticum,
 sequitur simplicitatem evangelicam, et Christi verba partitur in duo,
 docens Christum duo docere, usum sumendi, et officium consecrandi.
 Primum ibi, Accipite et manducate. Secundum ibi, Hoc facite. etc.
 30 Circa quae (secundum doctrinam reverendi patris) notandum, quod
 Christus instituit omnibus, usum istius sacramenti, in memoriam sui:
 ut quilibet secum statueret: utrum vellet uti, an negligere: et ideo
 Christus dixit, Hoc facite in commemorationem meam: id est, eligite
 vel facere vel non facere: in cuius confirmationem, Christus, quum

dixisset, Hoc facite, protinus adiecit in memoriam mei, quasi diceret,
 permitto vobis liberum, utrum velitis esse
 memores, an immemores mei: sicut et
 liberum permitto mihi, utrum velim esse
 5 memor, an immemor vestri. Et hanc doctrinam ubique docuit
 reverendus pater, in Babylonica, in Assertionibus, in isto libello
 contra regem, iterum atque iterum inculcans, et regi obiciens, etiam
 extra propositum, nempe nihil tale dicenti.

10 ERGO postquam ita dilucide docuit suos discipulos: ilico spatatur
 in campo suo. Nam peregrinatur animus illi, quam diu ratione res
 agitur: at quum perventum est ad convicia: tum demum redit
 domum.

Quid dicam, inquit, istis sacrilegis portentis,
 qui talibus argumentis
 15 quam ex impotentissima invidia sic scripserunt, ut nihil ineptius
 et insulsius fingi possit. Si enim hoc argumentum stolidi regis valet, in
 nulla re licebit Christum imitari. Finge enim Christum non instituisse,
 consecrare sacramentum, quod impossibile est, tamen exemplum
 consecrandi ostendit, et scribi voluit, nisi rex noster id contendat, nos
 20 neque orare, neque benefacere, neque pati oportere, quia nihil de
 nostris orationibus, operibus, et passionibus, scriptum est, Vincit me
 taedio plane, regis stolidissimi immensa stoliditas.

STRENUE profecto convitiatus es, sed in caput tuum omnia. Nam
 id, quod insectaris: ipse dixisti, non rex. Quaeso te, ubi dixit rex, nos
 25 tam rigide obligari, ad exemplum Christi in cena? Immo tota ratio
 eius militat adversus stultitiam tuam: qua tu volebas omnes tam
 rigide obstringere ad exemplum Christi: ut quia Christus illic non
 obtulit corpus suum patri: ideo nec sacerdos nunc possit offerre. Rex
 contra probavit, et ostendit ex hoc stulto commento tuo, quanta
 30 sequerentur absurda. Nam eo modo sequitur, ut sacerdos aut consecrare
 non debeat: aut non debeat manducare, quod ipse consecravit .
 Praeterea docuit, vel te fatente, licere aquam vino miscere, quod non
 quadrat ad exemplum cenae dominicae. Et tu nunc scommata iactas

in eum, tanquam nimis nos stringentem ad exemplum cenae
dominicae: quum id solus facias ipse. Et
interim omnes tibi portenta sumus
et porci.

590

5 Probat Luthero, certum esse non posse, quomodo
 sit consecrandum corpus Christi, nisi
 per fidem ecclesiae.
 Cap. XX.

10 SED QUONIAM tibi Luthere nos papistae porci sumus: quid si
 quispiam ex porcis his ingrediatur asinum gregem vestrum: et tibi,
 tuo gregi mysteria tua rudenti, obgrunniat hoc pacto. Salvete grex
 asinorum, tuque adeo salve Luthere, magister et dux asinini gregis,
 asine maxime. Audio te iamdudum multa rudissime rudentem de
 missa. SED hic, te quaeso, magister asine, quoniam solus sapis in
15 missa: quoniam ea vidisti: quae (si vera iactas) vidit ante te nemo:
 qui repperisti missam non esse sacrificium: et, qui sacrificium vocat,
 damnasti canonem: qui, cum canone falso, ut vocas, et erroneo
 falsitatis et erroris damnasti christianos sacerdotes omnes: quicumque
 fere a Christo passo missam celebrarunt: qui nihil credis dei spiritu
20 sancto: qui Christi regit ecclesiam: qui ecclesiam facis omnino
 nullam: si illa non sit, cuius canon, missam appellat oblationem et
 sacrificium. Qui omnia vis esse libera: quae probari non possunt
 evidente scriptura: quam ipsam, quum libet, vel dubiam fingis esse,
 vel ad evidentem torques absurditatem: nec de evidentia eius, velis
25 cuiusquam stare iudicio. ne totius orbis quidem,
 sed solius tuo: ut scripturam evidentem
 esse, nihil aliud sit, quam evidentem
 abs te dici: quaeso te tante missator, quid tu nobis probare
 potes de missa: si quis interim praetereat auctoritatem ecclesiae: et
30 tuis te petat artibus? Dic mihi, quomodo scire potes: aut quid sit

missa, aut quomodo celebranda, aut quibus omnino verbis peragatur consecratio? Doces missam esse verba Christi, cum signo visibili: et addis. Verba illa Christi sunt ista. Cenantibus vero eis. etc. Primum quam scite istud, quod verba Christi vocas, quae sunt evangelistae: cuius generis si quid dixisset rex: qui tot stultorum genera ibi finxisti stolidi, ubi nulla fuit stultitia nisi tua: quot et quales stultos lepide finxisses hic: ubi tam vera daretur occasio? Sed omissa ista stultitia tua, quaero, qua scriptura probas illa verba evangelii, esse de substantia missae? Sed hic memini, respondebis non esse. Nihil enim referre, cuius evangelistae verbis, peragatur. Hac de re tecum non contendam: sed interim tamen memineris: ne (quod in rege facis) posthac fingas esse concessam: nam hoc ego integrum mihi servari volo, qui probare non dubitem, potius ex canone, quam omnibus evangelistarum libris esse consecrandum. Sed interim istud quaero, qua scriptura probas esse de substantia missae: ut ullum legatur evangelium? Nam si non est: falsa esset tua finitio: qua missam esse definis promissionem, et evangelii verba cum sensibili signo adiuncto. Sin contendis esse de substantia missae: ut aliquod in missa legatur evangelium: quum nihil valere dicas, praeter evidentem scripturam: proba nobis per evidentem scripturam: quod hoc sit de substantia missae: ut aliquod in missa legatur evangelium. Docet nos doctor Martinus doctrinam Christi, circa missam: et rem dilucide dividit, dicens Christum instituisse usum sumendi illic, Accipite et manducate: et officium consecrandi illic, quum dicit. Hoc facite. Ergo si ad officium consecrantis pertinet, in missa legere evangelium: continetur in illis verbis, quibus Christus tradit illud officium. At illa verba nobis exponit clarissime doctor Martinus. Facere (inquit) est hoc totum imitari, quod ille fecit. Ergo praesidere debet aliquis: qui panem accipiat, benedicat, ac frangat, donetque discipulis. At interim, nihil hic video scripturae: quae vel evidenter,

vel obscure iubeat evangelium legi: quo tu Luthere vis contineri
 promissionem: quae cum adiuncto sacramento constituat missam.
 Nam quum dicit, Hoc facite, quod ego facio: non iussit evangelium
 ullam recitari: ipse enim nullum recitabat.

- 5 VIDES hic Luthere missator egregie, qui veterem missam reicis,
 reperire te nusquam posse quicquam: unde nobis istam tuam novam
 defendas. AN dices, necessaria ratione recitandum evangelium: quia
 nisi per aliqua verba illius evangelii, non fieret a sacerdote consecratio?
 Ego istud fateor esse verum: quia sic me docet ecclesia: quia
 10 sic Christus docet ecclesiam. At tu, qui nihili facis ecclesiam: qui
 Christum blasphemias, qui docet ecclesiam: qui te protestaris nihil
 habere pro certo, praeter evidentes scripturas: numquam facies
 evidens ex scriptura, praesertim si quis tuo
 tibi more respondet: quod per ulla evangelii
 15 verba fieret consecratio. Nam ut interim
 omittam, quod possem illud verbum, Hoc facite, referre ad
 receptionem, idque ex auctoritate apostoli: posito tamen (ut
 tu rem peritior apostolo tenebris bipenni divisisti) referatur illud ad
 officium consecrandi: quid habes tamen illic: quod probet consecrationem
 20 peragi virtute quoruncumque verborum, illius evangelii?
 An ista videlicet, Hoc est corpus meum? Quo pacto probas istud?
 Praeceptum ibi non legis: ut illa verba dicantur, sicut in evangelio
 recitantur, per modum narrantis historiam. Si vis ibi facere, quod ille
 facit tum sicut iubet Christus, quum dicit, Hoc facite, debet sacerdos in
 25 missa non per modum recitantis historiam, sed admonentis et
 affirmantis, dicere, hoc est corpus Christi: sicut ipse non narravit, sed
 admonuit, et affirmavit, quum dixit. Hoc est corpus meum. Quid hic
 dices: si contemnis ecclesiam? Quando facies hanc scripturam evidentem
 pro missa ut probes, necesse esse, illud evangelium in missa
 30 legi? Atque haec possem defendere contra te, etiam si probasses,
 Christum in illis verbis, Hoc est corpus meum, peregrisse consecrationem.
 Nunc vero ne in hoc quidem potes probare tu. Nam si dicas,
 ilico post illa verba fuisse corpus eius: mihi licet dicere fuisse, priusquam

frangeret: sicut apostolus dicit: Panis, quem frangimus, participatio
 corporis est. Nam quum ita recitant evangelistae: Accepit
 panem, benedixit, ac fregit, et dedit discipulis, dicens: Hoc est corpus
 meum, qua scriptura vel ratione posses refellere: si contenderem in
 5 illa benedictione peregris mutationem, et iam existens suum corpus,
 fregisse et tradidisse, et id, quod res erat, dixisse: Hoc est corpus
 meum: quippe quod corpus fuerit antequam illa verba proferre
 cepisset. Haec adversus te facile possem defendere. Facile
 possem tueri, sine ullo prorsus verbo evangelii, posse consecrari solo
 10 proposito et benedictione. Immo tolle, quod tu conaris, auctoritatem
 spiritus sancti, gubernantis ecclesiam: et faciam, quod ante dixi: ut
 sudes satis, priusquam possis ostendere: quum duo tantum sacramenta
 relinuas, Baptismum et Eucharistiam:
 cur alterutrum eorum ex finitione tua,
 15 sacramentum sit, potius quam illa lotio,
 qua Christus lavit apostolorum pedes? Nam et illic etiam erat signum
 sensibile lotionis, sicut in baptismo, et adeo necessaria promissio: ut
 recusanti Petro minaretur: Nisi te laveris, non habebis partem
 mecum. Deinde sicut in cena dixit, Hoc facite: ita hic quoque dixit,
 20 accurate, proposito ipsius exemplo: debetis et vos alter alterius lavare
 pedes. Quid posses hic dicere: si quis
 tibi, qui tantum ponis duo, contenderet ex
 scriptura tibi sumendum tertium: cui competat
 definitio tua, promissio videlicet gratiae, cum sensibili signo:
 25 qua scriptura posses istud evitare? nec hoc posses repellere, nec
 missam ipsam statuere. Nam postquam mihi licet, contra vocabularia
 tua, ex auctoritate Pauli, verbum illud Hoc facite, referre ad receptionem:
 iam tu, quum volo, detruderis ab altera parte divisionis tuae:
 qua doces in illo verbo, tradi consecrationis officium: et absurdum
 30 esse, si quis illud referat ad receptionem. Et iam pro auctoritate
 consecrandi retrudam te: ut quaeras quidlibet. Quod si concedam
 illa verba referri ad officium consecrandi: nihilo tamen magis

effeceris: ut probare possis evidente scriptura: quibus modis, aut
 verbis, missa peragenda sit. Neque haec perinde dico, quasi
 res ita sit: sed quod tu numquam possis refellere, quin ita sit: si quis
 tuo more tecum disputet. Nos vero qui
 5 certum esse scimus, Christum per apostolos
 suos ecclesiae tradidisse sacramenta sua:
 certi sumus de numero, de forma, de ritu:
 nec essemus incerti, etiam si nullum umquam evangelium scriptum
 esset. Sic enim tradidit Paulus Corinthiis: sicut acceperat a domino.
 10 Atque istud per sermonem tradiderat, ante scriptam epistolam, ex
 nullis evangelistarum codicibus. Neque cuiquam dubium est, etiam
 missam celebratam esse millies, antequam scripsit Mathaeus. Haec ex
 prima traditione perpetuo more, servata est. Hanc spiritus Christi
 servat, in ecclesia. In illa inquam ipsa ecclesia: quae docet, quodnam
 15 verum sit evangelium. Ab hac ecclesia, tibi discenda est missa: si recte
 missam voles dicere. Alioqui dubius et incertus circumfereris, omni
 vento doctrinae: et omnia perduces in dubium: quod plane solum
 paras: nec aliud moliris omnino, quam ut missam, et sacramentum,
 et omnia sacra, velut incerta tandem omnes missa faciant.

20 Ostendit pulchre, quomodo Lutherus irretitus
 confessione propria, frustra iam conatur elabi,
 varie versans verbum Augustini, et
 argutans inepte inter ius iudicandi
 dogmata, et ius condendi
 25 iura. Cap. XXI.

Quare ad summum principium perfidiae,
 eius calamum vertamus, quod est
 verbum Augustini. Evangelio non crederem, nisi me ecclesiae

auctoritas commoveret, hoc verbum sacrilegi eo torquent et depravant,
 ut ecclesiae, hoc est meretrici Romanae (cui praeter titulum
 nihil est ecclesiasticum, aut Christianum) tribuant ius, leges condendi.
 Huic addit dominus Henricus, ut eiusmodi verbi auctoritate, etiam
 5 me urgeat per propria verba, ubi dixi, Apud Ecclesiam esse ius
 iudicandi quaelibet dogmata. Ego nulla
 re video huic rudissimo capiti regis opus
 esse, quam vocabulario Gemma, vel
 10 Breviloquo, ut vocabula cum pueris inciperet discere, nisi id ex mera
 Thomistarum nequitia facit, ut omnia vocabula, omnia significare
 cogat, ut etiam hic ius iudicandi idem sit, quod ius statuendi vel
 condendi leges. Breviter, si Augustinus, etiam rotundis verbis
 asseruisset, ius esse alicui in Ecclesia leges condendi, quis est Augustinus?
 15 Quis nos coget illi credere? Qua auctoritate eius verbum est
 articulus fidei? Fateor, receptum est eius verbum, sed non satis
 tutum neque firmum. divino edicto probandum est ius legis condendae,
 non humano. Nunc autem Augustini verbum non simpliciter
 vitiant. Ille enim loquitur de Ecclesia per orbem diffusa, cuius est de
 20 dogmatibus iudicare. Illi hoc tribuunt papae, quem ipsimet confitentur
 membrum diaboli saepius esse, et errare. Nec solum ei
 iudicandi, verum etiam et condendi ius et copiam faciunt. Proinde
 opus est, ut rudibus istis sophistis, hic declaremus, quid intersit, inter
 ius iudicandi seu cognoscendi, et inter ius condendi seu imperandi.
 De doctrina cognoscere et iudicare, pertinet ad omnes et singulos
 25 Christianos, et ita pertinet, ut anathema sit, qui hoc ius statuit
 invictis et variis sententiis. Matth. Attendite a falsis prophetis, qui
 veniunt ad vos in vestimentis ovium.
 Hoc verbum certe dicit ad populum,
 adversus doctores, et mandat eis, ut
 30 falsa dogmata eorum vitent. At quomodo
 vitare possunt, nisi cognoscantur? quomodo
 cognoscere, nisi ius habeant iudicandi? Nunc autem non solum
 ius, sed praeceptum iudicandi statuit, ut haec sola auctoritas, satis
 esse queat adversus omnium pontificum, omnium patrum, omnium
 35 consiliorum, omnium scholarum sententias. Quae ius
 iudicandi, solis episcopis, et ministris tribuerunt, et impie ac sacrilege

populo, id est Ecclesiae reginae rapuerunt.
 Stat enim Christus dicens, Attendite
 a falsis prophetis. Huic subscribunt
 ferme omnes omnium prophetarum
 5 syllabae. Quid enim agunt prophetae, nisi quod populum monent,
 ne falsis prophetis credat. At quid est, hoc monere, nisi iudicandi et
 cognoscendi ius, penes populum esse declarare, et confirmare,
 ipsumque sui operis monefacere, et excitare, adversus omnes omnium
 suorum sacerdotum, et doctorum doctrinas. Quare hic concludimus,
 10 quoties Moses, Iosue, David, omnesque prophetae, in veteri lege
 populum a falsis prophetis vocant, et monent, toties clamant, mandant,
 confirmant, excitant, ius cognoscendi et iudicandi omnium
 omnia dogmata. At hoc infinitis locis faciunt. Habet hic Henricus
 noster, aut ullus impurus Thomista, quod istis obganniat? Nonne
 15 obstruximus os loquentium iniqua?
 Redeamus ad novam legem. Christus,
 Ioan .x. dicens, Oves meae vocem
 meam audiunt. Vocem vero alienorum non audiunt, sed fugiunt
 ab eis. Nonne hic oves facit iudices, et ius cognitionis transfert
 20 ad auditores? Et Paulus, quum .I. Corint. IIII. dicit, Unus dicat,
 ceteri iudicent. Quod si, sedenti revelatum fuerit, prior taceat.
 Nonne et hic iudicium, penes auditorem esse vult? Sic quicquid
 Christus, Mat. xxiiii. et ubique de falsis doctoribus, quicquid Petrus
 et Paulus de falsis apostolis, magistris, et Ioannes de probandis spiritibus
 25 praecipunt, eo pertinet, ut iudicandi, probandi, damnandi auctoritas,
 apud populum sit, idque iustissime.

IN HOC passu pulcherrimo, dominus doctor duo facit. Primo,
 respondet ad id: quod nusquam dictum est. Secundo, respondet id,
 quod stultissimum est. Circa primum notandum est: quod dominus
 30 Luderus suo more conatur ludere lectorem: ut credat totam Ecclesiam
 christianam, priusquam doceretur a domino doctore, non
 recte intellexisse illud dictum beati Augustini, Non crederem
 evangelio: nisi ecclesiae auctoritas, me commoveret. Non enim
 ecclesiam intellexisse sic, quod nisi doceretur per ecclesiam catholicam,
 35 nescisset Augustinus, quodnam evangelium esset evangelium
 verum: sed potuisset aliquod pseudevangelium habere pro vero: et

verum repudiare pro falso: sed illud
 Augustini dictum hactenus ecclesiam intellexisse
 hoc pacto: quod beatus Augustinus,
 etiam comperto, quod esset evangelium verum, etiam si deus
 5 id ore ad os fuisset ei testatus: tamen nollet credere evangelio, nisi
 iussus a papa. Et iste est unus error: quem dominus doctor Luderus
 in ecclesia deprehendit. Alius error est:
 quod ex isto dicto Augustini, pontifices
 Romani sumpserunt sibi auctoritatem
 10 condendi ius: quum illud dictum Augustini tantum pertineat ad
 potestatem cognoscendi et iudicandi dogmata, et eadem iudicanda
 per populum: nec aliud beatus Augustinus senserit. At ecclesia, nunc
 tot annis sic intellexit, scilicet quasi sensisset Augustinus de potestate
 condendi iura: et ex illo dicto male intellecto, potestatem sibi sumpsit
 15 ecclesia condendi iura. Et in hac re lector, facile videbis doctorem
 Luderum dicere verum. Nam numquam videbis aliquod concilium,
 in quo aliqua iura condita sunt: quin super illud dictum Augustini
 posuerit fundamentum potestatis suae: et maxime videbis hoc in illis
 conciliis, in quibus iura condita sunt, ante
 20 Augustinum natum: et praesertim in
 concilio apostolorum, in quo conditi sunt apostolorum canones: et in
 concilio, quod apostoli celebrarunt Hierosolymis: ubi statuerunt
 pro tempore, de quibusdam legalibus
 observantiis. Tertius error est: quod rex
 25 Angliae male intellexit illum textum
 Augustini, et glossam doctoris Martini: qui confessus est, ecclesiam
 hoc habere a deo: ut possit discernere verbum dei a verbis hominum:
 ex qua Lutheri glossa, rex obiecit Luthero: quod ecclesia non habet
 hoc a deo: nisi quia deus non vult pati ecclesiam suam, in rebus
 30 necessariis errare, cum periculo. Ex quo conclusit rex, confitendum
 Luthero: quod ecclesia hoc etiam habeat a deo: ut verum scripturae
 sensum, possit a falso discernere: quoniam alioqui frustra discerneret
 veras scripturas: si non posset discernere verum sensum, a falso. Et

praeterea concedendum esse Luthero, ex suo dicto: quod ecclesia hoc
 habeat a deo: ut discernat traditiones dei, a traditionibus hominum:
 et falsa dogmata discernere possit, a veris: quia in his non minore
 periculo falleretur, quam in recipienda scriptura humana, loco
 5 divinae. Atque ex his consequi, ut ecclesia non possit errare in
 sacramentis, et necessariis articulis fidei: sed possit damnare Lutheri
 falsa dogmata, et falsas interpretationes scripturae. Hoc argumentum
 regis, visum est patri Ludero tam absurdum: quod non voluit
 recitare: quia non valuit refutare, sed tacite confessus omnia, dimisso
 10 rege, revertitur ad papam: et distinguit potestatem cognoscendi, a
 potestate condendi: tantum rhetoricatur suo more, hoc est, more
 meretricum, lenonum, portitorum, aurigarum, scurrarum: et rursus
 citat vocabularia: nam illa sunt ei vice dei cuiuspiam, ex machina
 propitii: quoties aliter explicare se non potest, et absolvere
 15 suam tragoediam. Rursus ergo, velut ex vocabulario, docet dominus
 doctor: quid intersit inter ius iudicandi et
 ius condendi: tamen interim fatetur
 ecclesiam, sicut habet a deo ius discernendi
 scripturas, sic et diiudicandi dogmata. Videamus igitur, quid lucrifecerit
 20 dominus Luderus ex hac distinctione. Differamus paulisper,
 illam partem, qua quaeratur, an ullus pontifex, ulla synodus, ullus
 princeps, ullus populus ullum habeat ius condendi iura. Accipiamus
 interim, quod dat Luderus. Habeat ecclesia ius, discernendi scripturas
 et dogmata. In hoc saltem, mane Luthere. Iam reverende
 25 doctor sic arguo vobis cum favore. Ecclesia habet ius iudicandi
 dogmata per vos: sed ecclesia damnavit dogmata vestra: ergo per
 vos dogmata vestra vere damnata sunt: quia in scripturis et dogmatibus,
 fatemini ecclesiam hoc habere a deo: ut non possit errare.
 Hic non dubito, quin ut soletis, irascamini et iurgetis: sed rogo vos
 30 domine doctor, respondete ad argumentum. An provocabitis ad
 vocabularium, et dicetis, ecclesiam, quae damnavit vos, esse ecclesiam
 papisticam: et haec ecclesia, quae habet ius iudicandi dogmata,
 est ecclesia catholica, per totum orbem diffusa? Ad istam

responsionem, tacito interea iure pontificis, ego sic argumentum redintegro:

608

quod in nullo actu multitudinis, requiritur, quod omnes ad
unum consentiant: sed ista ecclesia, quam vos appellatis papisticam,
quae damnat ubique vestra dogmata, est multo maxima pars orbis
5 christiani: ergo adhuc per vos dogmata vestra mala sunt: quia
damnata sunt per ecclesiam catholicam, quae in talibus male
iudicare non potest. Praeterea ad eandem ecclesiam pertinet iudicare:
quae sint falsa dogmata: ad quam iudicare pertinet: quae sint verae
scripturae. Sed eadem ecclesia, quae docet et iudicat: quae sunt
10 verae scripturae: illa inquam eadem
ecclesia docet et iudicat, falsa esse dogmata
vestra. Ergo omni modo dogmata vestra
damnata sunt.

QUID rursus dicitis domine doctor: quod effugium praestat vobis
15 vester vocabularius? Mirabile certe. Nam invenit ius iudicandi
dogmata, non pertinere ad pontificem: non ad sacerdotes: non ad
synodum, et concilia: sed per hanc auctoritatem Christi: Attendite a
falsis prophetis, probat auctoritatem tributam populo, adversus
omnes sanctos pontifices, omnia concilia, et omnes sanctos patres:
20 quasi aliam fidem docuerint sancti patres: aliam crediderit fidelis
populus. Docet nos igitur dominus doctor, idem esse attendite a falsis
prophetis: quod attendite a sanctis patribus:
et didicit ex vocabulariis, idem significare
falsum prophetam, et sanctum
25 patrem. Igitur, postquam uno atque altero loco, ex scriptura sacra
sic allegato, probavit dilucide: quibus oportuit iudicibus iudicium
dogmatum non ad clerum pertinere, sed ad populum. Tandem sic
gloriosus victor insultat. Habet hic Henricus noster, aut ullus impurus
Thomista, quod istis obganniat? Nonne obstruximus os loquentium
30 iniqua? Non certe domine, non dum obstruxistis os omnium loquentium
iniqua: quia adhuc os vestrum non obstruxistis: quod
loquitur iniquissima.

SED agite domine doctor, nolo vobiscum contendere, tantum
quaero, quid profecistis, quum a clero provocastis ad populum? certe
35 ex fumo fugistis in flammam. Nam sicut nullus est clerus in aliqua
ecclesia, per totum orbem diffusa: qui non damnat dogmata vestra

de ordine, et missa: sic nullus est usquam populus, neque Christianus,
 neque quem vos longe pluris aestimatis turchicus: qui non damnat
 dogmata vestra de iure condendi iura. Quamobrem, quum omnis
 undique populus, ad quem (per vos) pertinet ius iudicandi dogmata,
 5 iudicat hoc vestrum dogma: quod nullus habet ius condendi ius, non
 solum esse impium, sed etiam stolidum: adhuc non effugitis, quin hoc
 dogma recte sit damnatum, et vere sit impium, et vere stolidum. Tunc
 reduco sic syllogismum contra vos domine doctor. Illi, quos vos
 dicitis habere ius iudicandi dogmata:
 10 iudicant omnes unanimiter, illud dogma
 vestrum, quo docetis, nulli ius esse condendi
 ius, impium esse dogma et stultum: ergo per confessionem
 alterius partis, quod ecclesia potestatem habet iudicandi dogmata,
 probata est altera quoque pars illa, quam negastis, quod eadem
 15 ecclesia ius habet condendi iura: quia quae potestatem habet
 iudicandi dogmata, iudicat falsum esse et stolidum dogma: quod vos
 docetis, illam ius non habere condendi iura. Nam si ullum ius est ulli,
 certe ius est ecclesiae super ecclesiam: sicut cuique potestas est super
 se ipsum. At vestra negat prudentia, non solum ecclesiam Romanam
 20 habere ius condendi iura, sed etiam illam ecclesiam, quam conceditis
 habere ius iudicandi dogma, id est ecclesiam (ut dicitis) toto
 orbe diffusam. Et sic videtis prudentissime pater, vos tam perite
 distinguere: ut vestrae distinctionis, altera pars alteram perimat.

25 Ostendit Lutheri sententiam, omnium absurdissimam:
 qua docetur unusquisque sibi ipsi credere,
 contra auctoritatem ceterorum
 omnium. Cap. XXII.

30 Nam unusquisque suo periculo recte aut
 false credit, ideoque cuique pro se curandum
 est, ut recte credat, ut etiam communis sensus, et salutis necessitas,
 urgeat necessario iudicium doctrinae penes auditorem esse.

Alioqui frustra dicitur, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et iterum, Spirituality omnia iudicat, et a nemine iudicatur. At quilibet christianus est spiritualis, a spiritu Christi. Omnia vestra (inquit) sive Apollo, sive Paulus, sive Cephas, id est de omnium dictis et factis iudicandi ius habetis.

NUNC audis lector, admirabilem sapientiam. Fortassis addubitasti prius, an reverendus pater esset semifatuus: nunc non dubitabis amplius: quin sit plusquam sesquifuriosus. Auctoritatem iudicandi dogmata, primum sustulit pontifici: videri potuisset transferre ad concilium. Transtulit a conciliis, putasses ad cleri totius multitudinem. Transtulit prorsus a clero, transferre videbatur ad populum. Nunc transfert a populo, et defert ad quemlibet. Hunc tu sanum putas? Atqui nunc (sentio) sapit certe maxime. Res est altioris consilii, quam putabam. Nam Catalina, si potuisset uti provocatione tali, salvus esset. Si damnatus a patribus, provocaret ad populum, damnatus a populo provocaret, ad quemlibet, nec valisset omnium iusta damnatio, quam diu in populo reperiretur similis illi quispiam, qui damnatum absolveret. Atqui hac provocatione se protegit Luderus. Olim pontifici permisit iudicanda, quae scripsit de indulgentiis: et statim praetimens sibi, sicut fugit impius nemine persequente, primum ex dimidio coepit appellare, tollens ei potestatem de iure divino. Paulo post provocavit in totum, testatus eius pontificis potestatem iure prorsus nullo fulciri: sed tamen provocavit ad concilium, ibi saltem fassus, esse iudicandi ius: et tamen cautus adiecit, non simpliciter proximum: sed proximum, quod in spiritu sancto foret congregandum. Idque eo fecit consilio (sicut bene deprehendit princeps) ut in quocumque concilio damnaretur: ibi negaret esse spiritum: homo (ut rex lepide scribit) nimium spiritualis: qui nusquam fatetur esse spiritum sanctum: nisi in sinu suo. Verum adhuc

fatebatur, aliquod saltem concilium esse: quod per spiritum sanctum iudicaret dogmata. Sed nunc omnia rursus damnat concilia, etiam Nicenum. Quod, homo numquam sibi contrarius, et simul damnat et fatetur optimum. Igitur a concilio provocat ad populum. Ibi multis
 5 verbis disputavit residere, quam, tam saepe aliunde alio transtulit, potestatem iudicandi dogmata. At quum populum quoque, vel maxime sentiat eius damnare dogmata, nec unius cuiusquam nationis populum, sed omnem omnium gentium toto orbe diffusum, eo rem deducit denique:
 10 ut iudicandi potestatem relinquat apud quemlibet unum. Sperat enim nihil dici tam absurdum posse: ut non unum saltem aliquem, alicunde reperiat assensorem. Illum igitur si quem forte tam stolidum possit invenire: ne totius orbis consensu vacillet, armat impudentia, et furore praemunit. Tollit
 15 omnem scrupulum, iubet unumquemque sibi fidere. Nam alioqui (inquit) frustra diceretur, omnia probate: quod bonum est tenete. Et ideo videlicet, quid bonum sit, quid malum, in dogmatibus adversus universos: unusquisque sibi credat ipsi. Quid ni? Nam spiritualis (inquit) iudicat omnia, et a nemine iudicatur. At quilibet (inquit)
 20 Christianus est spiritualis, a spiritu Christi. Nam omnia vestra sunt (inquit) sive Apollo, sive Paulus, sive Cephas, id est de omnium dictis, et factis iudicandi ius habetis.

VISUS sum mihi profecto, Luderis stultitiam bene tangere: quum ista apostoli, Omnia vestra sunt, ostendissem afferri, ab isto stolidissime:
 25 quum ex eius argumento sequeretur, nos iudices esse, non solum papae, sed etiam Petri et Pauli. At nunc video, nihil tam absurdum fingi posse: quod non possis efficere: ut ille pro absurdo non habeat: sed et absurdiora proferat, et dicat esse meram sapientiam. Nam ante fecerat iudices Petri et Pauli totum populum: Nunc
 30 vero iudicem Petri facit et Pauli, e populo singulum quemque. Sic igitur arguit nunc doctor Luderus. Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Cephas, et sic de singulis, id est de omnium dictis habetis ius

iudicandi. Et hoc dicitur non universis, sed singulis: sicut et illud, spiritualis omnia iudicat, et a nemine iudicatur. At quilibet christianus est spiritualis, ergo quilibet Christianus habet ius iudicandi: hoc est sentiendi, quicquid videtur sibi, de doctrina Petri, et Pauli, et Marci, et Matthaei, et Ioannis, et Lucae, et apostolorum, et christianorum omnium. Nam ista ratio, non magis facit: nec Lutherus eam magis obicit adversus doctores, scholas, et concilia, quam adversus Petrum et Paulum: quorum in hoc nomina citat: ut et eorum quoque doctrinam, iudicio cuiusque subiciat: tanquam idem sentiente Paulo, quum scripsit, Omnia vestra sunt, sive Apollo, sive Paulus, sive Cephas. Et ista Lutheri ratio, qua nihil est absurdius, tam valida tamen videtur Luthero: ut inde sibi sumpserit auctoritatem doctor Luderus iudicandi: quod epistola Iacobi apostoli, nihil habeat dignum apostolico spiritu. Sed ad quem finem affert hanc rationem doctor Luderus? nempe ut quoniam unusquisque (ut ait) suo periculo recte aut false credit, atque ob id cuique pro se curandum est: ut recte credat: ideo non curet quisquam pontificem, aut concilia, aut ecclesiam, aut sanctos patres, aut populum, aut Petrum, aut Paulum, sed de universis audacter iudicet quilibet: et quia suo periculo credit: ideo sine periculo sibi credat adversus orbem totum, iuxta consilium illud sapientis. Fili ne innitaris prudentiae tuae, et ne sapiens videri velis in oculis tuis.

VIDES hic lector, istius absurdissimi viri manifestas insanias. Vides ipsius verba, tibi bona fide numerata: nihil a nobis, aut recitando curtatum, aut interpretatione detortum. Satis scio, si nos eius verba summatim essemus complexi, subituram fuisse nonnullis suspicionem: quasi quae is recte scripsisset, essent depravata narrando: et ipsius telis in eum pugnatum esset: qui nihil sincere recenset. At ego quum scirem nemini futurum credibile, quenquam tam absurda cogitasse (ne stultitiam hominis cuiquam linquerem dubiam) statui eius ipsius verba recitare, et sua manu illi notam furoris inurere. Quamobrem quo minus adhuc dubites illum nihil

cogitare sapientius, sed vere velle quenque suo stare iudicio: audi,
quid dicat paulo post.

618

5 At hic dicent, si singulorum est ius
iudicandi et probandi, quis erit modus,
si iudices dissenserint et unusquisque, secundum suum caput iudicarit?
quare necesse est unum esse, cuius iudicio stent ceteri contenti,
ut salva sit unitas ecclesiae. Respondeo. Hoc cavillum nullos
rectius decet, quam Thomistas. Quaero
enim et ego, quis hodie modus est, ubi
10 omnes iudicio unius papae stant? ubi
hic est unitas salva? An hoc est unitatem esse salvam, externo papae
nomine uniri? Ubi manet unitas cordium? Quis est certus in conscientia
sua, papam recte iudicare? At nisi certitudo sit, nulla est
15 unitas. Ideo sub papa est quidem pompa externae unitatis, sed intus
non nisi confusissima Babylon, ut nec lapis super lapidem sit, nec cor
cum corde sentiat. Ut videas, quam feliciter medeatur rebus spiritualibus,
humana temeritas suis statutis. Alia igitur via unitas ecclesiae
quaerenda est.

20 VIDES quam sollicite hoc agat Luderus: ut nemo timeat fidere sibi
ipsi. Nam et pro cavillo habet: quod omnia sic essent incerta: et tot
diversitates in fide, quot capita forent in populo. Et velut simili
cavillo deridet: si quis in fidei rebus pontifici malit acquiescere, quam
fluctuare, et omni vento doctrinae circumferri, aut soli prorsus inniti
sibi. Et loquitur tanquam pontifex aliam
25 doceat fidem, quam eam, quae populo
Christiano publica est: immo negat esse
ullam fidem, in qua consentiunt Christiani: qui parent pontifici. Sed
sic mentitur esse alii aliam: ut nec cor cum corde sentiat: et
hanc vanitatis iniquitatem, cor eius congregavit sibi: ut dum persuadeat
30 omnibus nihil usquam esse certi: sed unumquenque suo
periculo credere, perducere posset unumquenque metu suo periculi:
ut nihili faciens auctoritatem totius ecclesiae, nihili faciens sanctos
patres, et doctores, et veteres omnes interpretes, interpretetur e suo

quisque sensu scripturam sacram: et sibi, quam libeat, fidem formet
 novam. Nam quum Petri quoque, et Pauli iudicem fecit quenque
 Lutherus: conscendat quisque tribunal in
 corde suo: et utrumque iudicet, Hic bene
 5 dicit Paulus, hic male. Hic probe Petrus
 docet, hic docet perperam. Hic recte consulunt ecclesiae, sicubi
 suadent credere: hic Thomistice, sicubi iubent bene facere. Iacobus
 vero, quum sit apostolus, nihil habet omnino spiritus apostolici:
 quem non pudet scribere, Fides sine operibus mortua est. Unus
 10 dumtaxat est, cuius nemo iudex est: qui quicquid dicit, certum est: is
 doctor Luderus est, qui certus est, sua dogmata se habere de caelo: de
 cuius adventu, propheta praedixit, dicens, Tertius e caelo cecidit
 Cato. Et item alius. Iam nova progenies, caelo demittitur alto. Et
 idem propheta prophetavit, quo demittendus sit, quum ait, Facilis
 15 discensus Averni. Nam ille textus, de doctore Ludero loquitur ad
 literam.

Alia igitur via, ecclesiae unitas quaerenda
 est. Haec est, quam Christus ponit
 Ioan. VI. Erunt omnes docibiles dei, Omnis qui audivit a patre
 20 meo, venit ad me, ille inquam internus spiritus solus, unanimes
 habitare facit in domo. Hic docet, idem sapere, idem iudicare,
 idem cognoscere, idem probare, idem
 docere, idem confiteri, idem sequi. Ubi
 25 ille non fuerit, impossibile est,
 ut unitas sit. Et si qua fuerit, externa et ficta est. Quare et deo
 nihil curae est, ut impii homines unum vel non unum sint, qui
 unitate spiritus inanes sunt. Suis filiis ad externam unitatem sufficit,
 unum baptisma, et unus panis, tanquam communes characteres et
 30 symbola, per quae fidei suae, et spiritus unitatem profitentur et
 exercent. Papistica ecclesia suam unitatem in unitate externi sui idoli
 papae locat, internae autem, confusionis erroribus dispersa in omnes
 voluntates Satanae.

NUNC in mentem mihi lector venit illud evangelium: quo daemones
 ex ore furiosi, Christum inviti, tortique confessi sunt: Iesu

Christe fili David, quid ante tempus venisti torquere nos? Nam hic
 plane daemoni, qui Lutherum possidet, veritas extorsit invito
 responsum id, quo totam Lutheri sectam funditus evertit. Etenim hoc
 ipsum est Luthere, quod tibi toties ad
 5 aures inclamavimus: et noluisti audire
 sanctum dei spiritum, ecclesiae suae intus
 inspirare veritatem. Illum internum spiritum, omnes reddere docibiles
 dei, illum solum facere: ut habitent unanimes in domo, Illum
 docere, ut idem sapiant, idem iudicent, idem cognoscant, idem
 10 probent, idem confiteantur, idem sequantur, idem doceant. Illum
 internum spiritum solum esse, qui faciat, ut habitent unanimes in
 domo: ut qui extra domum sunt, non sint
 unanimes: sed per haereses et sectas dissideant.
 Haec ecclesia Catholica, quam tu appellas papisticam: quam
 15 tu sic dissentire mentiris: ut cor cum corde non sentiat: ita per hunc
 internum dei spiritum consentit, in articulis fidei: ut unanimiter
 infidelitatis tuae dogmata condemnet. Tota ecclesia, per totum
 orbem diffusa, matrimonium habet pro sacramento: ordinem habet
 pro sacramento: paenitentiam habet pro sacramento: et quid
 20 opus est commemorare singula? Haec unanimiter et nunc sentit
 ecclesia: et per tot sensit saecula. Quod si tu ac tuus grex aliud creditis:
 nihilo minus ecclesia unanimes est in domo. Nam purgavit, ac
 depuravit, quum te purulentam vomitam lancinavit, atque eiecit e
 corpore. Fateris nunc, ubi dei spiritus est, ibi consensum esse. Illum
 25 intus docere, quae vera sint. Profer ergo ecclesiam, quae consentit
 tecum: dic, quibus in terris, ecclesia sit vere malignantium: ubi
 populus, aut tam impius usquam sit, aut stolidus, ut contra spiritum
 dei, qui per tot saecula docuit christianos omnes, idem contra te
 credere, nunc tandem credat homini
 30 furioso tibi, ordinem non esse sacramentum:
 qui spretis apostoli minis suscipiat eucharistiam, quam maxime
 potest peccatorum titillatione turbata conscientia, solam fidem
 sufficere, bonis operibus non opus esse, apostolum, qui neget illud,

nihil sapere spiritus apostolici, Christianum quenquam legibus obligari non posse, et mille absurdissimas impietates eiusmodi. Potes ne ullam ecclesiam nominare: cui tam stulta persuaseris: quae sibi fas esse censeat recalcitrare magistratibus: et utile credat esse, vivere

5 sine legibus? Sat scio nullum populum potes. Ergo quum dei spiritum fatearis esse, qui populum faciat unanimem in domo: Et eadem de rebus necessariis sentientem, velis nolis, tibi fatendum est, illam ecclesiam esse catholicam et dei domum: in qua per tot saecula censerunt omnes unanimiter, adversus insensatam sententiam tuam:

10 et tibi dei spiritum prorsus deesse: qui detrusus e domo toti dissentis ecclesiae, in qua contra te totus per orbem populus, tot saeculis operante deo consentit. Tecum consentit nullus. Quid dico populus? immo demiror, si tecum sentiat quisquam unus homo. Nam hoc certo scio,

15 tecum non consentis ipse. Nam primum confessus es, ecclesiam hoc habere a deo: ut falli non possit, in discernendis dei verbis, a verbis hominum. Deinde adactus rationibus regis, fassus es ecclesiam idem ius habere, in diiudicandis dogmatibus. Quid ergo sibi vult, quod postea dicis, unumquemque suo periculo

20 credere? quasi deus optimus, quenquam perplexum redderet: nec aperiret exitum. Quaeso te, si verum est, quod ante dixisti, quo suo periculo credit: qui toti credit ecclesiae, de quopiam articulo fidei consentienti? quum ecclesiam fatearis, hoc habere a deo: ut in diiudicandis dogmatibus, falli non possit: quippe quae per te quoque

25 ne consentire quidem posset in articulum fidei, nisi intus illo docente spiritu: qui facit habitare unanimes in domo.

ECCE Luthere, quibus ambagibus insanienti tibi, tandem invito veritas extorta est: qua fateris ignarus eas, in quibus ecclesia tota tot consentit saeculis: quas tot libellis hactenus insectatus es, tanquam

30 traditiones hominum: nunc, inquam, subito fateris ignarus esse traditiones dei: sine cuius occulto flatu, tam late fusus dei populus, in unum conspirare non posset: quum ille solus sit: qui quod fateris,

habitare faciat unanimes in domo. Et inde, quam haec exciderint,
ignaro. Nam protinus perinde ac si nihil horum prorsus audisses
umquam, quae iam ipse dixisti: dicis ilico talia: ut istis, quae dixisti
modo, non aliter pugnent, ac pugnant cum luce tenebrae.

626

5 Tu nunc vide, cuius spiritus fuerint
sacrilega illa, et abominanda concilia,
quae adversus tanta totius scripturae fulmina, apertissimasque sententias
ausa sunt, sibi pontificibus arrogare ius iudicandi, et cognoscendi,
insuper et imperandi, et condendi.
10 Absque dubio Satanae istae fuerunt
cogitationes, quibus in orbem inundavit
operationes erroris, et abominationem in loco sancto statuit securissima
tyrannide, postquam populo erepta est auctoritas iudicandi, qua
pavere cogentur falsi doctores, et patefacta via per stolidam populi
15 superstitosamque oboedientiam et patientiam universis erroribus et
abominationibus irruendi.

NON tibi videntur lector, per istud os impium, inferae spirare
furiae? Nam quaeso te Luthere per istos, qui te exagitant infernos
daemones, quum tui similes pestes, cacodaemon
20 aliquis immittat in dominicum
gregem, dum res excutitur, censes totum
christianum populum ex toto orbe, velut ad comitia Consulium
convocandum simul in campum Martium, et viritim exquirenda
suffragia? Quae arrogantia est, si de gregis periculo potissimum
25 tractent pastores? Quibusnam id negotium potius cupiat delegatum
populus, quam episcopis: ad quos maxime spectat, esse de populi
salute sollicitos? Si, quod tu saepe iactas, deum adesse concedis in
medio eorum: ubicunque sunt duo, vel tres congregati in ipsius
nomine: ibi negabis esse: ubi in eius nomine, maximis de causis sint
30 congregati tam multi? Recordare rursus, eorum quae dixisti proxime,
deum esse, qui in ecclesia sua consensum operatur. Ex omni parte
ecclesiae late per orbem diffusae, congregati sunt ad concilium. et

quod paulo post nec ipse negas, viri optimi plerique ac sanctissimi consenserunt inter se, redierunt quisque domum. concensit in eadem fere totum per orbem fusus populus. At per quem consentit populus christianus? an non fassus es id per illum fieri intus docentem
 5 deum, qui habitare facit unanimes in domo? Ergo quod ante fassus es esse dei, debaccharis fuisse cogitationes Satanae: quibus patefieret via per stolidam populi superstitiosamque oboedientiam universis abominationibus irruendi.

VIDES nunc lector Lutheri constantiam: vides mala, quae nasci repperit ex optimorum patrum in dei nomine congregato concilio. Sed quomodo malis istis occurramus, hoc ante docuit: quum dixit, Unumquenque suo periculo recte aut falso credere. Igitur si statuatur: ut quisque credat, quicquid velit: iam vera inventa est via: qua nullus error possit irrepere.

15 Et ut hic mei Henrici et sophistarum recorder, qui a longitudine temporum et multitudine hominum pendent cum sua fide. Primum negare non potest, huius rapti iuris tyrannidem ultra mille annos durasse. Nam in ipso concilio Niceno omnium optimo, iam tum incipiebant
 20 leges condere, et ius istud sibi vindicare. Atque ab eo tempore hactenus invaluit, ut nihil receptius sit, nec firmitus aliquid multitudine hominum et diuturnitate probari possit, quam hoc ius. adeo, ut nemo id non putet hodie sanum, rectum, ac divinum esse. At hic vides sacrilegium et impietatem esse adversus evidentissimas et invictas
 25 scripturas dei. Quare si tantus error et tale sacrilegium, tanta longitudine temporis, tanta multitudine hominum, vel consentiente, vel seducta, vel probante regnavit adversus veritatem dei, semel volo hic omnibus sophistis et papistis capitale eorum argumentum de longitudine et multitudine ad pulverem usque contritum, et os obstructum,
 30 ut videant, cur deus nolit nos ulli creaturae quantumvis longae et multae et magnae credi, sed soli suo infallibili verbo.

VEL istud quis non sentiat, insanum esse, qui scripsit, nisi is sit insanus, qui legit? Nam et Nicenum concilium fatetur optimum: et

tamen illud ait initium fuisse omnium malorum, et incepisse iam ipsos optimos et sanctissimos viros sacrilegium et impietatem, adversus evidentissimas et invictas scripturas dei: quod facere non potuissent, nisi aut stultissimi aut pessimi. Nam si evidentissimae scripturae fuerunt: caecissimi fuerunt, si non viderunt: si viderunt: impii: qui contempserunt. Et tantum sacrilegium et impietatem improperat homo sacrilegus et impius tanto numero virorum talium: quos ipse quoque fatetur optimos: ut semel ostendat se, tam sanctis patribus impietatis poenas dare, et manifesto furore plecti: qui tam stolide, pugnantia cogitur ore sacrilego delirare: quam nemo posset, non agitatus furiis. Ut illud omittam, quod ibi quoque mentitur, quum ait, In concilio Niceno primum coepisse condi leges: quum satis constet apostolos, et concilio communiter, et seorsum singulos condidisse leges, sicut et rex obiecit, ad quae nihil omnino Lutherus respondet.

15 Habemus itaque absque omni controversia,
ius de doctrina cognoscendi, et
iudicandi, seu probandi esse penes nos, non penes concilia, pontifices,
patres, doctores. At hinc non sequitur esse simul penes nos ius condendi
leges. Nam hoc solius dei est.

20 Nostrum est legem et verbum eius
cognoscere, probare, iudicare, et discernere
ab omnibus aliis legibus, sed nequaquam condere aut mandare.
Neque enim sequitur ex verbo Christi, Attendite a falsis prophetis,
ergo vestrum est prophetare, immo ut Petrus ait, Numquam voluntate
25 humana est allata prophetia et nulla interpretatio scripturae,
fit ex propriis, sed inspiratione spiritus sancti, locuti sunt sancti dei
homines. Ita non sequitur. Oves meae vocem meam audiunt, ergo
oves vocem meam condent vel facient,
immo contrarium sequitur. Vocem meam
30 ego condo, oves autem conditam
agnoscunt, probant, et sequuntur.

HIC video, magnum ius esse non penes concilia, pontifices, patres,
doctores, sed penes vos, quos quaeso vos? Ego putabam Martinum

Luderum esse reverendum patrem, esse doctorem, nunc vos negatis
 utrumque. Esse quidem dicitis illud ius cognoscendi, non penes
 patres, neque doctores, sed penes vos. Quos ergo vos? non vos patres,
 sed fratres: vos, non doctores, sed indoctos. Bene dicitis profecto
 5 domine. Tunc ego video per vos: quod patres et doctores habuerunt
 doctrinam penes se: sed vos qui estis indoctus frater habetis penes vos,
 non doctrinam, sed ius iudicandi doctrinam sine doctrina. Nam
 doctrinam non cognoscitis, sed habetis ius cognoscendi.

SED nullus habet (ut dicitis) ius condendi leges. Nam hoc solius
 10 dei est: et sic non solum reges, et populi condentes leges, sed et
 apostoli, qui fecerunt idem, eodem spiritu, more Luciferi sibi
 usurparunt potestatem dei. Sed tamen mitior est in Babylonica
 reverendus frater. Nam ibi dicit. neminem posse ponere unam
 15 super christianum quenquam, sine ipsius consensu, sed cum
 eius assensu posse. Atque ita per illam regulam reverendi fratris potest
 saltem condi lex: quae tantisper valeat, donec aliquis alius veniat in
 regionem, qui numquam consensit in legem: id quod ubique fere fiet
 intra biduum. Nunc vero nulla condi potest omnino: ut plane
 20 se doceat in re tam seria Luderus inepte ludere. Igitur postquam tam
 mirabili sapientia, se gessit Luderus in hac materia, magnifice statim
 concludit.

Quare videmus hic, omnes pontifices,
 omnia concilia, omnes scholas, qui aliud
 25 in ecclesia sonant, quam verbum dei
 solius, esse lupos, Satanae ministros, et
 falsos prophetas. Simul intellegimus
 insignem Henrici nostri, et omnium Thomistarum stoliditatem, qui
 os suum impudens in caelum ponunt, et dicere audent, in hoc
 sacrilego libello. Etiam si sacramentum ordinis non esset in scripturis
 30 institutum, tamen penes ecclesiam esse ius instituendi eius. Et quam
 stulte verbum Augustini, quod de evangelio per ecclesiam toto orbe
 cognito et probato loquitur, aptarit ad ius traditionum, arbitrio
 impiorum hominum statuendarum. Iste est modus intellegendi dicta
 patrum, et scripturae. Hi sunt, qui scribunt assertiones sacramentorum.
 35 Horum multitudo et diuturnitas est potestas faciendi articulos

fidei, tam stupidi et hebetes, ut inter cognoscere et imperare nihil discernant.

634

5 IAM decies declaravimus verbum dei, tam illud esse, quod deus
absque scripto suae dicit ecclesiae: quam quod scriptura comprehensum
est. Sed quando manifestum est, Luderum loqui tantum de verbo
dei scripto: manifestum est, quod mentitur plane minister iste Satanae:
10 qui clamat omnes ministros esse Satanae, quicumque sonant
aliud in ecclesia: quam verbum dei scriptum, in scriptura sacra. Nam
hac ratione minister iste Satanae ministrum Satanae pronuntiat
apostolum, qui dixit: Servate, quae praecepi vobis, sive per sermonem,
15 sive per epistolam, qui multa et
docuit et instituit, non ex verbo dei
scripto, sed ex non scripta traditione dei.
Nam et illud ipsum de eucharistiae sacramento, Paulus non ex verbo
20 dei scripto, sed ex non scripta dei traditione tradidit Corinthiis.
Quin et evangelistam pronuntiat, ista ratione ministrum esse
Satanae: qui non solum docuit verbum dei non scriptum, sed etiam
scripsit ipse, omnia dei verba, neque scripta esse, neque scribi posse.
Quamobrem quum evangelista scribat, nec omnia scripta esse, nec
25 scribi posse: tibi nunc Ludere scriptura quaerenda est: quae probet,
quicquid ex dictis, factis, institutis Christi, non potuere scriptores
comprehendere, velut erychthonium quempiam deformem ac
monstruosum partum, aeternis esse tenebris damnatum, et eum esse
ministrum Satanae: qui eorum omnium quicquam sonet in ecclesia:
30 quae scripta quidem non sunt: quae tamen fecit, quae tamen docuit
Iesus, et a patre missus spiritus. Tu nunc Luthere, qui nihil admittis,
nisi scripturas: profer scripturas, quibus
vetitum probes talia quenquam scribere.
AT si quis (inquis) talia scribat, quae pro dei verbis asserat, atque
affirmet: ille Satanae minister est.

INTERIM extorsimus isti ministro Satanae, non esse protinus
ministrum Satanae, qui praeter dei solius verbum scriptum, hoc est
praeter solum scripturae verbum, aliud sonet in ecclesia.

AT UT non sit (inquiet) minister Satanae, qui loquitur aliud dei verbum, praeter id quod in scriptura sacra scriptum est: tamen est minister Satanae, qui non solum sit locutus, aut scripserit, sed et asseruerit.

- 5 AT HIC quoque mentitur iste minister Satanae. Nam si fas est scribere Christi verbum, quod dictum est: certe fas est et affirmare, quod verum est. Tandem huc paulatim detrudetur iste minister Satanae, ut descendens ab eo, quod dixerat prius: nunc eum dumtaxat asserat esse ministrum satanae.
- 10 quicumque alios cogat ad credendum ullum dei verbum, quod non habetur in scriptura canonica. Respondeat ergo nobis iste minister Satanae: Si quicumque ex illis, quae quidem scripta non sunt: quae tamen fecit, docuit, tradidit Iesus: quid si ex his (inquam) aliquid aliquis referat
- 15 Luthero, et relatum iubeat credere: sed referat is, de quo certus sit, eum, qui referat, errare quicumque, aut falli in ea re discernenda non posse? utrum peccaret ille, qui iuberet credere, an Lutherus, si recuset credere? non dubito, quin hic fateretur se teneri: ut credat revelationi tam certae. At Luderus ipse fatetur, ecclesiam falli non
- 20 posse in iudicando verbo dei: ergo ecclesiae narranti quicumque eorum, quae fecit, quae docuit, quae tradidit Iesus, credere tenetur Luderus. Ipse Satan apud inferos, non tenetur sua catena fortius, quam hac catena stringitur eiusdem Satanae minister
- 25 Luderus. Nam si dicat se, quum fateretur ecclesiam habere a deo: ut possit dei verba discernere a verbis hominum, hoc censisse dumtaxat de verbo scripto, non etiam de eo dicto: quod esset quidem, aut factum aut dictum, a deo: sed tamen non scriptum in scriptura canonica. Iam ante detrusus est ab illo praesidio, postquam
- 30 rationibus regis adactus, fatetur ecclesiam habere hoc quoque: ut possit diiudicare non solum scripturam, sed etiam quaelibet dogmata. Neque enim idem censet scripturas esse, quod dogmata, praesertim homo tam frequens apud vocabularios. Quod si id fassus
- 35 non esset: tamen quantumvis impudens fuerit: necessario fatebitur,

nisi nobis probet, quod deus qui potuit ecclesiam docere, quis
 verum scriberet: non posset eam docere, quis verum diceret: aut deo
 demum id fuisse curae, ne falleretur
 ecclesia mendacibus chartis, voluisse vero,
 5 ut falleretur mendacibus linguis.

NUNC ergo vides lector, quod iste minister Satanae, qui scribit
 omnes esse ministros Satanae: quicumque in ecclesia loquuntur aliud,
 quam solum verbum dei, solus exemplo magistri sui Satanae, solus
 (inquam) torquet, invertit, et blasphemat verbum dei.

10 Refellit apertissimam Lutheri sycphantiam, qua
 regem mentitur dicere ecclesiam habere
 ius instituendi sacramenti
 ordinis. Cap. XXIII.

15 Simul intellegimus insignem Henrici
 nostri et omnium Thomistarum stoliditatem,
 qui os suum impudens in caelum
 ponunt, et dicere audent in hoc sacrilego
 libello, etiam si sacramentum ordinis non esset in scripturis institutum,
 tamen penes ecclesiam esse ius instituendi eius, et quam stulte verbum
 20 Augustini, quod de evangelio per ecclesiam toto orbe cognito et
 probato loquitur, aptarit ad ius traditionum arbitrio impiorum
 hominum statuendarum. Iste est modus intellegendi dicta patrum et
 scripturas. Hi sunt qui scribunt assertiones sacramentorum. Horum
 multitudo et diurnitas est potestas
 25 faciendi articulos fidei tam stupidi et
 hebetes, ut inter cognoscere et imperare
 nihil discernant.

DE VERBO Augustini quam recte scribat Lutherus, opinor esse
 dictum satis. Nunc de eo dicendum, quod rex scripsit penes ecclesiam
 30 esse ius instituendi sacramenti. Legi lector atque relegi totum
 regis librum: ut viderem, quomodo, quibus verbis istud diceret: quod

ecclesia posset instituere sacramentum ordinis, etiam si institutum
 non esset a deo: certe non inuenio id aperte
 dictum per asseverationem, sed tantum
 repetendo, quae probaverat, dicit obiter
 5 quiddam, non tamen prorsus idem, quod ei Lutherus imputat, sed ex
 quo reor eum arripuisse ansam: qua illud, ut solet, colligat. Nam
 verba regis ista sunt.

“NUNC QUONIAM probavimus ex
 ipsius Lutheri fundamento, sacramenta,
 10 quae credit ecclesia, non aliunde quam a deo potuisse constitui,
 etiam si nihil inde prorsus in scriptura legeretur: videamus tamen, an
 scriptura tam nullam omnino mentionem faciat huius sacramenti.”

EN LECTOR candide, quibus verbis rex in sacramento ordinis
 dicit ecclesiam potuisse instituere sacramentum ordinis, etiam si non
 15 fuisset institutum a deo. Sic intellegit verba regis Luderis sapientia, sic
 recenset Luderis sinceritas. Sic orbis iudicium reverendi patris virgineus
 reveretur pudor. Hic est cuius verbo, contra sanctos patres, et
 verbum dei stare debeat mundus: et quia dicit ipse se certum esse
 dogmata sua se habere de caelo: ideo scilicet certi sunt omnes, quod
 20 frater mendacissimus non potest mentiri.

Taxat lepide Lutheri gloriosum triumphum
 de missa. Cap. XXIII.

Revertamur ad propositum. Missam
 itaque extorsimus, et triumphamus adversus
 25 assertorem sacramentorum, non esse opus neque
 sacrificium, sed verbum et signum gratiae divinae, quibus erga nos
 utitur pro fide in eum erigenda et firmanda. Videmusque, quam sit
 infatuatus Satan, ut quo diutius et magis,
 in nos furat et scribat, eo insulsius et
 30 ineptius deliret. Nam iste liber regis, ut
 omnium, qui contra me scripti sunt, fere

est latinissimus, ita est certe omnium ineptissimus et stolidissimus, ut
pene nostris Lupsensibus scriptoribus, eum tribuerim, qui sic solent
argutari, quando argutantur optime.

642

5 QUAM MIRABILIS rerum novator est Dominus Martinus, postquam
fecit nobis novam religionem, et novam fidem: nunc novo
more triumphat ante victoriam. Solebat aegre triumphum impetrare,
qui saepe vicisset. Sed is decies iam triumphat,
quia ter decies victus est. Verum
idcirco minus est istud mirandum, quia
10 veteres ab aliis impetrabant. Luderus vero triumphum suum sibi
decernit ipse. Sed quid ni facile triumphet, de tam fatuo libello,
quam fuit libellus ille principis: qui ut omnium, qui contra Luderum
scripti sunt fere fuit latinissimus: ita fuit omnium, si credimus
Luthero, stultissimus. Quid ni? Nam et ideo id, quod ipse fatetur, illis
15 maxime placuit, qui maxime cupiunt scilicet, quicquid adversus
illum scribitur, maxime esse stolidum: et ideo etiam Dominus
Luderus tam vehementer irascitur: quia illum librum facile potest
per ludum iocumque refellere: utpote
cuius stultitia Lutheri sapientiam deprehendit,
20 et impietates eius ostendit, et
publice traduxit stolidae solertiae consilia: quibus sibi visus est callide
viam ingressus, qua Christi sacramenta omnia, omnem fidem
religionemque subverteret.

25 Triumphata vero missa, puto nos totum
papam triumphare. Nam super missam
ceu rupem nititur totus papatus cum suis monasteriis,
episcopatibus, collegiis, altaribus, ministeriis, et doctrinis, atque adeo
cum toto ventre suo. Quae omnia ruere necesse est ruente missa
eorum sacrilega et abominanda. Sic Christus per me coepit abominationes
30 in loco sancto stantes revelare, et destruere eum, cuius adventus
fuit per operationem Satanae in prodigiis,
et signis mendacibus. O miserum
illum defensorem ecclesiae papisticae. O miseram ecclesiam, quae
frustra indulgentias suas pro tanto libello profudit. Nisi quod digna

merces reddita est tam defensori quam libello. Quales enim sunt indulgentiae, talis est ecclesia, talis defensor, talis et libellus.

644

TANQUAM diceret, postquam nunc in caelum conscendi, subvectus
5 alis anseris: possum iam quolibet radiis prodeambulare solaribus,
et ex alto tanquam formicas despicerere papas omnes, et omnes
episcopos, collegia, monasteria, sacerdotes, equites, duces, principes,
omnia subieci pedibus meis, postquam ad
aquilonem posui solium meum, et factus
10 sum similis altissimo. Sic Satan abominationem statuit in loco sancto,
dum abominandum fraterculum suscitavit in ecclesia dei, dum
sacrilegum ac detestabilem nebulonem furiosis inflavit furis: qui
sacramentorum ignavus hostis, tumore vano pugnet adversus eum:
cuius adventus fuit cum humilitate: qui post veniet cum potentia:
15 quum spiritu oris sui in pulverem difflabit istum, superbiae et
diffidentiae filium: qui iam gloriatur stolidus in malitia, et sibi
videtur potens in iniquitate: dum secum
dicit insipiens in corde suo, non est deus.
O miserum adversarium sacramentorum, quem tunc sacramentorum
gratia destituet. O miserum illusorem characterum, quem tunc
20 baptismi character et character ordinis, velut inusta stigmata tradunt
transfugam, tradentque supplicio. O miserum irrisorem
ecclesiae catholicae, quae tunc vicissim miser in tuo ridebit interitu.
Tunc illusor indulgentiae, heu quibus suspiriis optabis indulgentiam:
quum negata venia recipies meritam iniquitatis mercedem in aeternis
25 ignibus: qui diabolo et angelis eius tui similibus praeparati sunt.

5 Haec mihi pro defensione primi sacramenti,
satis sint. In quo asserendo maxime
laboravit assertor dominus Henricus, ut qui non ignoravit in
hoc esse sitam summam salutis papistici regni. cetera cogor differre
obrutus multis aliis occupationibus, tum maxime transferenda Biblia,
necessaria scilicet opera. Ne satanae
studia ipse prosperem nimio.

10 HACTENUS satis laboratum sit Domino Ludero, pro impugnatione
primi sacramenti. Iam lassatus in via iniquitatis, cetera cogitur
differre, totus obrutus in transferenda Biblia, necessaria scilicet
opera: ut Satanae studia prosperet nimio,
15 dum scripturam sacram sic vertat: ut
invertat sensum: ac faciat fucum illiteratae plebeculae: quae ad
haeretici versionem examinet haereses: ad quas probandas plumbea
illa regula iam inflexa sit de industria.

20 Satanus per hos insulsos libellos me impedire
cogitat, sed nihil efficiet. Neque
magni operis fuerit stolidos Thomistas, in reliquis sex sacramentis
confutare.

25 SATANAS excogitavit suo militi causam, quam praetendat fugae.
Nam ad se eum vocat, alio missurus militatum: ubi magis ei
necessariam navet operam: si quid praestare possit in evertendo
biblio. Nam quod in sacramentis tentavit
apud mentis compotes, videt conatum
frustra. Interea solvens obsidionem, minatur
eo rediturum se: postquam everterit bibliam: neque magni operis
fore, reliqua sex expugnare sacramenta, victori tanto: qui in eo,

quod primum oppugnavit, operam luserit: et reiectus cum dedecore,
victus turpissime, fusus fugatusque discesserit.

648

5 Nihil proferunt responsione dignum per
tota sex sacramenta, praeter illud unum,
quod de sacramento ordinis adducit Paulum, scilicet ad Titum,
iubentem, ut per ecclesias ordinet presbyteros. Hoc loco enim vult
institutum ordinis sacramentum.

10 NUNC doctor Luderus non habet otium ludendi: currit enim
celeriter amissis copiis, et insequentes timens, trepidus, velut canis, e
nilo bibit et fugit. Reliqua praeterit
omnia, velut contemptim: quae tu quum
ex ipso regis libello legeris: videbis facile,
cur praetereat. Interim arripit illud apostoli ad Titum. Nam regem
sentire dicit, quod ibi sacramentum ordinis fuit institutum.

15 HIC tuam lector imploro fidem, adversus istius nebulonis stolidissimam
perfidiam. Quoties quam aperte dicit, et inculcat rex, immo
quoties quam aperte probat, nullum sacramentum aut institutum
esse, aut institui posse nisi a deo: quam evidenter id ipsum iterum
atque iterum nominatim repetit in sacramento
20 ordinis? et nunc ait iste nebulo
stolidissimus regem dicere, sacramentum
ordinis institutum esse ab apostolo. At in sacramento unctionis
extremae, quum iste scurra blasphemus adversus apostolum Iacobum,
diceret se non crediturum apostolo de sacramento unctionis
25 extremae: quippe qui non haberet ius instituendi sacramenti, hoc est
promittendi gratiam cum signo visibili. Rex ita respondet, apostolum
tradidisse populo, quod ipse acceperat a Christo. Sicut et apostolus
Paulus tradidit Corinthiis, quod acceperat
a Christo. Neutrum dicit instituisse. Quod
30 si rex dixisset, id quod iste mentitur ab eo
dictum: nempe quod sacramentum ordinis institutum fuit a Paulo:
quare non hic rursus idem elatravit in Paulum: quod illic rabidus

elatravit in Iacobum, se non crediturum Paulo, de sacramento
ordinis, etiam si esset apostolus? Nam nullum apostolum habere
potestatem condendi sacramentum, id est promittendi gratiam cum
signo visibili. Cur hic dissimulat istud nebulo, si rex illud scripsit:
5 quum illic se cohibere non potuit a blasphemia: ubi scripsit adversus
alios, quorum nescio, an id quisquam scripserit? Quomodo potuit rex
sentire, sacramentum ordinis institutum ab apostolo: quum toties
aperte dicat, apostolos institutos esse sacerdotes a Christo? et tamen
10 hoc eum dicere dicit pater Luderus: qui toties mentitur se numquam
mentiri. Nunc vides lector sollers strategema
fugientis Luderi: quo fumum offundat,
qui fugam tegat.

Sed non videt larva Thomistica, quid
vel ego dicam, vel ipsemet respondeat.
15 Ego ordinem negavi sacramentum esse, id est promissionem et
signum gratiae adiectum, quale est baptismus et panis, non negavi,
immo asserui esse vocationem et institutionem ministri et contionatoris,
sive hoc fiat auctoritate unius apostoli, vel pontificis sola, vel populi
eligentis et consentientis simul nihil refert. Quamquam rectius fiat
20 populo eligente et consentiente, quomodo apostoli Actuum .iiii.
septem diacones instituerunt. Nam ut Paulus Titon iubet
presbyteros ordinare, non tamen sequitur, solum Titon sua auctoritate
id fecisse, sed exemplo apostolorum, per suffragia populi eos instituisse,
alioqui pugnabunt verba Pauli cum exemplo apostolorum. Quae
25 vero de impositione manuum ad ordinis sacramentum trahit, vident
pueri nihil ad ordinis sacramentum
pertinere, sed more suo papistico, sic e
scripturis facit quodcumque visum fuerit.
Impositio manuum tunc erat donatio visibilis spiritus sancti.

30 VERE non vides larva Ludere, quid vel dicas ipse, vel respondeat
princeps. Neque enim rex probavit tibi sacramentum ordinis, esse
tantum vocationem et institutionem ministri, et contionatoris: sed
tam vere sacramentum esse quam baptismus est, aut eucharistia,
idque secundum tuam ipsius finitionem, hoc est vere conferre
35 gratiam, cum signo sensibili. Sed neque tu
Ludere dixisti simpliciter promissionem

gratiae, cum adiecto signo sensibili sacramentum esse, sicut nunc
 te videri vis dixisse. Immo negasti plane promissionem ullam gratiae
 factam a Christo, cum adiecto visibili signo, sacramentum esse: nisi
 eadem promissio cum suo signo comprehensa legatur evidente
 5 scriptura. Hac in re tibi restitit rex. Hac in re te mentitum probavit
 evidente scriptura. Nam et omnia probavit
 a Christo instituta, verbo et facto,
 prorsus absque scriptura: nec omnia, quae
 fecit Christus, esse comprehensa scripturis: id vero probavit rex
 10 evidentissimis scripturis. At nec ecclesiam in talibus errare posse
 fallive, quatenus ad sacramenta spectat. id non evidentibus tantum
 scripturis probavit, sed evidentibus etiam rationibus, et ex tua
 confessione iacto fundamento, te pertraxit illuc: ut tibi necesse fuerit,
 etiam fateri cetera. quaecumque tam obstinate negaveras. Et
 15 tamen ex abundanti probavit tibi in sacramento ordinis, gratiam
 illam cum signo visibili, patere quoque ex scripturis ipsis, ex quibus
 diversa tibi loca protulit, apertiora quoque ex eodem apostolo: quam
 sit ille locus ad Titum: cuiusmodi sunt unus aut alter ad Timotheum.
 Atque ita hac in re rursus patet tua nescio impudentior an stultior
 20 sycophantia, et stolidissimum effugium tuum, quo fingis, quod
 impositio manuum tunc fuit donatio
 visibilis spiritus sancti, non collatio gratiae:
 quasi non multis manum imposuerint
 laicis: dum eos ordinarunt in clericos: quibus iam ante donatus
 25 fuerat in signo sensibili spiritus sanctus: aut quasi spiritus sanctus,
 adveniens in sensibili signo, christianis nullam secum gratiam
 conferat.
 SED et istud aequè stolidum est effugium: quum apostoli verba,
 quibus perspicuum est, ordinem fuisse collatum per episcopos, sic
 30 declinas: ut id fatearis quidem, ceterum non probari ex eo, quod
 episcopus ordinavit, ordinasse solum sine suffragiis populi: ne verba
 Pauli pugnarent cum exemplo apostolorum, instituentium diaconos:
 scilicet quia quum tales in clerum essent
 electuri: quibus dispensatio crederetur
 35 rerum temporalium, noluerunt uti suo

iure: ut absque populo deputarent ipsorum loco, victum cuique
 divisuros diaconos: quia magis extra suspicionem fore videbant
 populo: quos ipse divisores praetulisset: ideo scilicet pugnaret cum
 hoc exemplo Paulus, si volebat Titum ut in praeficiendo presbytero
 5 spiritalium rerum ministro: conferret sacramentum ordinis sine
 suffragiis populi, in eo loco, ubi cuiusque merita nota essent
 ipsi, qui consecraturus erat episcopo. Nam interdum, ubi id minus
 erat notum: permittebant episcopi populo: ut nominaret, quem
 censeret optimum: quae res magis erat
 10 commendatio quaedam virtutis, et probatae
 vitae testimonium, quam ius electionis.
 Sed hic dicis, nihil tua referre: sive ordinetur sacerdos
 auctoritate unius apostoli vel pontificis sola, sive populi eligentis et
 consentientis simul. Ecce, quomodo turpiter retro fugis. Numquid in
 15 Babylonica scripsisti manifeste, nullo modo episcopum sine populo,
 posse sua sola auctoritate facere sacerdotes: nec opus esse ordinationibus
 aut consecrationibus, usque adeo, ut haec tua tibi verba rex
 obiecerit?

20 Si sacerdotes cogentur admittere omnes
 aequaliter sacerdotes esse, quotquot
 baptizati sumus, sicut revera sumus, illisque solum ministerium, nostro
 tamen consensu, datum, permissum nullum eis super nos ius imperii,
 nisi quantum nos sponte nostra admitteremus.

25 HIS verbis aperte negas pontificem solum, posse facere sacerdotem,
 nisi consensu vestro. Nam te quoque eximis prorsus ordini sacerdotali:
 atque annumeras laicis: idque in paucis verbis facis aperte
 septies: ut plane facias perspicuum te tibi
 sacerdotem non esse amplius. Nempe quia
 30 te ordinavit episcopus absque consensu
 laicorum: et adhibuit consecrationem. quam tu velut supersticiosam
 exsecraris. Nam et ita scribis paulo post.

Negari non potest, ecclesias olim a senioribus
fuisse rectas absque istis ordinationibus
et consecrationibus, propter aetatem et longum rerum usum,
in hoc electis.

656

- 5 ECCE, quam aperte scripsisti dudum, episcopum sine populo non
posse sacerdotem facere, et ordinationibus aut consecrationibus opus
non esse. At nunc manifeste victus, utrumque fateris falsum. Sed
tamen addis, nihil tua referre: quasi dicas, Tam impudens nebulo
sum, ut mea nihil referat, quam aperte convincar insaniae. Nam et
10 istud quoque, quod et in Babylonica scripsisti, et nunc repetis,
ordinem esse tantum officium contionandi,
Rex et ratione tibi sustulit, et
evidentibus plane scripturis: e quibus unum locum aut alterum visum
est commemorare: ut videat lector, quam belle Luderus ludat in re
15 tam sancta et seria. Sic enim scribit princeps.
“ORDINEM Lutherus negat sacramentum
esse: et ritum tantum esse dicit
eligendi contionatoris. Nam qui non contionantur: nihil minus ait
esse, quam sacerdotes: nec aliter sacerdotes esse, quam homo pictus
20 est homo: contra Paulum apostolum, qui ad Timotheum scribens ait,
Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui
laborant in verbo et doctrina. Apostolus hic manifeste docet, quamquam
ii praecipue duplici honore digni sunt, qui quum presbyteri
sint, laborant in verbo et doctrina. tamen et qui hoc non faciunt, non
25 solum esse presbyteros, sed et bene praesesse posse, et duplicem quoque
honorem promereri. Alioqui non dixisset, maxime qui laborant in
verbo et doctrina: sed solum ii, qui laborant in verbo et doctrina.
Praeterea ne possit dicere Luderus, id quod dicit, officium sacerdotis
erga populum, nihil esse nisi praedicare.
30 Nam missas, inquit, canere, nihil est aliud
quam communicare se ipsum: hoc inquam (ut appareat) quam
falsum sit rursus audiamus apostolum. Omnis, inquit, pontifex, ex
hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad
deum: ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. An non apostolus

aperte declarat etiam pontificis officium istud, ut pro hominibus offerat sacrificium deo? Quod quum scribat, quamquam hebraeis, tamen christianis, quos nolit iudaizare, datum est loqui de pontifice legis utriusque: atque ideo, bis Lutherum suo premere testimonio.

5 Nam et missam docet esse sacrificium: et offerri pro populo, quum ecclesia nullum offerat aliud, et docet offerendi officium, praecipuam partem esse muneris pontificii. Et certe nisi falsum esset, quod dicit Lutherus, facile videtis consequi: ut quum nemo nisi
10 sacerdos possit consecrare corpus domini, si e tot sacerdotum millibus, qui contionari nesciunt, nullus vere sacerdos est, sed tantum vocatur equivoce, quemadmodum homo pictus vocatur homo, totus christianus orbis clerum populumque ferme non habet
15 alium, quam idolatras, panem pro Christo colentes, et genua sua curvantes ante Baal.”

CUR haec omisit Luderus? quibus tam aperte probat rex, ad sacerdotis officium praecipue pertinere: ut in missa pro populo sacrificet: quum contendat iste nec in missa fieri sacrificium, nec
20 sacerdotium quicquam esse, nec pontificium, nisi dumtaxat ritum eligendi contionatoris: nec istud pudet effrontem blaterare: quum clare videat, solos ab initio usque sacerdotes consecrasse, contionatos vero nonnumquam, qui non fuerint sacerdotes: id quod in Actis apostolorum constat, fecisse beatum Stephanum non sacerdotem,
25 sed diaconum: ut manifestum sit, maxime proprium sacerdotis officium, in eo situm esse, ut pro populo consecret. Sed adiciam ex libello regis locum alium.

“SI LAICUS quisque aequalem habet
30 potestatem cum sacerdote, in quocumque sacramento: et ordo sacerdotii nihil est: cur ita scribit apostolus Timotheo? Noli neglegere gratiam, quae in te est: quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri. Et alibi ad eundem? Admoneo

te, ut resuscites gratiam dei, quae in te est, per impositionem manuum
 mearum. Iterum. Nemini, inquit, cito manus imposueris, neque
 communices peccatis alienis. Denique hunc in modum apostolus
 scribit ad Titum. Huius rei gratia, reliqui
 5 te Cretae: ut ea, quae desunt, corrigas: et
 constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi. Habes
 nunc lector semel sub oculis apostoli pauca loca, et non multa verba:
 quibus inter se collatis, facile potes deprehendere falsa fictaque esse
 omnia, quibus tam inordinate Lutherus debacchatur in ordinem.
 10 Nam quos dicit populi consensu fieri, Paulus ostendit fieri ab episcopo,
 quem in hoc ait se reliquisse Cretae: ut oppidatim presbyteros
 constitueret: nec tamen temere, sed sicut ipse praesens disposuerat.
 Vides impositis manibus, fieri sacerdotem.
 Et ne dubitari possit, simul conferri
 15 gratiam, vides, illam manuum impositione collatam. Resuscita,
 inquit, gratiam, quae data est tibi per impositionem manuum
 mearum. Et illud quoque. Noli neglegere gratiam, quae in te est,
 quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum
 presbyterii. In iis te exerce. Miror igitur non pudere Lutherum, quum
 20 negat sacramentum ordinis, haud ignarus in manibus omnium versari
 verba Pauli? quae doceant, non nisi a sacerdote fieri sacerdotem, nec
 sine consecratione fieri: in qua et signum adhibeatur corporeum, et
 tantum spiritualis infundatur gratiae: ut is, qui consecratur, non solum
 accipiat ipse spiritum sanctum: sed etiam
 25 potestatem conferendi aliis. novum vero,
 qui potest esse, de quo scribit apostolus?
 Quomodo ignoratum ecclesiae, quod in omnibus Christi legitur, et
 numquam non legebatur ecclesiis? Quibus ex rebus, manifestum est
 tam multis, quae tanta cum confidentia, pro compertissimis Lutherus
 30 eblateravit in ordinem, ne unam quidem syllabam fuisse veram, per
 malitiam ficta falsaque omnia.”

VEL EX his particulis vides lector, quam scite tractet Luderus
 sacramentum ordis: qui quaecumque non valet solvere, tacito

praeterit omnia. Sed tum videlicet, tractabit accuratius: postquam
redierit ab everso biblio. Cupio mediusfidius idem ut tractet denuo.
Nam sic tractavit hactenus: ut mihi spem
indubiam praebeat: quo rem tractarit
5 saepius, eo fore, ut multo tractet insanius.

662

Refellit ea, quae Lutherus
iterum timide tangit, et stolide,
de matrimonio. Cap. XXVI.

10 Et quid dicam? ne nomen sacramenti
quidem intellegere voluit, quod evidenter
ostendit, quum locum Pauli Ephe. V. tractat de matrimonio, quem
Paulus de Christo et ecclesia ponit, dicens. Sacramentum hoc magnum
est, ego vero dico in Christo et ecclesia.

15 IMMO Luderus ludere maluit quam intellegere:
quae rex in illum scripsit locum:
nisi quod verius puto, maluit suo more dissimulare stolide, tanquam
ipso rem praetereunte silentio, nemo locum posset e regis libello
legere. Quem locum lector quum legeris: ibi demum senties eam
rem, sic esse tractatam a rege, ut non sit mirum, nihil reperisse
20 Luderum, quod hic respondeat. Atque ideo praeteriisse, quasi nihil
esset dictum.

25 Neque enim scriptura patitur, ut matrimonium
sacramentum dicatur, quum
sacramentum usu totius scripturae significet, rem secretam et absconditam,
quam sola fide consequi possis. Matrimonium autem adeo non
est res abscondita, aut fide percepta, ut nisi palam ob oculos fiat, matrimonium
esse non possit, quum sit copula maris et feminae externa, et
publica professione et conversatione confirmata. Sed nihil mirum,
Thomistas asinos sic delirare, apud quos nihil, neque sani neque
30 recti deus esse voluit.

QUID hic dicam lector? Ego me plane fateor hic insanire maxime,
 si non hic Luderus insaniat. Sacramentum,
 inquit, significat rem secretam et absconditam:
 sed matrimonium non est res abscondita: ergo matrimonium
 5 non est sacramentum. Domine doctor, per vestram fidem, immo per
 infidelitatem vestram, per quam regulam tenet ista consequentia:
 quum in praemissis mutatur copula a significare ad esse, nisi vocabularii
 vestri vobis dicunt, quod haec duo verba, Sum et Significo, idem
 significant. Alioqui si valet illud argumentum, similiter valet et hoc.
 10 Omnis homo sedet, sed Luderus non currit: Ergo Luderus non est
 homo. Domine doctor, quo peregrinatur animus vester: quum
 sic desipitis? an haereticos deus percellit insania? Sacramentum
 significat rem secretam et abditam, esto. Matrimonium non est res
 secreta nec abditam: quid tum postea? Nec sacramentum dicis esse rem
 15 abditam, sed significare rem abditam. Dic igitur eodem modo,
 Matrimonium non significare rem secretam,
 nec abditam: et ex eo conclude, non
 esse sacramentum: sed tunc mentiris in
 minore. Nam sicut baptismus corporis, significat ablutionem animae:
 20 sic matrimonium significat coniugium, inter Christum et ecclesiam:
 quae res est, opinor, abditam et secreta: licet sacramentum, id est eius
 signum, sit sensibile: sicut ablutio animae
 est res abditam et secreta: licet eius sacramentum,
 id est signum sacrum, signum sit
 25 sensibile. Dicite, quaeso domine doctor, numquid hoc saltem loco vos
 fatemini tam stolidè plane scribere: ut nullus asinus potuerit stolidius
 rudere?

30 Quamquam ego hoc vulgato usui dedi,
 ut sacramenta vocent, quae potius signa
 visibilia sunt. Tantum negavi, in scripturis sacramenta vocari.

DEUS bone, quantus stupor est in isto
 stipite: qui in hac una brevi periodo, bis
 insanit? primum, ait ista, quae vocantur sacramenta, potius esse
 signa visibilia. At quum iam in proximo prius versu dixisset: sacramentum

significat rem arcanam, et absconditam, quaero, de quo
 sacramento dixit illud? De baptismone dixit, et eucharistia? Sic
 opinor. Nam illa sola fatetur esse sacramenta. At de re significata,
 non loquitur, utpote de ablutione animae. Nam illa non significat
 5 rem abditam: sed est ipsa res abditata. Sacramentum igitur, de
 quo loquitur, quod significat rem abditam, est in baptismo ablutio
 corporis, in eucharistia species panis et vini. Quaeso te nunc Ludere,
 an non et illa sunt signa visibilia? tam hercle sunt, quam matrimonium.
 Quid ergo tibi vis insanissime: quum velut per somnium stertis,
 10 ea quae tu negas esse sacramenta, potius esse signa visibilia: quum
 nihilo potius sint signa visibilia, quam ea ipsa, quae tu concedis esse
 sacramenta? Non dubito, quin, Luderus quum legerit haec, doliturum
 sit homini, quod semisomnis scripserit tam delira somnia:
 15 sudabit satis: et omnem vertet lapidem: si qua reperire possit aliquid,
 quo tantam saltem palliet vecordiam. Gestio profecto videre, quem
 pannum purpurae tanto praetextat ulceri. An (ut est impudens)
 simulat se tantum definire sacramenti vocabulum: quum dicit, sacramentum
 usu scripturae significare rem abditam, et sic locutum esse,
 20 tanquam diceret, homo semper significat quiddam rationale. Et ita
 sacramentum usu scripturae semper significat rem absconditam, sed
 matrimonium non est res abscondita: matrimonium igitur non est
 illud, quod usu scripturae vocatur sacramentum. Si fingat Luderus
 istud, ita se tuebitur, quomodo si quis sic
 25 declinet ictum, callidus: ut capite repellat
 a brachio. Quid enim fingat isto commento stolidius? Nam ut verum
 est, nullum esse sacramentum, quod non aliquo sensibili signo
 designet rem secretam: ita verum est, nullum illorum signorum
 significare perpetuo rem secretam, sed eorum vocabula communiter
 significare, dumtaxat illas ipsas res: quae sunt aliquando signa
 30 rerum sacrarum. Nam et ablutio quatenus sacramentum significat
 rem abditam, nempe lotionem animae: tamen communiter
 id non significat: nec eius vocabulum communiter designat sacramentum.
 Quid est enim communiter ablutio, aut baptismus? aliud
 ne quam quaelibet lavatio corporis? Quamobrem si se putet hac
 35 strophæ Luderus elapsurum: plane labetur in latrinam. Nam si sic

nobis arguetur dominus doctor, Sacramentum scripturarum omnium
 usu, significat rem secretam, atque abditam: sed matrimonium
 non est res secreta nec abditam: ergo matrimonium non potest esse
 sacramentum: opponam domino doctori argumentum isti simillimum,
 5 hoc pacto. Sacramentum usu scripturarum
 omnium significat rem secretam
 atque abditam: Sed ablutio vel baptismus
 non est res abditam: et species panis et vini non est res abditam. Immo
 quia dominus doctor irridet speciem, neque panis neque vinum
 10 sunt res abditae: ergo neque baptismus, neque species panis et
 vini, neque panis et vinum, possunt esse sacramenta. Inveniat mihi
 dominus doctor, solutionem huius argumenti mei: et simul inveniet
 solutionem sui. Defendat se dominus doctor, qui hactenus verbo
 saltem confessus est, illa duo esse sacramenta. Certe nisi volet illa
 15 duo tollere, quod plane conabitur aliquando: Immo re ipsa iam diu
 fecit: fateri cogetur istam rationem suam nihil habere rationis.
 Quin fateri cogetur, ex ipsius assumpto,
 matrimonium verum sacramentum appellandum
 esse, potius quam baptismum
 20 ipsum. Nam ablutio neque rem abditam
 significat: nisi quatenus sacramentum est: neque semper sacramentum
 fuit, neque nunc semper est. Matrimonium autem ab initio
 fuit sacrum signum rei sacratissimae.
 NEC minus insanum est istud, quod ais te nihil aliud quam negasse,
 25 quod matrimonium, et cetera sacramenta, quae damnas, sacramenta
 vocentur in scripturis. Siccine
 Ludere ludis tandem? nihilne negas
 amplius? paulo ante negasti: quod sint
 sacramenta: nunc nihil negas, nisi quod vocentur sacramenta in
 30 scripturis. Soluta est igitur ista lis, et tota causa cessisti: nisi quis
 contendat illa sacramenta omnia, vocabulo sacramenti vocari in
 scriptura sacra. Sed quaeso te, quis umquam tibi movit illam litem?
 Quis id contendit umquam? Olim negasti veteres ecclesiae patres,
 ordinem vocasse sacramentum. Rex te vetustissimorum testimonio

probavit esse mentitum. Nunc velut rem magnam profers, quod
 saltem scriptura ea non vocat sacramenta. Hui quam validum iecisti
 telum. Profer obsecro scripturam sacram, quae baptismum vocet
 sacramenti vocabulo. Profer, quae sic vocet eucharistiam. Invenies
 5 opinor, in scriptura nullum sacramentum, vocabulo sacramenti
 nominatum, praeter istud unum, quod stolide nunc oppugnas, matrimonium.
 Audistin umquam quenquam lector, in re tam sancta et
 seria, tam impudenter stolideque nugantem?

10 Scite et iocunde tractat ea,
 quae Lutherus velut summam
 rerum scurriliter aggressit in
 fine. Cap. Ultimum.

Summa rerum haec est. Totus liber
 Henrici nititur hominum verbis et usu
 15 saeculorum, nullis dei verbis neque usu spiritus, ut ipsemet fateri
 cogitur. Contra, summa meorum rerum est, verba hominum et usum
 saeculorum, ut tollerari et teneri possint, sicubi non pugnant scripturis
 sanctis, tamen articulos fidei, et necessariam observantiam non facere.
 Si itaque rex Henricus coniunctis omnium Thomistarum, papistarum,
 20 daemonum, et hominum viribus et studiis poterit ostendere necessariam
 humanorum verborum observantiam,
 victus est Lutherus suo ipsius
 iudicio et confessione. Nam tum demum
 articulos fidei habebō, quicquid vel Thomistae iusserint. Si non
 25 poterit, victor est Lutherus. Quid enim aliud volunt? Neque enim si
 mille millies libros scripserint contra me, aliud a me postulare
 poterunt.

SUMMA rerum haec est. Totus Luderī liber nihil est aliud, quam
 30 mera farrago verborum scurrilium, cum
 depravatione verborum dei, contemptu
 sanctorum omnium, et blasphemia spiritus sancti, sicut ipsemet fateri
 cogitur. Contra, Summa rerum principis
 est Assertio sacramentorum: quae luce

clarius, probavit esse non traditiones hominum, sed traditiones dei: atque id probavit ratione, scripturis, et ipsius confessione Lutheri. Si itaque Lutherus, coniunctis omnibus suis combibonibus coniunctis scurris et nebulonibus, coniunctis larvis et cacodaemonibus, blasphemiarum suarum inspiratoribus: si poterit, inquam, ostendere, quod impiorum nebulonum scurrilitas, plus valere debet, quam traditiones dei, victor est Lutherus. Si non poterit, victus est Lutherus, ipsius confessione Lutheri. Quid enim aliud vult? Nam qui contra illum scribunt, etiam si millies mille libros scribant, nihil aliud ab illo postulaturi sunt: quam ut audiat, quid ei dictum sit: et meminerit, quid ipse dixerit: quorum hactenus ab eo neutrum quisquam impetrare potuit.

Neque enim ego quaero, quid Ambrosius, Augustinus, concilia, et usus saeculorum dicant. Non (inquam) disputo, quid a quoquam dictum, vel non dictum, scriptum vel non scriptum sit, sed an hoc dictum et scriptum necessarium sit servatu, an sit articulus fidei, an liget conscientiam.

NEMO est (opinor) qui ideo tibi vel Ambrosium opponat, vel Augustinum, vel sanctorum quenquam, vel concilia, vel synodos: quia nesciat, quam arroganter et stolide contemnas omnes prae te, sed quia munire populum salutari student antidoto, contra furiale venenum tuum. Nam quum videant contra tuam sententiam, stare pro sacramentis ecclesiae, non unum aliquem veterum, sed universos: dubitare non possunt, illam fuisse publicam fidem ecclesiae catholicae, quaecumque umquam fuit in terris ecclesia, vere catholica. Quam tua confessione probavit rex in sacramentis falli atque errare non posse. Praeterea, quum tu fatearis ibi adesse Christum: ubicumque sint duo vel tres congregati in nomine eius: facile sentit populus, nihil tibi mentis esse: quum illinc disputas afuisse Christum: ubi congregati sunt in nomine Christi ducenti vel trecenti, iidemque ex eruditissimis, atque undecunque sanctissimis. Quamobrem satis intellegit populus, ecclesiam catholicam, etiam si non facit articulos

fidei, probare tamen et docere veros articulos fidei: sicut probat et docet, quodnam sit evangelium: etiam si non faciat evangelium. Non igitur dicit quisquam, verba totius ecclesiae esse aequalia verbo dei, sed
 5 ecclesiam docere, quod sacramenta sibi tradita sunt per verbum dei: in quo discernendo, tu quoque Ludere fassus es, eam falli non posse. Atque ita semper tua confessione constringeris, praesertim quum tibi probatum sit, non hodie tantum hoc sentire ecclesiam: quam tu vocas papisticam: quae
 10 tamen revera est ecclesia catholica, sed idem sensisse semper: quaecumque umquam in terris fuit ecclesia vere catholica. Quae res patet et conciliorum decretis et sanctissimorum consensu patrum, locis ac temporibus tam diversis, idem tamen constanter sentientium: ut quum illis universis unus dissentias, nihil aliud facias, quam stultitiam
 15 tuam impiam atque impudentem traducas.

Nec fuit opus mihi, Henrico rege magistro, qui me haec doceret, qui adeo pulchre ea noverim, ut etiam impugnarim, ut miranda sit stultitia Satanae,
 20 quae his me impugnet, quae ipse impugno, et perpetuo principium petit.

IMMO opus est tibi, Henrico rege magistro: qui te ista dedoceat: quae rex te tuus docuit Satanas: qui vere rex est super omnes filios superbiae: qui te sic infatuat, ut perpetuo temet inscius impugnes ipse: nec umquam tibi constes: sed aliud stans aliud sedens sentias. Nam quod ais, eos qui tibi sanctos patres opponunt: et concilia perpetuo principium petere: tu perpetuo surdus es: quia tibi non libet audire. Nam si ulla umquam ecclesia vere christiana fuit: illa certe fuit: cuius fidem testantur scripta sanctorum patrum, eam
 25 fuisse, quam tu nunc impugnas. Quamobrem quum tute fatearis ecclesiam in diiudicando dei verbo falli non posse, et tamen dicis eandem, quae tam diu iudicavit sacramenta per dei verbum initio tradita falsam esse: perspicuum etiam pueris est, et te mentiri falsissime, et tecum pugnare turpissime.

PRAETEREA quum de scripturae
 sensu surgit quaestio, quum tibi cum rege
 convenit, quae sit scriptura: sed in eo
 dissentit abs te, quod ait te male interpretari scripturam: nec eam id
 5 significare, quod tu contendis: hic vero videtur tibi ridicule principium
 petere: si pro sua sententia suffragatorem
 alleget vetustissimum quenque, ac
 sanctissimum, ex antiquis patribus: qui nec illius gratiam potuerunt
 aucupari, nec odisse te: propterea quod tot saeculis ante mortui sunt:
 10 quam te taeterrimam pestem, in terras Orcus evomeret. Qui sic
 principium petit, quam ridicule ridetur abs te? non hercle minus
 ridicule, quam si quis demonstraturus conclusionem Geometricam,
 primum abs te petat: ut concedas dimidium, minus esse suo toto,
 deinde, quum tu aut tam stolidus sis, ut id non sentias: aut tam
 15 impudens, ut prudens neges: ille te tuae relinquens stultitiae, nihilo
 minus pergit illud sibi postulatum sumere: atque ex eo deducat
 reliquum. Iam si tu recurras denuo, ac
 mille nugeris ineptiis, illum nihil demonstrasse,
 sed vitiosissime principium petere: et ex eo rem deducere,
 20 quod tu initio negaveris, atque ibi sardonio risu, rictum caninum
 distendas, et iactes eum probare negatum per negatum, quid aliud
 faceres, quam quod facis nunc: ut te, tam stolido risu, pro stolido
 puncto ridendum proponas.

De libertate, et captivitate quaero, pro
 25 libertate ego pugno. Rex pro captivitate
 pugnat. Ego rationem libertatis signavi.
 Rex rationes captivitatis omittit, et solum blaterat, quae sit captivitas.
 Debitores facit, et culpam non assignat. Valeat itaque ineptus, et
 miserabilis defensor captivitatis Babylonicae, et suae papisticae
 30 ecclesiae.

UT SEMPER audit aegre Luderus, quicquid ei non est commodum.
 Nam quoties eum docuit princeps, ab ecclesiae parte libertatem
 esse, et omnia tuta. Contra vero, ab ipsius parte captivitatem

et periculum summum, atque istud probavit, etiam iacto fundamento
 ab ipsius Luderii confessione. Sed si quis illud illi rursus inclamet ad
 aures, non magis audierit ebrius Lutherus, quam Fusius ebrius olim,
 Dum Ilionem obdormit catienis mille ducentis, Mater te appello
 5 clamantibus. Verum dormiat ille, vel (quod solet) altum stertat
 vigilans. Tibi tamen lector, locum recensebo rursus ex libello
 principis: quem quum audieris, dubitare non poteris ex utra parte
 stet captivitatis periculum.

“AT LUTHERUS ipse fatetur, nihil
 10 esse periculi, si quis hac in re sentiat, quod
 tota iam sentit ecclesia. At contra, tota ecclesia censet haereticum esse
 eum: qui sentiat cum Luthero. Non debet ergo Lutherus animare
 quenquam, cui bene cupit: ut secum sentiat. Cuius sententiam tota
 15 condemnat ecclesia. Sed debet his suadere.
 quos amat: ut accedant illis, quos ipse quoque
 iudicat in nullo versari periculo. Falsa
 est ergo ista Lutheri via, contra publicam fidem, non huiusmodi temporis,
 sed etiam aetatum omnium. Nec liberat captivitate credentes
 20 ei: sed educens e libertate fidei, hoc est loco sancto (quod Lutherus
 ipse fatetur) captivat in errorem, ducens in praecipitium, et vias
 invias, incertas, dubias eoque plenas periculi: et qui amat periculum
 perit in illo.”

In fine si quem offenderit mea in regem
 asperitas, hoc sibi responsum habeat.
 25 Cum insensatis monstribus, me hoc libro agere, qui omnia mea optima
 et modesta scripta, tum humillimam meam submissionem contempserunt,
 et magis ex mea modestia induruerunt.
 Deinde a virulentia, et
 mendaciis abstinui, quibus liber regis
 30 refertissimus est. Nec magnum est, si ego regem terrae contemno et
 mordeo, quando ipse nihil veritus est, regem caeli in suis sermonibus
 blasphemare, et virulentissimis mendaciis
 profanare.

EX TOT mendaciis, ex tot blasphemis, unum saltem proferre
 Luderus exempli loco debuerat, maxime ne quis vere illud imputet ei:
 quod ille falso prius imputavit principi. Quem mentitur, nullum
 Lutheranae repugnantiae locum indicasse: quum indicarit plus
 5 decem. ceterum illa proferat Luderus, quum vacabit. Sed interim
 Luderi mendacissimas in deum blasphemias, effecit princeps, ne quis
 omnino nesciat: nisi qui non legerit, aut sit talis omnino, qui aquam
 non reperiat in pelago. Nam et aperte (id
 quod rex ostendit) omnes blasphemat
 10 sanctos: quicumque scripturam sacram,
 scriptis illustrarunt suis. Blasphemat apostolum Iacobum. Blasphemat
 apostolum Paulum. Christi blasphemat ecclesiam. Blasphemat
 sacramenta Christi: quae tanquam hominum inventa contemnit.
 Blasphemat ipsum Christum: cuius sacramentum primum et ceterorum
 15 ianuam, non aliud fere facit, quam securam in facinus omne
 licentiam. Blasphemat spiritum sanctum: cuius doctrinam totam
 velut mendacem, quoad potest, privat fide, quamcumque docuit
 sine scriptura. Totam denique blasphemat
 trinitatem, in cuius inflexibilem voluntatem,
 20 refert inevitabilem scelerum omnium necessitatem.
 IAM illud, quam ridiculum, quod excusat se, ne videatur scilicet
 nimis inclementer mordere principem. Ego profecto non dubito,
 regem illi facile morsus omnes condonaturum. Quippe qui verum
 videat illud esse Senecae. Raro mordet canis, qui latrat. Latratibus
 25 profecto Lutherus aequiperat Cerberum:
 morsu vix culicem. Verum quid ni latret
 strenue, vir videlicet optimus et modestissimus:
 quando cum insensatis (ut ait) agit monstris: quae non sentiant
 eius omnia scripta esse ipsius unius praeconio optima, et modestissima,
 30 id est haeresibus et blasphemis tam inflata: quam nullum umquam
 utrem quisquam inflavit vento. Quae monstra induruerunt, etiam ex
 illius humillima submissione: qua sic se
 submitit fraterculus vicario Christi: quomodo
 Iudaei se summisserunt Christo: quum datis alapis flexerunt

genua, clamantes per ludibrium, Ave rex Iudaeorum. Verum a
 mendaciis et virulentia, prorsus abstinuisse se testatur, ipse, cui nihil
 est aliud in calamo, quam calumniae, mendacia, sycophantiae: cui
 nihil est aliud in animo, quam virus, tumor, invidia. Qui nihil in
 5 capite concipit praeter stultitias, furores,
 amentias. Qui nihil habet in ore, praeter
 latrinas, merdas, stercora. Quibus foedius
 et spurcius, quam ullus umquam scurra scurratur: quorum nemo
 repertus est umquam, praeter istum, tam stolidus plagepatida: ut sibi
 10 stercus in os coniceret: quod alii spueret in sinum. Quamobrem
 quum sit huiusmodi, nihil miror si nunc indignus habeatur: quocum
 quisquam disputet. Certe quandoquidem totum se devovit inferis, et
 obduravit in schismate: nec umquam decrevit haereses
 recantare: statuere tamen secum debet
 15 aliquam saltem, ut habeat civilis honestatis
 rationem: quo sibi potius vendicet
 auctoritatem dogmatistae, quam vilis in haeretico scurrae. Quod si
 quando volet, si disceptabit serio, si mendacia sua recantet, ac sycophantias,
 si abegerit stultitias, furores, et hactenus nimium familiares
 20 furias, si merdas suas resorbeat, et sua relingat stercora: quibus tam
 foede linguam suam, calamumque conspurcat, Non deerunt, qui de re
 gravi graviter, quod decet, disserant. Verum si ad istum, quo coepit,
 modum scurrari pergat, et furere, si grassari calumnia, nugari
 stultitia, insanire dementia, scurrilitate ludere: nec aliud in ore
 25 gestare, quam sentinas, cloacas, latrinas, merdas, stercora, faciant
 quod volent alii, nos ex tempore capiemus consilium, velimus ne sic
 bacchantem ex eius tractare virtutibus et coloribus suis depingere: an
 furiosum fraterculum et latrinarium nebulonem, cum suis furiis et
 furoribus, cum suis merdis et stercoribus, cacantem cacatumque
 30 relinquere.

5 NIHIL vereor optime lector, quin aequitas tua facile condonet mihi:
quod hoc in libro toties ea leges, quae tuus opinor aversetur pudor.
Mihi profecto nihil potuit accidisse molestius, quam eo necessitatis
adigi: ut quicquam honestis auribus ingererem: quod verbis inhonestis
offenderet. Sed nullum vitandi
10 fuit effugium, nisi decrevissem (quod
perquam obnixe contenderam) Lutheri
scurrilem librum prorsus non attingere. Alioqui si respondendum
omnino fuit, homini ad intendendas calumnias excubanti, nec omitti
quicquam decuit, quod ille scripsisset: nec mutari verba licuit, quum
15 rerum nihil subesset: nec honeste recitari valuit, quod inhoneste
scriptum esset. Postremo, qui fieri potest, ut qui scurriles eius sycphantias
refellere suscipiam: nebulonis impuri verbis impurissimis
pure puteque respondeam? Nam is eo modo rem tractat: ut plane se
declaret meditari secum, immortalitatis quoddam genus absurdissimum,
20 eaque iam coepisse perfrui, et totus esse, versari, vivere in
huiusmodi sensu et titillatione gloriolae, quod futurum praesumat
post aliquot adhuc aetatum miryadas: ut
recordentur et loquantur homines, fuisse
olim aliquando apud saeculum prius nebulonem quendam, cui nomen
Luthero fuerit: qui quum cacodaemones impietate vicisset, ut dignis
25 emblematis ornaret suam sectam, picas garrulitate, lenones improbitate,
prostibula obscaenitate, scurras omnes scurrilitate
superarit. Qui id studuerit, curarit, effecerit, ut velut philosophorum
sectae ex ipsis habent vocabula: et Gnato meditatus sit parasiti
itidem, ut Gnatonici vocentur: sic absurdissimum genus haereticorum
30 impietatis, scelerum, spurcitiaeque colluvies, appellentur
Lutherani. Nam quaeso te lector, quod
umquam genus haereticorum tam absurdum
fuit, ut comparetur isti? Quod unum

nihil non renovat earum haeresum, quas suis quamque temporibus
Christianus orbis olim damnavit, oppressit, exstinxit: quarum
omnium cineres iste fax inferni denuo semel accendit. Qui quum ipso
facto praetendat pietatem, ut doctissimorum virorum libellos
5 praeteream, qui hanc personam, fucumque ab ore improbo revulsere,
si rem ipsam spectes, arborem lector facile ex eius fructu cognosces.
Nam si memoria tecum revolveris ab ipsis Christianismi cunabulis,
veteres ecclesiae proceres, videbis lector ut quicquam ab illis sanctissime
cultum est, ita ab Lutheranis istis maxime haberi contemptui.
10 Quid olim tanta veneratione celebratum est quam sacrosanctum
sacrificium missae? Quid ab istis porcis ita
foedatum est, et conculcatum, et paulo minus
abolitum? Nam quod unum adhuc in quoque templo sacrum
servant, (quod ipsum suis impietatibus polluunt atque profanant)
15 quum neque sacrificium esse contendant, neque populo quicquam
prodesse praedicent: an non viam sibi struunt, qua prope diem etiam
ipsum unum, quod reliquerunt, sacrum
eliminint? Iam preces quanti faciant,
vides: qui non solum eiecerunt horarias, sed illas etiam universas,
20 quas iam inde ab initio in defunctorum subsidium perpetuo
decantavit ecclesia. Qua in re, quis non abominetur immanitatem
tantam? Nam si (quod illi falso contendunt) maxime foret ambiguum,
utrum preces vivorum defunctis conducerent: tamen quae invidia
fuerit pios affectus exercere, et periclitari preces: in quibus, ut dubius
25 esses, an fortasse prodesse, ita certus esses, quod nocere non posses.
Quid olim religiosius habitum est ieiunio? Quid exactius observatum
quadragesima? Nunc isti tandem homines
spiritu perfecti, ne diem a die diiudicare
videantur, omnem diem dedicant bacchanalibus.
30 Quis nescit olim, quo in pretio fuerit continentia? quam
saevere mandata fides coniugalis, quam probata veteribus viduarum
castitas, quam assidue, quam accurate laudata virginitas? Atque
haec omnia auctore ipso Christo. Nunc Antichristus iste pudicitiam
fere prorsus omnem sustulit. Sacerdotes, monachi, deo dicatae

virgines, auspice diabolo, in ecclesia malignantium, legitimorum
 nomine coniugum, magna cum pompa daemonum, nefarias
 celebrant nuptias et foedus fidemque, quam vel homini pactam,
 nemo nisi malus violat, violare non metuunt pactam deo: securi
 5 videlicet nuptias indulgente Luthero, qui numerosas simul uxores
 etiam (quam solam vocat digamiam veram) incipit ostentare.
 Prope diem haud dubie confirmaturus, ubi virorum cuneis satis se
 munierit adversus mulierum turmas. Interim vero, quo gratificetur
 et illis, quam multis, quam faciles aperit exitus in Babylonica, quibus
 10 liceat a maritis abscedere, si qui solvendo non fuerint in coniugali
 debito: nisi maritus ipse tam aequus sit, ut conducat alicunde
 vicarium, qui sua vice fideliter solvat uxori. Atque haec, quae
 non impia modo sunt, sed tam inepta quoque: ut videri possint a me
 depravata per iocum, videbis lector in Babylonica, sic ab illo confirmata
 15 serio: ut satis mirari non possis, usquam invenire quemquam,
 quem non impense pudeat appellari discipulum, tam absurdi prorsus,
 insanique magistri. Sed magnus in malum stimulus est spes libertatis
 et licentiae: quae quum altera manu protenditur, altera intentatur
 metus. (Nam neque quicquam est Lutheranis violentius.) Quid miri
 20 est, si iisdem artibus promovet se secta Lutheri: quibus invaluit,
 atque invalescit in dies: non absimilis isti
 sectae Turcarum? si non et Turcas ipsos
 istorum vincit impietas. Nam hoc plane
 constat, nusquam tanta cum contumelia
 25 vexatas esse sanctorum imagines: quanta vexantur in dies sceleratissimis
 digitis istorum nebulonum: qui non verentur eas non modo e
 sanctissimis sedibus divellere, divulsas abicere, abiectas proterere,
 sed et protritis quoque et conculcatis, per omne ludibrii et contumeliae
 genus insultare. Atque haec Lutherus aspicit laetus in divorum
 30 effigies patrari (quorum honores et cultus omnes tollendos esse censet
 e medio, ceu nocentissima scandala) quum interim circumferri atque
 adorari gaudeat venerabilem scilicet imaginem suam. Sed quoniam
 divis omnibus impietatem suam conscius
 videt invisam: eorum vicissim omnium

venerationi atque honoribus invidet. Deiparam virginem venerantur
 et Turcae: cuius nec nomen fere ferunt Lutherani. Nam qui ferre
 queant honores Mariae: quando Christi quoque crucifixi sanctissimam
 imaginem, sceleratissimi scurrae conspergunt obscaenissimis
 5 exurendorum corporum suorum excrementis? Hi sunt istius
 sectae spiritales fructus. Huc tandem crevit Lutherana pietas. Cuius
 haereseos sceleribus universis una patrocinator impietas: qua se
 videri volunt, et disputant necessario tales esse: tanquam in quodlibet
 facinus impellat homines, certa et destinata voluntas dei. Dubitas
 10 dubitas incluta Germania, qui talia serunt spiritalia, qualia sint
 aliquando messuri carnalia? Quin nunc, ut audio, male se proferunt
 cardui: et incipit deus ostendere, quo pacto probet istam sectam:
 quum sacerdotes, qui ducunt uxores, non aliis coniungi sinit, quam
 scortis publicis. Et quos legitimo coniugio
 15 vetuit copulari quondam, nisi purissimis
 virginibus: horum nunc incestas et sceleratas
 nuptias non patitur coalescere, nisi cum spurcissimis prostibulis.
 Quid quod passim sponso tales misera primum traductos
 infamia, dein morbis, inopia, et egestate perditos, paulo post ad
 20 latrocinia dilabentes, publico demum punit supplicio? Atque utinam
 intra faecem istam sistat ultio: sed illa (nisi propere eatur obviam)
 vagabitur aliquanto longius. Nam ut desciscentem Clerum non
 illibenter aspiciunt plerique principum, nimirum hiantes in deficientium
 possessiones, quas velut ex derelicto sperant invasuros sese, et
 25 Romano pontifici gaudent oboedientiam subtrahi, dum spem concipiunt
 fore, ut ipsi omnia disponant, dividant, et dissipent inter se
 domi: ita non est, quod dubitent: quin eo respiciat populus, ut
 principum vicissim iugum excutiant, et possessionibus exuat suis:
 quod quum aliquando patrarit ebrius sanguine principum et
 30 nobilium cruore luxurians, ne plebei quidem magistratus patiens ex
 Lutheri dogmate calcatis legibus, anarchos et exlex, sine freno, sine
 mente lasciviens, in sese demum convertet manus: et velut terrigenae

illi fratres, mutuo se confodiet. Christum precor, vanus ut vates fiam:
fiam autem, si resipiscent homines, et nascentibus malis occurrent.
Alioqui vereor, ne fiam, quod nolim, verus. Sed ista viderit Germania.
Ego ad Lutheri librum redeo: qui quum talis sit, qualem
5 vides, id est mera farrago verborum scurrilium, venia lector meum
dignaberis, sicubi non satis tersum videris, quem illius sordes infecerint.
Quod si longior interdum videar, aequitas tua consideret: quum
et illius recensenda verba fuerint, et adiungenda, quae scripsit
princeps: necnon aliquid adiciendum de meo: quo palam fieret
10 Lutheri calumnia, non potuisse contingere: quin res aliquantum
cresceret: ut illud interim taceam, quod iudiciorum omnium consuetudine
plures clypsedras impetrat, qui respondet. Quod si minus
rei seriae scituque dignae reperire te, quam pro libelli quantitate
censeas: ne id quidem iure potes imputare mihi: cui nec extra librum
15 eius evagari licuit: nec aliud illinc afferre, quam quod ibi fuit. Et
tamen interiecta mihi quaedam spero: quae sic Lutheri fundamenta
subruant: ut simul necesse sit impia viri dogmata, stolide superstructa,
corruere: illud certe non dubito, nihil e regis libro vellicatum esse
Luthero: in quo non aperte revicerim impudentem Lutheri sycophantiam.
20 Denique ut non talem confiteor esse libellum meum, qualis
orbi legendus edi postulet: ita nec talem esse confido, quem
iure debeat ille contemnere, quisquis Lutheri nugae dignatur legere.
Nam si quis eius nenias fuerit aspernatus: illi nec opus est, nec opto,
tempus hoc in libro conterat. Immo nihil mihi magis in votis est, quam
25 ut illam aliquando diem videam: qua et has nugae meas, et illius
omnes insanas haereses, mortales omnes abiciant: ut obruto pessimarum
rerum studio, sepultis iurgiorum stimulis, et contentionum
obliterata memoria, illucescat animis serenum fidei lumen: redeat
sincera pietas, et vere christiana concordia: quam aliquando precor,
30 ut reddat, ac restituat terrae: qui in terram venit, pacem daturus e
caelo. FINIS.

MISSUS ab extremis liber iste Luthere Britannis,
 Venit in exitium tela secunda tuum.
5 Maximus, Henricus rex, et fortissimus heros,
 Corporis insignis, ingeniique bonis,
Et verae fidei defensor acerrimus idem,
 Concussit vires ante Luthere tuas.
Fusus et afflictus (frustra tamen) usque repugnas:
10 Et victor dici, dein male sane petis.
Non aliter quam qui, superatus ab hoste palaestra,
 Victoris collo pendet ab ipse sui.
Ac se deiectum minime, contendit ab illo:
 Succumbat quamvis iam resupinus humi.
15 Destruit hanc technam Rosseus tibi, neu modo quisquam
 Tam stolidi falli possit ab arte facit.
Hic ita consilium tibi detegit ordine totum,
 Immo adeo insani propositum cerebri:
Ut videant quam sis stolide sceleratus, et omnes
20 In stolidum iactent talia verba caput:
Ecce triumphali Luther hic sublimis ab axe,
 Fertur, io, festis spargite stercoribus.
Dignus honos homini, qui foede vincitur: et se
 Victorem bucca buccinat ipse sua.

NICOLAI PACHETI AD LUTHERUM
CARMEN ADMONITORIUM.

696

ACCIPERE, quo tutus mihi iam videare, Luthere,
Accipe, quo solo vivere posse modo:
5 Undique si potis es patrios occludere fines,
Intret ut ad mystas ne liber iste tuos.
Nam tua traducit sic dogmata falsa libellus,
Sic aperitque tuos iste Luthere dolos.
10 Ut semel in tota fuerit si plebe receptus,
Haec in notitiam prodierintque tuis,
Non ullus precibus tibi sit locus inde relictus,
Quo minus a populo dilaniere tuo.

LAURENTII NEVVLI EPITAPHIUM
IN LUTHERUM OMNIBUS
BONIS IAM
MORTUUM.

698

5 QUI stetit in caelum quondam caelique parentem,
 Iecit et in sanctos qui maledicta patres,
 Qui leges hominum contempsit, et omnia iura,
 Et nullo voluit vivere consilio,
 Sed quantum libuit, tantum licuisse putavit,
10 Ac nil pro sancto, nil habuitque pio,
 Contegit haec cinerem factum brevis urna Lutherum,
 Tartara pro meritis incolit umbra suis.

NE MIRERIS OPTIME LECTOR, tot schedas unius literae nota
 inscriptas eodem in loco, id eo accidit quod iam opere excuso, supervenit
 aliud exemplar, ab ipso auctore denuo castigatum: in quo ipse
 multa adiecerat, multa mutaverat. Eoque factum est: ut multae sint
 5 schedae dissectae: prout auctor quid mutarat. Porro, ubi quid
 addiderat coacti sumus, omnia literis insignire, ex eo loco: in quem
 inserenda erant (uti in H. et A. fecimus) quum rationem commodiorem
 nullam reperiebamus. Praeterea quoniam chartarum frontes,
 non sunt numeris annotatae lector, quo, si quid inquirendum est,
 10 invenire possis facilius: iam quod est proximum, literis iis, quibus
 chartarum calces signatae sunt, pro numerorum notis utere. Verum
 illud quoque te scire velim, ubi in litera H. multae sint chartae sine
 notis, omnes paginas, quarum calces notam literae non habent, sub
 nota proxime praecedente censi. Ideoque, in his castigationibus,
 15 leges interdum septimam paginam et octavam. Itaque ex earum
 literarum ordine, errata quae inter excudendum acciderunt, sic
 corrigito.

ATQUE HAEC quidem omnia sunt: quibus sensum perturbari
 posse existimavimus. Leviora autem illa, utpote, orthographia
 20 depravata, et huiusmodi: quae facile abs te lector candide, et animadverti
 et emendari possint, tibi reliquimus: quorum etiam ipsorum
 pleramque partem castigavimus. Hic igitur, viri eruditissimi
 Guilielmi Rossei, operis doctissimi festivissimique, finis esto. Quod, tu
 lector, si quidem mecum sentis, dispeream nisi legisse voles, propter
 25 et amoenitatem et acumen disserendi: quibus, non minus erudiri, quam
 delectari poteris.

- REVINCITUR impudens Lutheri iactantia mendaciumque
adversus Caesarem et Germaniae principes. B.3. fa.2.
- 5 Cur stultum sit cum Luthero comminus disputare VVittenbergae,
ibidem et deinceps.
Cur calamo potius quam lingua disputare conducat. B.4. fa.2.
Detegitur Lutheri solertia stolidi in ambitiose captanda gloriola. C. I.
fa. prima.
- 10 Respondetur ad id, quod Lutherus fingit se non credere librum regis,
ab ipso rege compositum esse. C.3. fa.2.
Ostenditur, quibus et quam praeclaris auctoribus conflatus sit liber
Lutheri, ibidem et deinceps.
Revincitur impudentis mendacii Lutherus et insanæ secum repugnantiae.
- 15 D.I. fa.2. et deinceps per totum caput. VI.
Quam male refellat Lutherus notam levis inconstantiae et crimen
stolidæ maledicentiae. E. I. fa.2. per totum cap. septimum.
Refellitur Lutheri generale responsum, quo contendit nihil certe
credendum, quod probari non possit evidenti scriptura. E.4. fa. I. et
- 20 deinceps per totum caput octavum.
Idem postea. H.4. fa.2. circa finem, et deinceps usque finem capitis
decimi.
Idem rursus. NN.4. fa.2. et deinceps usque finem. OO. 2.
Idem rursus. L. primo. fa. I. et deinceps usque finem. L.2.
- 25 Rursus. L.3. fa.2. in fine, et deinceps usque finem L.4.
Idem rursus. Y. primo et. 2. per totum.
Idem rursus. 3.1. et 3.2. per totum.
Idem rursus. RR. I. fa. I. et deinceps usque finem. RR.2.
- 30 Quaedam recte instituta, quaedam recte mutata, quaedam etiam
sublata recte, in ecclesia, adeo citra scripturam, ut scriptura videatur
in speciem potius adversari. X.2. fa. I. et deinceps usque finem. X.4.
Refellitur illud, quod si quid praeter scripturam verum sit, certum
tamen esse non possit, atque ita periculum fore, ne vana pro veris
veniant in articulos fidei et traditiones hominum recipiantur pro

- traditionibus dei. G.3. fa.1. et deinceps per totum caput nonum, et
 rursus. RR. primo fa.1. et deinceps per totam faciem primam. RR.2.
 Lutherus ostenditur tergiversari stolide, dum conatur controversum
 facere, quae sit ecclesia catholica. H. I . fa.2. et deinceps per totum
 5 caput decimum.
 Quam inepte stolideque Lutherus adducat atque applicet scripturas.
 1.2. fa. I . et deinceps per totum cap. I 2. Idem rursus K.3. fa. I . et per
 totum caput quartum decimum, in quo videbis, et ridebis eum plus
 quater decies insanientem.
- 10 Lepide refellitur insulsum Lutheri lemma impugnantis diuturnitatem
 fidei catholicae per collationem diuturnae superstitionis Iudaicae,
 Turcarum, et gentilium. 1.3. fa.2. et deinceps per totum caput. 13.
 Lutherus credendum negat non solum antiquis patribus, sed etiam
 Eliae, Hieremiae, Ioanni Baptistae, et ceteris prophetis omnibus.
- 15 K.4. fa.1. per totum.
 Paulo apostolo derogat fidem Lutherus, et contemnit Iacobum
 apostolum. O . 2 . et .3. et fa. 1.4.
 Qualia sint, quae Lutherus e medio censet esse tollenda, ceu nocentissima
 scandala. M. primo fa.2.
- 20 Quam stolide Lutherus tergiversetur de operibus et fide, impudenter
 fingens regem falso illi imputare, quod solam fidem dicat sufficere,
 sine bonis operibus. M.3. fa.1. et deinceps per totum caput. 16. et
 caput. I 7.
 Refellit Lutheri stultitiam improbam, qui leges omnes censeat abrogandas.
- 25 N. primo fa.2. et deinceps per totum caput. 18.
 Ostenditur, Lutherus id unum agere, ut demoliatur scripturas ipsas,
 pro quibus simulat se pugnare. O. primo. fa. I . et deinceps per totum
 caput decimum nonum.
- 30 Quantum periculi fuerit, spretis antiquis interpretibus, unumquemque
 sibi de scripturae sensu fidere. 0.4. fac.1. in fine, et deinceps
 usque finem. P. I .
 Probat Lutherum ubique petere principium. P.2. fa.1. et deinceps
 usque ad finem libri primi, totus hic locus tractatur iucunde.
 De indulgentiis per totum quaternionem. R.
- 35 Aristotelem quam stolidam Lutherus taxet argutia, disputans, non aliud
 esse bonum virum, et aliud bonum principem. R.3. fa. I . per totum
 caput secundum.

- De papatu. S.I. fa.2. et deinceps per totum cap. quartum.
- De communione laicorum sub utraque specie. S.4. fa.2. et deinceps usque ad finem. BB.2.
- 5 Quam pulchre moderetur Lutherus scilicet, quod communicare quolibet loco et tempore, et non ieiunum celebrare debeat esse liberum. AA.1. fa.2. et deinceps. AA.2.
- Quam perplexe tractet illud Lutherus, quod aqua vino miscetur in missa. AA.3. et deinceps usque finem. BB.2.
- 10 Suadet Lutherus, ne quis aquam immisceat, quia dicit eam rem habere malam significationem, ibidem.
- Beatum Ambrosium nebulo tractat scurriliter. BB.3. fa.1. et deinceps per totum cap. undecimum.
- Tractatur, an panis restet cum corpore Christi. CC. fa. I . et deinceps usque ad finem. FF.2.
- 15 Id quod inter principem et Lutherum disputatur an scriptura nonnumquam appellet aliquid, non id quod est, sed quod videtur esse, vel quod aliquando fuit, tractatur. DD.3. fa.2. et deinceps usque. EE.4. ubi videbis non unam Lutheri stolidam sycophantiam.
- 20 Respondetur ad hoc, quod Lutherus quaerit, quare deus in eucharistia non transubstantiat accidentia. EE.4. fa.1.
- Respondetur ad illam Lutheri sycophantiam, qua regi impingit haeresim, fingens regem dicere, quod corpus Christi non sit creatura sed creator. EE.4. fa.2.
- 25 Refelluntur Lutheri similitudines, quibus probare conatur, ita restare panem cum corpore Christi, quomodo ignis restat cum ferro, aut divinitas cum humanitate. FF. prim.
- Quam impie Lutherus bona aliorum opera semper evadit deterior, et quam impie blasphematur omnes sanctos patres et eos appellat impios et blasphematos. FF.1. fa.2. et deinceps. FF.2. per totum, ex quo plane
- 30 liquet, quod aut veteres omnes indocti fuerunt aut iste indoctissimus, veteres omnes stolidi fuerunt aut iste stolidissimus, veteres omnes scelesti fuerunt aut iste scelestissimus.
- Ex ipsius Lutheri confessione nihil boni conferre dogma Lutheri. FF.2. fa.1.
- 35 Respondetur ad id, de quo plus decies stolidissime gloriatur Lutherus, quod rex principale fundamentum eius, nempe quod missa sit testamentum ex professo relinquat intactum. FF.4. fa.2. et deinceps

- usque finem. GG.4. ibi videbis lector Lutheri fundamentum ex imo prorsus erutum atque subversum.
Rursus de eodem. KK. I .
Expenditur, an missa sit bonum opus. HH. I . fa.2. et deinceps usque ad finem. II.
- 5 Detegitur Lutheri ineptia nugantis in opere operantis et opere operato. HH.4. fa.2.
Respondetur ad id, quod Lutherus argutatur, quod si missa bonum opus esset tunc malus sacerdos missam consecrare non posset. II. I. et.2.
- 10 Confutatur stolidum illud dogma Lutheri, quod missa non potest esse sacrificium. II.2. fa.2. et deinceps usque ad finem. OO . 2 .
Refellitur illud despuendum Lutheri sophisma, Missa est promissio: ergo non potest esse sacrificium. II.3. fa.2. et deinceps usque ad finem. KK.2.
- 15 Refellitur impudens Lutheri calumnia, qua regem mentitur dicere, nullam esse promissionem in tota cena Christi. KK.2. fa.2. ultra finem. KK.3.
Nebulo blasphematur scurriliter omnes sanctos patres. KK.4.
- 20 Operae pretium est videre quanto cum fastu quam stolide interpretetur haec evangelii verba, Hoc facite in meam commemorationem. KK.4. fa.2. et deinceps per totam. I. pag. LL. [(ZZ3v)]
Stolidissime sibi repugnat Lutherus. KK.2.
Refellitur illud Lutheri sophisma stolidum, quo sic argutatur, sacerdos in missa recipit eucharistiam, ergo non potest offerre. LL.2. et deinceps usque ad. MM.
- 25 Redarguitur atque retunditur ridicula arrogantia, qua ridiculum putat obici adversus se auctoritatem omnium sanctorum patrum. MM.r.2. et .3. per totum. Idem rursus. VV.1. per totam paginam.
- 30 Refutatur Lutheri sycophantia et argumentatio tam stolidi, ut mirari possis, quo peregrinatus fuerit animus eius MM.4. et deinceps usque finem. NN.3.
Probatur Luthero certum esse non posse ex scripturis, quo modo sit celebranda missa, aut quo pacto sit omnino consecrandum corpus Christi, nisi per fidem publicam et ecclesiae Christianae consuetudinem. NN.4. fa.1. et deinceps usque ad finem. OO. 2 .
Ostenditur pulchre, quomodo Lutherus irretitus propria confessione frustra conetur elabi, varie versans verbum illud Augustini, Non

- crederem evangelio, nisi auctoritas Ecclesiae me commoveret.
 OO. 2 . fa.2. et deinceps usque finem RR.2. Et ibi videbis quam inepte
 argutetur inter ius condendi iura et ius iudicandi dogmata.
 Ostenditur Lutheri dogma stultissimum, quo docetur quisque, ut sibi
 5 credat contra auctoritatem ceterorum omnium PP.2. fa.2. et deinceps
 usque ad. QQ.
- Daemon qui Lutherum possidet, contra semet ipsum veritatem
 fatetur invitus. QQ.I. fa. I . et deinceps usque finem. QQ.2.
 Refellitur Lutheri scurrilis blasphemia adversus synodus [(ZZ4)] et
 10 generalia concilia QQ.3. fa.1. et deinceps usque. RR.
 Lutherus non argumentatur, sed argumentitur. RR.2. fa.2.
 Refelluntur, quae Lutherus eblaterat in sacramentum ordinis. RR.4.
 fa.2. et deinceps usque. TT.
- Refelluntur, quae Lutherus argutatur de sacramento matrimonii.
 15 TT.1. fa.1. et deinceps usque finem. TT.3. ibi Lutherum videbis
 elanguescere, vacillare, titubare, concidere.
 Scite et iucunde tractat ea, quae Lutherus velut rerum summam
 scurriliter aggressit in finem. TT.3. fa.2. et deinceps usque ad finem.
 VV.3.
- 20 Respondetur ad ea, quibus Lutherus nugatur adversus Ambrosium
 Catharinum de ecclesia. H. per totum.
 Lutherus omnem prorsus ecclesiam tollit in terris. H.10. et deinceps.
 Idem. H.13. et deinceps.
- Stolidissima Lutheri secum repugnantia. H.14. fa.2. et deinceps.
 25 Alia non minus stolidi. H. 15. fa.2.
 Quam absurde sibi de scripturae sensu credit Lutherus magis, quam
 sanctis ecclesie patribus. H.16. fa.2.
- Pulchre per literas demonstratur, signa per quae Lutherus ecclesiam
 scribit reddi certo cognitam, illud non posse praestare: atque ita
 30 Lutherum tota causa cadere: quum fateatur ecclesiam certam esse
 oportere. H. 17. fa.2. et deinceps.